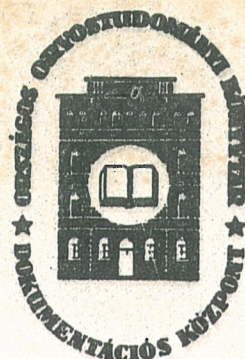

568

AZ ORVOSI KÖNYVTÁROS

ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI KÖNYVTÁR
ÉS DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT
BUDAPEST

1980
20. ÉVF.
I-II
SZÁM

A Z
O R V O S I K Ö N Y V T Á R O S
1980 20.évf. 1-2.szám

ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI
KÖNYVTÁR ÉS DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT
B u d a p e s t

102 18

Szerkeszti:
a Szerkesztőbizottság

Felelős szerkesztő: Dr Székely Sándor

Szerkesztő: Dr Benda Mária

Szerkesztőség:
Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ
1088 Budapest, Szentkirályi u.21.
Tel.: 343-789

Számunk munkatársai:
az orvosi könyvtárosok és orvostanácsadók VIII. országos értekezle-
tének előadói és korreferensei, valamint Dr Jan Peška, a prágai UVLI
igazgatója.

HU ISSN 0030-6010

Felelős kiadó: Dr Székely Sándor
Kiadja és terjeszti: az Országos Orvostudományi Könyvtár és
Dokumentációs Központ
Készült: az OOKDK Sokszorosító részlegében
Felelős vezető: Dufla Istvánné
Budapest 1980
pld.: 350 B/5

A Z O R V O S I K Ö N Y V T Á R O S

Az Országos Orvostudományi Könyvtár
és Dokumentációs Központ

T á j é k o z t a t ó j a

1980

20. évfolyam

1-2.szám

T a r t a l o m

Oldal

Az Orvosi Könyvtárosok és Orvostanácsadók VIII. Jubileumi Értekezlete /Budapest, 1979. szeptember 18-19./ programja.	3
dr Hutás Imre: Megnyitó beszéd az orvosi könyvtárosok és orvostanácsadók VIII. országos értekezletén.	5
dr Zircz Péter: Az Országos Széchényi Könyvtár központi szolgáltatásai és az orvostudományi szakkönyvtári hálózat.	8
dr Bujdosó Ernő: A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára és az orvos-biológiai szakirodalmi tájékoztatás. . .	14
dr Székely Sándor: Az orvosi könyvtári hálózat feladatai a jövőben.	31
dr Ruzsás Lajosné: Az egyetemi könyvtárak jövője. . . .	36
Hozzászólás "Az egyetemi könyvtárak jövője" című előadáshoz	
Vilmon Gyuláné	43
Virágos Márta	47
dr Zellár Andor.	50
Kéry István: Az országos kutatóintézeti könyvtárak jövője	54
Hozzászólás "Az országos kutatóintézeti könyvtárak jövője" című előadáshoz	
dr Katona Lászlóné	61
Nyíri Éva.	64
dr Szilágyi Vilmosné: A szakirodalmi források mozgósítása és a korszerű szolgáltatások.	67
Hozzászólás "A szakirodalmi szolgáltatások mozgósítása és a korszerű szolgáltatás" című előadáshoz	
Bertalanfy Béláné.	74
dr Kardos Józsefné	78
Tényi Zoltánné.	80

Bárné dr Pollák Zsuzsanna: Központi tájékoztató és dokumentációs szolgáltatásaink jelene és jövője.	83
Hozzászólás: "Központi tájékoztató és dokumentációs szolgáltatásaink jelene és jövője" című előadáshoz	
Balogh Klarissza.	88
Bicskei Endréne	90
dr Gyarmathy Zsigmondné	92
Korsós Lászlóné	96
Várhelyiné de Rivó Márta.	101
dr Benda Mária: A korszerű és reális állománygyarapítás. . .	106
Hozzászólás "A korszerű és reális állománygyarapítás" című előadáshoz	
Czier Zsuzsa.	110
Kis-Pál Sándorné	114
Kominka László	118
Pásztor Imréné: Az állománygyarapítás és az állomány területi hasznosítása.	121
Hozzászólás "Az állománygyarapítás és az állomány területi hasznosítása" című előadáshoz	
Thuránszky Lászlóné.	130
dr Gyárfás Ágnes: Az állománygyarapítás, a forrásmozgósítás és a feltárás jövője az alközpontokban.	132
Hozzászólás "Az állománygyarapítás, a forrásmozgósítás és a feltárás jövője az alközpontokban" című előadáshoz	
Beniczky Gáborné	138
Horváth Attiláné.	141
Szepesváriné Grundik Zsuzsa.	144
dr Borsy Tamás: A korszerű és a hagyományos szolgáltatások egymásra épülése.	147
Hozzászólás "A korszerű és hagyományos szolgáltatások egymásra épülése" című előadáshoz	
dr Mészáros Istvánné.	155
dr Tóth Sándorné.	158
Az értekezlet napirendjének hozzászólói	161
Kitüntetettek, oklevélben részesítettek névsora	162
dr Jan Peška: Az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ évfordulójára.	164
Közlemények, hírek	168
Jelen számunk cikkeinek angol- és orosznyelvű referátumai . .	170

CONTENTS

	Page
Programme of the 8th Jubilee Conference for Medical Librarians and Medical Advisers (Budapest, 18-19 September, 1979).	3
Dr.Imre HUTÁS: Opening speech on the 8th Jubilee Conference for Medical Librarians and Medical Advisers.	5
Dr.Péter ZIRCZ: Central services of the National Széchényi Library and the medical library network.	8
Dr.Ernő BUJDOSÓ: The Library of the Hungarian Academy of Sciences and the medical-biological literary information	14
Dr.Sándor SZÉKELY: Objectives of the medical library network in the future	31
Dr.Lajosné RUZSÁS: The future of university libraries	36
Contributions to the lecture "The future of university libraries"	
Vilmon Gyuláné	43
Virágos Márta	47
Dr.Zallár Andor	50
István KÉRY: The future of libraries in national research institutions	54
Contributions to the lecture "The future of libraries in national research institutions"	
Dr.Katona Lászlóné	61
Nyíri Éva	64
Dr.Vilmosné SZILAGYI: Mobilization of special literary sources and the up-to-date services	67
Contributions to the lecture "Mobilization of special literary services and the up-to-date services"	
Bertalanfy Béláné	74
Dr.Kardos Józsefné	78
Tényi Zoltánné	80
Dr.Zsuzsanna POLLÁK BÁRNÉ: The present and the future of central information and documentation services	83
Contributions to the lecture "The present and the future of central information and documentation services"	
Balogh Klarissza	88
Bicskei Endréné	90
Dr.Gyarmathy Zsigmondné	92
Korsós Lászlóné	96
Várhelyiné Dr.Rivó Márta	101

Dr.Mária BENDA: The up-to-date and real acquisition	Page 106
Contributions to the lecture "The up-to-date and real acquisition".	
Czier Zsuzsa	110
Kis-Pál Sándorné	114
Kominka László	118
Imréné PÁSZTOR: Regional utilization of acquisition and stock	121
Contributions to the lecture " Regional utilization of acquisition and stock	
Thuránszky Lászlóné	130
Dr.Ágnes GYÁRFÁS: The future of acquisition, source mobilization and processing in the sub-centres	132
Contributions to the lecture "The future of acquisition and source mobilization and processing in the sub-centres "	
Beniczky Gáborné	138
Horváth Attiláné	141
Szepesváriné Grundik Zsuzsa	144
Dr.Tamás BORSY: Superposing on one another the up-to-date and traditional services	147
Contributions to the lecture " Superposing on one another the up-to-date and traditional services"	
Dr.Tóth Sándorné	155
Dr.Mészáros Istvánné	158
Contributors to the agenda of the Conference	161
List of awarded persons and those receiving diploma of merit	162
Dr.Jan PESKA: On the occasion of the anniversary of the Hungarian Medical Library and Documentation Centre	164
N e w s a n d N o t e s	168
English and Russian summaries of papers	170

С о д е р ж а н и е

	Стр.
Программа VIII. Юбилейного Заседания Медицинских Библиотекарей и Врачей-консультантов /Будапешт, 18-19 сентября 1979 г./	3
Д-р И.Хуташ: Вступительное слово на VIII. заседании венгерских медицинских библиотекарей и врачей-консультантов	5
Д-р П.Зирц: Центральные службы Центральной Библиотеки им. Сечени и сеть медицинских библиотек	8
Д-р Э. Буйдошо: Библиотека Венгерской Академии Наук и информация по медико-биологической специлитературе. .	14
Д-р Ш. Секей: Будущие задачи сети медицинских библиотек.	31
Д-р Л. Ружаш: Будущность университетских библиотек. . .	36
Выступление к докладу "Будуность университетских библиотек"	
Д. Вилмон.	43
М. Вилагош.	47
Д-р А. Заллар.	50
И. Кери: Будущность библиотек центральных научно-исследовательских институтов.	54
Выступление к докладу "Будущность библиотек центральных научно-исследовательских институтов"	
Д-р Л. Катона.	61
Э. Нъири	64
Д-р В. Силадьи: Активизация источников специлитературы и современные службы.	67
Выступление к докладу "Активизация источников специлитературы и современные службы"	
Б. Берталанфи.	74
Д-р Й. Кардош	78
З. Теньи	80

	Стр.
Д-р Ж. Бэр Поллак: Актуальное состояние и будущее наших центральных информационных и документационных служб.	83
Выступление к докладу "Актуальное состояние и будущее наших центральных информационных и документационных служб"	
К. Балог	88
Э. Бичкеи	90
Д-р Ж. Дьярмати	92
Л. Коршош	96
Д-р М. Вархейи Риво	101
Д-р М. Бенда: Современное и реальное увеличение фонда.	106
Выступление к докладу "Современное и реальное увеличение фонда"	
Ж. Цир	110
Ш. Киш-Пал	114
Л. Коминка	118
И. Пастор: Увеличение фонда и территориальное использование фонда.	121
Выступление к докладу "Увеличение фонда и территориальное использование фонда"	
Л. Турански	130
Д-р А. Дьярфаш: Будущность увеличения фонда, активизация источников и переработки в подцентрах.	132
Выступление к докладу "Будущность увеличения фонда, активизации источников и переработки в подцентрах"	
Г. Беницки	138
А. Хорват	141
Ж. Сепешвари Грундик	144
Д-р Т. Борши: Наслаивание друг на друга современных и традиционных служб	147
Выступление к докладу "Наслаивание друг на друга современных и традиционных служб"	
Д-р И. Месареш	155
Д-р Ш. Тот:	158

Выступления к повестке дня заседания	I61
Именной список лиц, получивших награждения, дипломы . .	I62
Д-р Ян Пешка: По случаю годовщины Центральной Медицинской Библиотеки и Института Информации Медицинских Наук	I64
С о о б щ е н и я - И з в е с т и я	168
Рефераты статей данного номера журнала на английском и русском языках.....	170

A Z

ORVOSI KÖNYVTÁROSOK ÉS ORVOSTANÁCSADÓK

VIII. JUBILEUMI ÉRTEKEZLETE

/Budapest, 1979. szeptember 18-19./

P R O G R A M J A

Szept. 18. kedd:

9^h Dr HUTÁS Imre miniszterhelyettes: M e g n y i t ó

Dr ZIRCZ Péter, az OSZK főigazgató helyettese:

Az OSZK központi szolgáltatásai és az orvostudományi szak-
könyvtári hálózat

Dr BUJDOSÓ Ernő, a MTA Könyvtárának tud.főmunkatársa:

A MTA Könyvtára és az orvos-biológiai szakirodalmi tájékoz-
tatás

Dr SZÉKELY Sándor, az OOKDK igazgatója:

Az orvosi könyvtári hálózat feladatai a jövőben

Dr. RUZSÁS Lajosné, a POTE Központi Könyvtárának igazgatója:

Az egyetemi könyvtárak jövője

Korreferensek: Vilmon Gyuláné, a SOTE Központi Könyvtárának mb.

igazgatója, Virágos Márta, a DOTE Kenézy Könyvtárának igazga-
tója, Dr Zallár Andor, a SZOTE Központi Könyvtárának igazgatója

11³⁰ S z ü n e t

12^h

KÉRY István, az Orsz.Gógyszerészeti Int. könyvtárának vezetője:

Az országos kutatóintézetek könyvtárak jövője

Korreferensek: Dr Katona Lászlóné, az Orsz. Ideg- és Elmebeteg-
intézet könyvtárának vezetője, Nyíri Éva, az Orsz. Haematológiai
és Vértranszfúziós Int. orvosi könyvtárosa

E b é d s z ü n e t

14^h

Dr SZILÁGYI Vilmosné, az OOKDK osztályvezetője:

A szakirodalmi források mozgósítása és a korszerű szolgálta-
tások

Korreferensek: Bertalanfy Béláné, a kazincbarcikai kórház orvosi
könyvtárosa, Dr Kardos Józsefné, a szolnoki Megyei Kórház
orvosi könyvtárának vezetője, Tényi Zoltánné, a POTE Központi
Könyvtárának munkatársa

15^h Dr POILLÁK Zsuzsanna, az OOKDK osztályvezetője:
Központi tájékoztató és dokumentációs szolgáltatásaink jelene
és jövője

Korreferensek: Balogh Klarissza, a SOTE I.Szemklinikájának orvosi könyvtárosa, Bicskei Endréné, a tatabányai Megyei Kórház orvosi könyvtárának vezetője, Dr Gyarmathy Zsigmondné, a nyíregyházi Megyei Kórház orvosi könyvtárosa, Korsós Lászlóné, az egri Megyei Kórház orvosi könyvtárának vezetője, Várhelyiné de Rivó Márta, a SZOTE Központi Könyvtárának munkatársa

Hozzászólások, javaslatok

Szept. 19. szerda:

8³⁰ Dr BENDA Mária, az OOKDK intézetvezető helyettese
A korszerű és reális állománygyarapítás

Korreferensek: Czisz Zsuzsa, a miskolci Vezető Kórház orvosi könyvtárosa, Kis-Pál Sándorné, a gyulai Megyei Kórház orvosi könyvtárának vezetője, Kominka László, az OOKDK tudományos főmunkatársa

PÁSZTOR Imréné, az István Kórház orvosi könyvtárának vezetője:
Az állománygyarapítás és az állomány területi hasznosítása

Korreferensek: Thuránszky Lászlóné, a László Kórház orvosi könyvtárának vezetője

Szünet

10⁵⁰ Dr GYÁRFÁS Ágnes, a miskolci Vezető Kórház orvosi könyvtárának vezetője:
Az állománygyarapítás, a forrásmozgósítás és a feltárás
jövője az alközpontokban

Korreferensek: Beniczky Gáborné, a szekszárdi Megyei Kórház orvosi könyvtárának vezetője, Horváth Attiláné, a kecskeméti Megyei Kórház orvosi könyvtárának vezetője, Szepesváryné Grundik Zsuzsa, a miskolci Csabai Kapu-i Kórház orvosi könyvtárának vezetője

Dr BORSY Tamás, az OOKDK osztályvezetője:
A korszerű és a hagyományos szolgáltatások egymásra épülése

Korreferensek: Dr Mészáros Istvánné, a sümegi Kórház orvosi könyvtárosa, Dr Tóth Sándorné, a gyöngyösi Kórház orvosi könyvtárának vezetője

12³⁰
V i t a

M e g n y i t ó b e s z é d

az orvosi könyvtárosok és orvostanácsadók VIII.

országos értekezletén.

Dr H U T Á S Imre

az egészségügyi miniszter helyettese

Az Egészségügyi Minisztérium vezetése és a magam nevében tisztelettel és szeretettel üdvözlöm az orvosi könyvtárosok és orvostanácsadók konferenciájának résztvevőit.

Az egészségügy vezetése igen sokra értékeli a hálózatban dolgozó szakemberek munkáját. Az egészségügyi törvény előírja minden orvos-egészségügyi dolgozó számára a magas szintű tudást. Ennek fönntartása azonban folyamatos képzést, továbbképzést igényel. A képzés, továbbképzés hatékony formája a folyóirat és a tudományos könyvek olvasása. Ma már a gyakran emlegetett információ robbanás olyan mennyiségű új adattal árasztja el a szakembert, hogy annak folyamatos feldolgozása a jól képzett könyvtáros segítsége, tanácsa nélkül szinte megoldhatatlan.

Az egészségügyi törvény végrehajtásában az orvosi könyvtárosoknak fontos és nélkülözhetetlen feladat jut. Ugyanakkor a tudományos munkák készítésénél az irodalmazás nehéz, fárasztó és szakértelmet kívánó munkájában az orvos természetes segítőtársa a könyvtáros. Tudományos dolgozatok, könyvek elkészítése éppen a megnövekedett publikációtömeg következtében egyre nehezebb feladat, amelynek támogatására a könyvtárosok vállalkoznak.

Az Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ az elmúlt évtizedekben nemcsak a szakkönyvtári, hanem a dokumentációs-információs tevékenységben is jelentős sikereket ért el. Ez a tevékenység kezdetben csak országon belül alakult, ma már azonban továbbfejlődik nemzetközi szinten, elsősorban a szocialista országok együttműködése alapján.

A szocialista országok egészségügyi miniszterei 1973-ban Havannában lezajlott értekezlete döntött arról, hogy a szocialista országok

egységes tudományos orvosi információs rendszert hozzanak létre. A rendszer kialakításában az OOKDK munkatársai aktív részt vállaltak. Ma már a rendszer MEDINFORM néven működik, ennek széles körű kibontakoztatására az elkövetkező öt éves tervben számítunk.

A Tudománypolitikai Bizottság 1977-ben hozott határozata értelmében az OMFB elkészítette "A szakmai információs rendszer fejlesztési koncepciója" c. tervet, mely az általános országos információs rendszer alapjait rakja le. Ehhez készítette el a főhatóság az OOKDK és ESZTIK munkatársai együttműködésével a tárca koncepció tervét. A tervek 1990-ig vázolják a fejlesztés, a továbbhaladás útját. 1978 februárjában egészségügyi miniszteri értekezlet tárgyalta a szakterület információs helyzetét, a MEDINFORM rendszer kialakításával kapcsolatos tennivalókat.

A fent idézett határozatokkal érzékeltetni akartam azt a figyelmet, melyet az egészségügy vezetése fordított az elmúlt évek során az orvosi információ-rendszerre. Egy-egy ilyen tanácskozás, értekezlet a hazai orvosi könyvtárügy fejlődésének egy-egy kilométerkövét jelezte.

A megnövekedett feladatok szervezeti változtatásokat is követelnek. Folyamatban van az 1976. évi könyvtárügyi törvény szellemében a hálózatról készült miniszteri utasítás jóváhagyása és a szervezeti-működési szabályzat kidolgozása.

Az Egészségügyi Minisztérium VI. öt éves tervében a rendelkezésünkre álló anyagi lehetőségeknek megfelelően biztosítani kell a szakmai információ-rendszer fejlesztését, fejlődését.

A jól működő könyvtárak nem könyvraktárak, hanem olyan szellemi alkotóműhelyek, amelyeknek sajátos hangulata, légköre meg kell, hogy érintse a belépőt. Így van ez már Vörösmarty óta, aki a Gondolatok a könyvtárban c. versében a költészet sajátos eszközével fejezte ki, hogy mindazok a nagy problémák, amelyek az emberiséget foglalkoztatják, áthatják a könyvtárba belépő embert. Aki járt már a British Museum könyvtárában és arra gondolt, hogy ezeken az asztalokon dolgozott valamikor Marx Károly vagy Szerb Antal, meghatottságot és megrendülést érez.

Kíváncsi vagyok, hogy a magyar orvosi könyvtárakban is érezzük azt a szellemi atmoszférát, amely a könyvtári kutató munkának sajátos ízét, értékét adja.

Köszönetet szeretnék mondani az orvosi könyvtárosnak, az orvosi kultúra szakavatott szerény és névtelen munkásának. Tudjuk jól, hogy orvosi szakkönyvek, monográfiák születésében nem egy könyvtáros jelentős szerepet vállalt, bár nevük a címlapon nem szerepel, legfeljebb az előszóban, köszönet formájában. Bár néha még ez a köszönet is elmarad. Külön köszönetemet szeretném kifejezni Székely Sándor elvtársnak, aki a magyar könyvtárügyet évtizedek óta nagy szakértelemmel, lelkesen szolgálja. Feladata nehéz és nem is hálás. A fejlődés lassabb volt, mint amit Székely elvtárs szeretett volna, és ami talán indokolt is lett volna. Kérem, hogy munkáját olyan felelősségtudattal és elkötelezettséggel végezze, mint eddig. Ehhez kérem a magyar könyvtárügy dolgozóinak segítségét és a magam részéről igyekszem biztosítani az egészségügy vezetésének támogatását.

Az Országos Széchényi Könyvtár központi szolgáltatásai

és az orvostudományi szakkönyvtári hálózat

dr Z I R C Z Péter

az OSZK főigazgató helyettese

Gramsci mondja egyik tanulmányában, hogy "A tudományos fejlődés legfőbb szerszámai intellektuális természetűek".

Ha van valami, amire találó a Gramsci értelmezte intellektuális szerszám megjelölés, akkor a szakmai információ feltétlenül az. S mivel a különböző borus jóslatok ellenére a legtöbb tudományos területen az írott és nyomtatott szó becsülete és haszna nem csökkent észrevehetően /legfőljebb a szövegekbe foglalt információk feldolgozási módja korszerűsödik/, a szakirodalmi információt illetően hazánkban máig is legfontosabb primer hordozóit - a szakkönyveket, szakfolyóiratokat - kell a szakmai információellátás legfontosabb forrásaként megjelölni. Ha ezt a gondolatmentetet tovább folytatjuk, akkor elkerülhetetlenül arra a megállapításra kell jutnunk, hogy a szakirodalmi információs tevékenységet kifejtő intézmények - információs szervezetek és könyvtárak - fontos, nem nélkülözhető, mással nem helyettesíthető szerepet töltenek be a kutató-fejlesztő és a szakmai gyakorlati munka elősegítése terén.

Kérem, engedjék el nekem, hogy az információs és a könyvtári tevékenység közötti esetleges terminológiai és tartalmi különbségekre kitérjek. Indokolttá teszi ezt az e téren egykor lezajlott viták terméketlensége, még inkább azonban a történeti fejlődés, amely a szakkönyvtár fogalmának elválaszthatatlan részévé avatta a szűkebben értelmezett információs munkát is. Ez - mint tudják - kifejezést és egyhangu elismerést nyert szakmai oldalról a 3. Országos Könyvtárügyi Konferencián, jogilag pedig az új könyvtári törvényben, az Elnöki Tanács 1976. évi 15. sz. törvényerejű rendeletében.

Ismereteim szerint ez az egyébként örvendetes fejlemény azonban az orvosi-egészségügyi könyvtárak gyakorlatában különösebb újdonságot nem jelentett, hiszen az információs és a könyvtári tevékenység korai integrálódása egyik jellegzetessége a magyar orvosi könyvtárügynek. Voltaképpen a felszabadulást követő kezdetektől így van ez, sőt így volt az ötvenes évek elején is /pedig ezt a periódust hazánkban közismerten az információs tevékenység visszaesése, háttérbe szorulása jellemezte/, amikor az orvostudományi szakkönyvtárak - jobb híján - a központilag jól-rosszul előállított tájékoztatási szolgáltatások propagálására szorítkoztak. Az információs tevékenység iránti érdeklődés azonban nem vonhatta és nem vonta el a figyelmet a hagyományos könyvtári munkától, az eredmények - a hálózat és tagkönyvtárainak általános megszilárdulása, szolgáltatásaik fejlődése, nagy vidéki könyvtári bázisok kialakulása, az orvostudományi információs szolgáltatások korszerűsödése - önmagukért beszélnek. Kérem, higgyék el nekem, hogy szakmai közvéleményünk az orvostudományi könyvtárügyet az ország egyik legszervezettebb, biztos alapon nyugvó hálózataként tartja számon. Hozzá kell ehhez tennem, hogy valamennyire ismerem könyvtáraik nem egy helyütt nyomasztó működési feltételeit, helyiség és létszámgondjait, azt a nem egyszerű méltán sziszifuszinak nevezhető küzdelmet, amit a szakirodalom némely, ma már nem évről-évre, hanem hétről-hétre dráguló fajtájának a beszerzéséért vívnak. Nem feladatom, nem is vagyok hivatott arra, hogy a magyar orvosi könyvtárügy helyzetét értékeljem, engedjék azonban megjegyeznem, hogy az Országos Széchényi Könyvtár munkatársai nagyra értékelik azt a fáradságos munkát, amit intézeti, kórházi könyvtáraik, az orvostudományi egyetemek könyvtárai és nem utolsósorban az OOKDK munkatársai és vezetői hosszú évek óta végeznek.

Az Országos Széchényi Könyvtárat említettem az imént, s nem véletlenül, hiszen az orvosi könyvtárügy és a nemzeti könyvtár működése több területen összekapcsolódik. Minthogy megannyi olyan vállalkozásról van szó, amelyek célja az információellátás - ezen belül az orvostudományi információellátás - biztosítása, némelyikükről részletesebben is szólnom kell.

A kötelespéldány-elosztás reformja - 1978 január 1. - óta jelentősen megnőtt az orvosi könyvtárak részesedése a kötelespéldányok-

ból. Szakterületi elv alapján részesedik az OOKDK és a SOTE könyvtára, regionális elv alapján pedig a pécsi, szegedi és debreceni orvostudományi egyetemi könyvtár, valamint a szombathelyi Markuszovszky-kórház könyvtára és a miskolci Központi Orvosi Könyvtár. Minthogy merőben új módszerű és rendszerű köteleespéldány-elosztásról van szó, az átállás - jól tudjuk - nem ment zökkenők nélkül, és megállapításaink szerint kisebb-nagyobb hiányosságok még ma is akadnak. Ennek ellenére - bízva a zökkenők kiküszöbölésében - úgy tartjuk, hogy a köteleespéldány-elosztási rendszer jelentős előbbrelépés a szakirodalom-ellátás megjavítása, különösen a könyvkereskedelmi forgalomba nem kerülő kiadványok és a vidéki könyvtárak ellátása terén. További javulást fog eredményezni, hogy - szándékaink szerint már a jövő évtől kezdve - a köteleespéldány-beszolgáltatás ellenőrzésébe a helyismereti gyűjteményeik fejlesztési igyekezzete folytán legérdekeltebb intézményeket, a megyei közművelődési könyvtárakat is bevonjuk.

Az immár közel másfél éve számítógéppel előállított Magyar Nemzeti Bibliográfia rendszerének gépi továbbfejlesztése folytatódik: számítógéppel és fényszedéssel készülnek az éves kumulációk /az első kötet már nyomdában van/, előkészületek folynak a központi katalóguscédulaellátás gépesítésére, a másodfoku bibliográfiák számítógépes előállítására és - ami az OOKDK-t közvetlenül is érinti - a magyar könyvtermés géppel előállított kurrens szakbibliográfiákban való tükröztetésére.

Előkészületek történtek a Magyar Folyóiratok Repertórium - új nevén az Időszakos Kiadványok Repertórium - gyűjtőkörének a módosítására, 1981-től kezdve fokozatosan kiiktatjuk belőle mindazokat a szakterületeket, amelyeket az illetékes információs szakközpontok, nagykönyvtárak egyébként is gondoznak. Hogy ez mennyire indokolt, arra az orvostudományi cikkanyag példája a legszembetűnőbb: amíg a mi kiadványunk évente csak mintegy ilyen 3000 tételt regisztrál, addig a szélesebb gyűjtőkörű /például a kórházi évkönyveket is feldolgozó/ Magyar Orvosi Bibliográfia 1977-ben 5500, 1978-ban pedig 5000 tételt közölt. Az ilyenfajta párhuzamosságok fenntartásának nincs értelme, a párhuzamos bibliográfiai regisztrálások közül azt kell fenntartani, amelyik az adott szakterület számára többet nyújt. Ebben az esetben egyértelműen ez a Magyar Orvosi Bibliográfia.

Az orvosi szakkönyvtárakkal szoros együttműködésben építjük a külföldi könyvek központi katalógusát, ahová 1978-ban 48 orvosi könyvtár mintegy 4000 külföldi könyv beérkezését jelentette be. A vidéki orvosegyetemi könyvtárak súlyának és állományának dinamikus növekedésére látszik utalni, hogy a legtöbb bejelentést - a többi jelentő könyvtárat messze megelőzve - a szegedi, debreceni és a pécsi orvosegyetemi könyvtár juttatta el hozzánk. Az orvosi szakkönyvtárak együttműködési készségéről tanuskodik, hogy a külföldi folyóiratok készülő országos retrospektív jegyzéke anyagának felülvizsgálatában majdnem 100 orvosi könyvtár működik közre, elsősorban a kiküldött preprintek ellenőrzésével. Jelentős segítséget nyújt az a 130 orvosi könyvtár is, amely évről-évre rendszeresen jelenti külföldi folyóiratszerzeményeit, lehetővé téve ezzel, hogy - bár megkésett - de legalább kétévenként közzétehezzük az ország legkülönbözőbb szakkönyvtárai által szerzeményezett külföldi folyóiratok lelőhely-jegyzékét. E munka jövőbeni meggyorsítását célozza egy új gépesítési vállalkozásunk, amelynek keretében az UNESCO támogatással létrehozott párizsi nemzetközi folyóiratregisztrációs központ /az ISDS/ mágnesszalagra felvett folyóiratcímeihez tervezzük gépi uton a lelőhely-bejelentéseket hozzárendelni. Az így létrehozandó számítógépes folyóiratkatalógus reményeink szerint nem csupán a hazai lelőhelyekkel kapcsolatos kérdésekre, hanem a külföldi folyóiratok címadataira, külföldi fellelhetőségére is választ tud majd adni. A már átvett programcsomagok, az eddig elvégzett próbafuttatások tanúsága szerint a munka eredményesen folyik, s úgy tervezzük, hogy a jövő év végéig elkészülünk vele.

Központi szolgáltatásainknak természetesen csak úgy van értelmük, ha igénybeveszik, használják is őket. Az orvosi könyvtárügy oldaláról megnyilvánuló érdeklődés fokára valamennyi szolgáltatásfajtát felölelő adataink nincsenek, de a meglévőkből is következtethetünk rá: a Külföldi Folyóiratok Központi Katalógusából például 1979 január 1-től máig összesen 64 orvosi intézmény kért és kapott 311 lelőhelymegállapítást. Ez a szám nem tartalmazza a könyvtárközi kölcsönzési igényeket, amelyek a szükséges lelőhely-felderítés érdekében ugyancsak megjárják központi katalógusainkat is, amelyekkel - úgy tűnik - szintén érdemlegesen tudjuk támogatni az orvosok szakirodalmi-ellátását. Ezt bizonyítja, hogy a hozzánk befutott és

külföldről kielégített kérések kerekén 17 %-a az orvostudományi könyvtárak valamelyikéből indult el. Ha ezt a kiugróan magas hányadot összevetjük azzal a már említett adattal, amely szerint nyilvántartásaink alapján az orvostudományi hálózat közel ötven legnagyobb könyvtára 1978 folyamán összesen csak kerekén 4000 külföldi könyvet szerzeményezett, akkor a könyvtárközi kölcsönzési kérelmek nagy százaléka vélhetőleg nem csak a kutatási kedv fokozódására, hanem a külföldi könyvszerzeményezés nehézségeire is utal. Nyilvántartásainkba természetesen becsuszhathiba, a könyvszerzemények bejelentése körül is lehetnek elcsuszások, az adatok azonban mindenképpen egy rendkívül kedvezőtlen, túlzás nélkül aggályosnak minősíthető trendre utalnak. Nem kívánok ünneprontó lenni, de erre a jelenségre /amelyhez hasonló alighanem az orvostudományi szakfolyóiratok vonatkozásában is kimutatható lenne/ - úgy érzem - kötelességem felhívni a figyelmet.

A könyvtáraknak nyújtandó szolgáltatásaink körét fogja kibővíteni tárolókönyvtárunk. Jövő időben kell beszélnem, mert létrehozásáig még esztendőket kell várakoznunk. Hozzá kell még ehhez tennem, hogy kétféle megoldási változat közül az első - épp a sokkal előnyösebb, a Budafoki egykori sörgyári-raktárkomplexum megszerzése, miután már minden főhatóság áldását adta rá és a Fővárosi Tanács is engedélyezte - a beruházásokat korlátozó intézkedések miatt alighanem kutbaesett. Maradt a kedvezőtlenebb és hosszadalmasabb megoldás: a törökbálinti raktárvárosban Luca-székét megszügyenítő lassúsággal készülő raktártömbünk, amelynek megépítése és berendezése legalább 2-3 évet igényel még.

Tisztelt konferencia, kedves kollégák! Terveinkről, eredményeinkről és nehézségeinkről egyidejűleg szóltam, és nem véletlenül, mert a fejlesztéshez szükséges feltételek megteremtése eddig sem volt könnyű dolog. Az előre nem látott akadályok és a pénzszerzés nem egyszer groteszk és kinos helyzeteket eredményeznek. A legjobb példát erre mi magunk szolgáltatjuk azzal, hogy az igen korszerű technológiával előállított Magyar Nemzeti Bibliográfia füzetei a technológiai tervezés hibája és pénzhiány miatt siralmas külsővel jelennek meg.

Mint mondtam, a fejlesztés eddig sem volt mindig könnyű, most azonban a népgazdaság egyensúlyi zavaraiból következő különböző

korlátozó intézkedések miatt választat elé kényszerülünk: vagy felfüggesztjük - kedvezőbb feltételekre várva - a központi szolgáltatások fejlesztését, mindenekelőtt a rendkívül nagy munka- és pénzigényű számítógépesítést, vagy megpróbálunk továbbhaladni a megkezdett uton. Mi az utóbbi mellett vagyunk, ehhez azonban fel kell mérnünk és jobban ki kell használnunk intézetünk lehetőségeit és az eddiginél szelektivebb fejlesztési politikát kell folytatnunk. Ki kell választanunk a legfontosabb, halasztást nem tűrő célokat és ezek megvalósítására kell koncentrálnunk megmaradó szellemi és anyagi kapacitásainkat. Minthogy a központi szolgáltatások többsége - ezen belül a számítógépesítés - olyan feladat, amelynek fontosságát az Országos Széchényi Könyvtár vezetősége és a Kulturális Minisztérium Könyvtárügyi Osztálya elismeri, van reményünk megkezdett jelentősebb vállalkozásaink továbbfejlesztésére, amihez nem nélkülözhetjük azonban a szolgáltatások használóinak, szakmai közvéleményünknek a támogatását.

Amikor megköszönöm, hogy lehetőséget adtak Önök előtt szólnom, ehhez megértő támogatásukat kérem.

A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
és az orvos-biológiai szakirodalmi tájékoztatás

Dr B U J D O S Ó Ernő

a MTA Könyvtára Informatikai és Tudományelemzési Kutatási Főosztályának tudományos főmunkatársa

Napjainkban a tudomány növekedési sebessége soha nem látott méretet ért el. Hasonló ez, mintha egy gömb tágulási sebessége a térfogatával lenne arányos /1/. A térfogat mértékéül a megjelent tudományos dolgozatok számát is választhatjuk, ez a szám állandó kétszerezési idővel jellemezhető exponenciális függvényként nő. A kétszerezési idő 15 év a folyóiratok, az orvos-biológiai, a fizikai és kémiai publikációk növekedésében /2/. Tizenöt év alatt tehát ugyanannyi dolgozat születik, mint amennyit valaha is irtak. Egy, a tudományban eltöltött hosszú munkásság alatt a közlemények száma mintegy megtízszereződik. A szakirodalom tehát egyre hígul. Az információ áradatával párhuzamosan mindig folytak ellensúlyozó törekvések, amelyek az irodalom koncentrációját, rendszerezését, a keresés és kiválasztás szelektivitásának növelését célozták. Egymás után jelentek meg az egyes szakterületek szekundér forrásai, a referáló és indexelő folyóiratok, valamint a mágnesszalagok, amelyek korunk magas technikai színvonalának a termékei. A világon egyre több az "Information Scientist", akik az információ szisztematikus és tényleges, főként számítógépek segítségével történő előállításával foglalkoznak.

Az MTA Könyvtára a múlt évben tette meg a kezdő lépéseket egy off-line gépi szakirodalmi információs szolgáltatás /SDI/ bevezetésére /3/, amely jelen pillanatban a közvetlen megvalósítás előtt áll. A könyvtárban létrejött az Informatikai és Tudományelemzési Kutatási Főosztály, amelynek feladata többek között a szakirodalmi információ megszervezése és a szolgáltatás működtetése.

Előadásomban a szolgáltatás alapjául választott informatikai rendszert és annak orvos-biológiai vonatkozásait szeretném ismertetni.

A Science Citation Index

Az Institute for Scientific Information /ISI, Philadelphia, USA/ 1961-ben jelentette meg először a Science Citation Index című kiadványát. Az Index elsősorban dolgozta fel a közlemények bibliográfiai adatain túlmenően azok irodalmi hivatkozásait is /4/. Ha a szerzők azokra a dolgozatokra hivatkoznak irodalomjegyzékükben, amelyekre munkájuk épül és amelyek közvetlen kapcsolatban vannak a témával, akkor ezek felhasználásán keresztül a szokásostól eltérő, merőben új keresési elv birtokába jutottunk /5/. A feltételezés helyesnek bizonyult a természet és műszaki tudományokban. Az orvostudományban például kimutatták, hogy a hivatkozott irodalom 72 %-a igen szoros kapcsolatban van a hivatkozó dolgozat témájával és mindössze 5 %-ának nincs semmi kapcsolata /6/. A Science Citation Index, amely négy részből, a hivatkozási indexből /Citation Index/, a forrás indexből /Source Index/, az intézmény indexből /Corporate Index/ és a dolgozatok címében szereplő szavak párosításaiból előállított Permuterm Subject Index-ből áll, kéthavonként jelenik meg, majd évre és öt évre kumulálva is kiadásra kerül. Hazánkban több könyvtárban, többek között az Akadémia Könyvtárában is megtalálható.^x A kötetek retrospektív /IR/ szakirodalmi keresésre, továbbá adott dolgozatokra, könyvekre, szabadalmakra történő hivatkozások felkutatására szolgálnak.

Az ISI ezen kötetek anyagát elsődlegesen mágnesszalagokra viszi és heti adagonként kibocsátja. A szalagok a gépi feldolgozásra, a heti gépi szakirodalomfigyelés ellátására az Akadémia Könyvtárába is megérkeznek. A mágnesszalagokon tárolt adathalmazból a releváns cikkek kiválogatása a keresőprofilok segítségével történik. Ennek keresőrendszere az ASCA^R /Automatic Subject Citation Alert/ és eredménye a hetente megjelenő számítógép nyomtatvány, a printout.

^x

Az Institute for Scientific Information kiadványai: a Science Citation Index /SCI/, a Social Sciences Citation Index /SSCI/, az Art and Humanities Citation Index /AaHCI/, az Index to Scientific and Technical Proceedings /ISTP/, az Index to Scientific Reviews /ISR/, az Index to Social Sciences and Humanities Proceedings /ISSHP/ és az Index to Book Reviews in the Science /IBRS/ kötetei maradéktalanul megtalálhatók az MTA Könyvtárában.

Vizsgáljuk meg a továbbiakban az SCI adatbázis információtartalmát, annak terjedési sebességét, a keresési lehetőségeket, a relevancia és a teljesség kérdését, továbbá az Akadémiai Könyvtártól várható szolgáltatásokat.

Az SCI adatbázis információtartalma

Az SCI adatbázis a világ 3800 vezető folyóiratának a feldolgozásával készül a természet, élet és orvostudomány, továbbá a műszaki tudományok terén mintegy 100 különböző szakterületen. Tükrözi tehát a korunk tudományára annyira jellemző multidiszciplinaritást, amely a szűkebb szakterületeket felölelő adatbázisokból kimarad.

Az adatbázis évi növekedése több mint 6 millió tétel, a heti mágnesszalagok átlagosan 10 000 újonnan megjelent dolgozat /forrás/ és kb. 118 000 korábban megjelent közleményre történő hivatkozás adatait tartalmazzák. A folyóiratok országokénti megoszlását az 1. ábra mutatja. Külön feltüntettük az orvosi folyóiratok számát is, amely összesen 1220, a világ 41 országából feldolgozott folyóiratok mintegy 40 %-a. Hazánkból például a 26 referált folyóiratból 8 az orvosi folyóirat.

Hiányolhatnánk a kimaradt folyóiratokat. Erre csupán egy tény érdemes megfontolnunk /2. ábra/: ebben a 3800 folyóiratban megjelent dolgozatok kapják a világ összes hivatkozásainak 90 %-át /8/. Van-e szükség tehát a fennmaradó 10 % miatt további kb. 25 000-re?

Kérdés továbbá, hogy van-e a világon egyedül üdvöztető adatbázis? Egyetlen adatbázis sem tud egymagában kimerítően kielégíteni minden szakirodalmi információs igényt. A világon mintegy 300-nál több különféle adatbázis fér el békésen egymás mellett, kisebb illetve nagyobb szakterületet szolgálva, interaktív kapcsolatban, eltérő mivoltukban kiegészítve egymást. Természetesen az adatbázisok között lényeges átfedések is lehetnek. Ennek mértékét egy adott feladat megoldása kapcsán állapíthatjuk meg. A 3. ábrán összehasonlítjuk a Chemical Abstracts, az Index Medicus és a Science Citation Index által egyenként és közösen szolgáltatott dolgozatok számát egy gyógyszer irodalmának felderítése kapcsán /9/.

Az SCI adatbázis információtartalmának terjedési sebessége

A kutatási frontok élvonalában dolgozók számára különösen, de minden egyéb kutatásnál lényeges szempont, hogy milyen időkésséssel szereznek tudomást egy megjelent fontos közleményről. Egy 1977-ben készült felmérés eredményét /7/ mutatjuk be a 4. ábrán, ahol megvizsgálták, hogy egy angliai könyvtárba beérkező nyomtatott és gépi adatbázisok mennyivel korábban megjelent folyóiratok anyagait tartalmazzák. Az ábrán láthatjuk az időspektrumot, valamint ennek középértékét, azaz a folyóirat megjelenési dátuma és az adatbázis kézhezvétele közötti átlagos időtartamot. Ez az SCI adatbázisból készült ASCA-nál a legrövidebb, mindössze 3 hét, és a spektrum is itt a legszűkebb a rendkívül jól megszervezett, legtöbbször a hivatalos megjelenési idő előtt begyűjtött folyóiratok, ezek adatainak azonnali mágnesszalagra vitele és az ASCA heti megjelenése miatt.

Hazánkban a felhasználók számára ez az időkésítés átlagosan kb. 5 hétre nő meg a szalagok Philadelphia és Budapest közötti postai szállítására, feldolgozására és a printoutok postázására miatt. Ez a járulékos 2 heti időkésítés azonban minden egyéb adatbázisnál ugyanígy jelentkezik.

Keresési lehetőségek az SCI adatbázisban

Az adatbázisban az ASCA segítségével egyrészt mód nyílik a klaszikus keresési lehetőségekre, másrészt a hivatkozási lánc segítségével újabb kapcsolatok felderítésére /1. táblázat/. A releváns információ megszerzéséhez adott témakörben a keresési lehetőségeket kihasználó u.n. profil elkészítése szükséges. Ehhez a felhasználótól a következő adatokra van szükség: 1. a téma szabatosan megfogalmazott címére, 2. öttől tiz szerző megnevezésére, akik a témában a legfontosabb cikkeket írták, 3. a tárgyban a legismertebb öt-tiz közlemény adatainak felsorolására, 4. tiz vagy több jellemző szó vagy kifejezés megadására, amelyek a tárghyhoz tartozó cikkek címeiben előfordulnak. Tekintettel arra, hogy az adatbázis nyelve angol, ezeket az adatokat is angolul kell megadni.

Magyarázatra szorul talán a cikkek címszavainak használata a kulcsszavak illetve deszkriptorok használata helyett. A rendszer ezzel az emberi beavatkozás okozta szubjektív hibát kívánja kiküszöbölni, továbbá biztosítani a legújabb elnevezések, fogalmak szerinti

keresés lehetőségét, amelyet például a kulcsszavakat megállapító vagy kivonatot készítő személy még nem ismer.

Többben vizsgálták a közlemények címe és tartalma közötti kapcsolatot. Az orvostudományi cikkek címeinek a témával kapcsolatos leíró jellegét vizsgálva megállapították, hogy mindössze 10 %-uk nem volt kifejező /6/. Általában ez egyre javuló tendenciát mutat talán éppen a gépi adatbázisoknak köszönhetően.

Az ASCA egyéni szempontokat figyelembevevő lehetősége mellett rendelkezésre állnak továbbá kész u.n. ASCATOPICS^R profilok. Itt csupán egy jegyzékből kell kiválasztani a figyeltetni kívánt témát. A témák 70 %-a orvosi tárgyú, nevezetesen 290-ből 71 az élet-, 91 az orvostudományokkal, 37 pedig a farmakológiával és orvosi kémiaiával foglalkozik.

A 2. táblázatban egy profilt mutatunk be példaképpen.

A számítógépes printoutokat /3. táblázat/ a felhasználók hetente kapják meg, hazai vonatkozásban a bennük feldolgozott folyóiratok kézhezvétele előtt. Utalást tartalmaznak arra nézve, hogy a profil melyik kérdése választotta ki a közleményt, közli a szerzőket, a cikk címét, megjelenési helyét, továbbá az első szerző munkahelyének címét. Ez utóbbi lehetővé teszi a különlenyomatkérést.

A kiválogatott dolgozatok tárgyhoz tartozósága, relevanciája és a válogatás teljessége egymásnak ellene dolgozó követelmények és függenek a profil szerkezetétől. Általában 20-40 %-os relevancia-szint már jónak mondható, növelése a teljesség rovására mehet /10/. A zaj természetesen az adatbázis méretétől is függ, kisebb speciális adatbázissal nagyobb relevancia érhető el a teljesség rovására.

Az MTA Könyvtárának szakirodalmi információ szolgáltatásai

Felméréseket készítettek arra, hogy a kutatók milyen forrásokból merítik indítékaikat bizonyos közlemények megszerzésére illetve elolvasására /11, 12//4. táblázat/. Az esetek egyharmadában maguk az elolvasott cikkek, könyvek keltik fel a figyelmet az irodalom-jegyzékükben megadott hivatkozásokra, amely újból rámutat a hivatkozási lánc jelentőségére. Sorrendben közvetlenül utána következik a jólismert Current Contents indexelő folyóirat, amely szinte a folyóiratok megjelenésével egyidejűleg közli a szakterületekre

csoportosított folyóiratok tartalomjegyzékét /ugyancsak ISI kiadvány/. A harmadik helyet a gépi információkereső rendszerek foglalják el.

Szolgáltatásaink összeállításánál figyelembe vettük a fenti szempontokat /5. táblázat/. A felhasználó által megadott folyóiratok figyelése, egy saját célra készült, hetente megjelenő egyéni "Current Contents"-szel egyenértékű és tapasztalataink szerint megelőzi vagy egyidejű a Current Contents folyóirat kézhezvételével. Előnye a szelektivitásán túlmenően, hogy bárki számára hozzáférhető és megrendeléséhez nincs szükség devizára.

A témafigyelés a személyes igények alapján készített ASCA vagy a kész ASCATOPICS témakörök alapján történhet.

A megjelent dolgozatok visszhangjának felmérésére szolgál az idézettségfigyelés, amely hetente felsorolja, hogy a megadott dolgozatokat, könyveket ki és hol idézte.

Meg kell még említenünk a nyomtatott anyagok egyelőre kézi használatán alapuló retrospektív kereséseket.

Hangsúlyoznunk kell azonban, hogy a szakirodalmi információ bármennyire is tökéletes, csupán kikeresi és megadja a releváns közlemények adatait. A felhasználónak azonban ezen bibliográfiai adat birtokában magára a dokumentumra van szüksége. Ahhoz, hogy ezt egyszerűen, gyorsan megkaphassa, jól szervezett könyvtárra, illetve hálózatra van szükség. Az SCI adatbázisát képező 3800 folyóirat 75 %-a megtalálható a hazai könyvtárakban /13/. A hiányzókat külföldi könyvtárakkal kiépített kapcsolatok alapján lesznek megszerezhetők.

Összefoglalásképpen úgy érezzük, hogy a Science Citation Index adatbázis a szélességéből adódó multidiszciplinaritásával, a sokoldalú keresési lehetőségével, az információ továbbításának nagy sebességével, jelentős orvos-biológiai információtartalmával hathatós segítséget nyújthat a hazai orvos-biológiai gyakorlatban és kutatásban egyaránt.

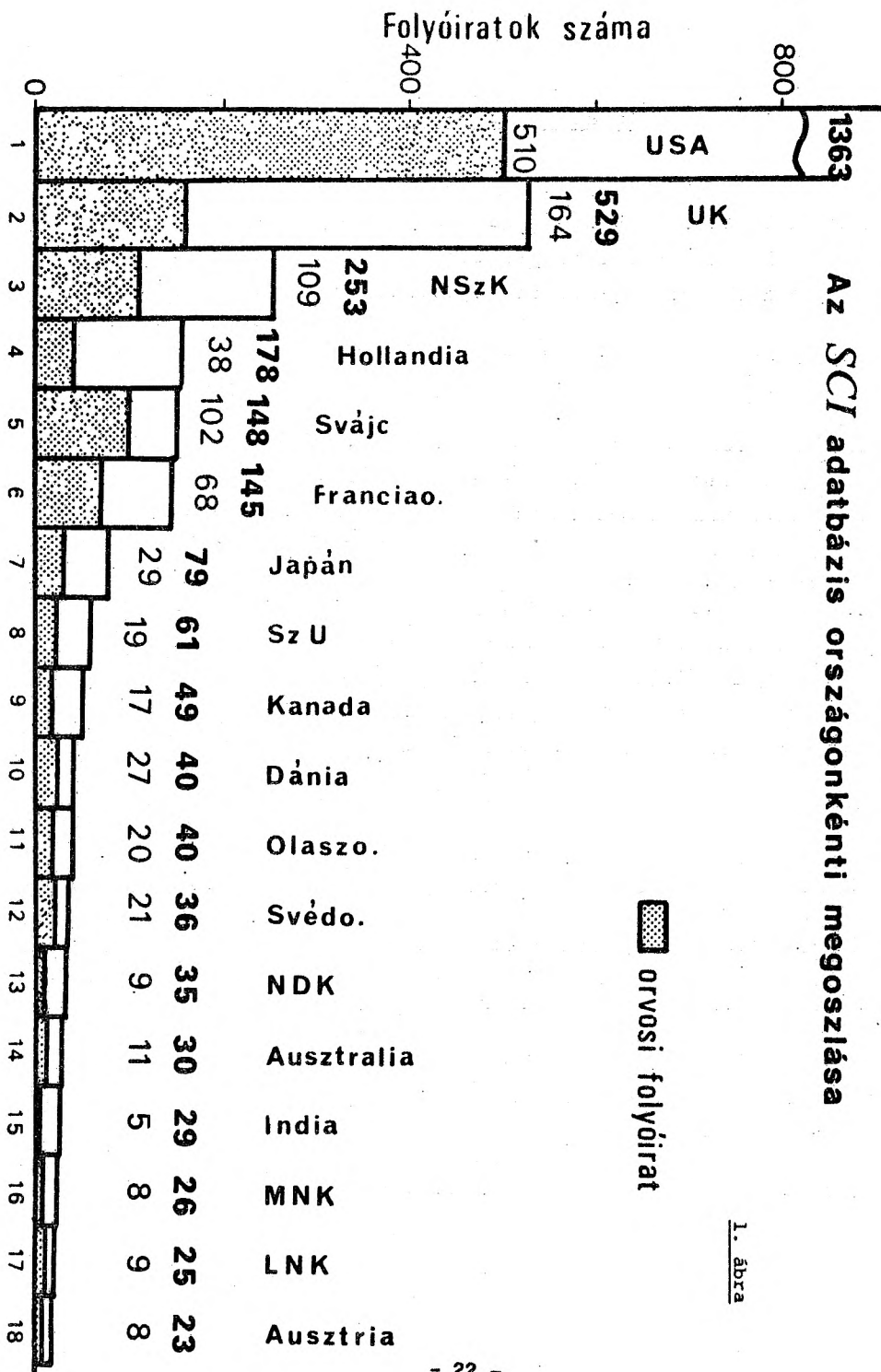
Irodalom

1. M.J.Moravcsik, Phenomenology and models of the growth of the science. Res.Policy, 4/1975/,80-86.
2. Derek de Solla Price, Kis tudomány - nagy tudomány, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979.
3. Rózsa Gy., Braun T., A szakirodalmi információ korszerűsítése a Magyar Tudományos Akadémián. Magyar Tudomány, 23 /1978/,No.12, 3-10.
4. A Science Citation Indexről. Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 26 /1979/ No.2, 45-64.
5. M.Weinstock, Citation indexes, Encyclopedia of Library and Information Science, Vol. 5, Marcel Dekker, Inc., New York, 1971, p. 16-40.
6. J.Barlup, Mechanization of library procedures in medium-sized medical library. VII. Relevancy of cited articles in citation indexing. Bull.Med.Libr.Ass., 57 /1969/ No. 3, 260-263.
7. M.A.Simkins, A comparison of data bases for the retrieving references to the literature of drugs. Inform. Process Management, 13 /1977/ No. 3A, 141-153.
8. E.Garfield, Citation analysis as a tool in journal evaluation. Science, 178 /1972/ No. 4060, 471-479.
9. C.C.Spencer, Subject searching with Science Citation Index: preparation of a drug bibliography using Chemical Abstracts, Index Medicus and Science Citation Index 1961 and 1964.
10. A.A.Farry, R.G.Linford, J.I.Rich, Computer literature searches - a comparison of the performance of two commercial systems in an interdisciplinary subject. Inf.Sci.,/1974/ 179-187.
11. F.W.Lancaster, A study of current awareness in the publications of neurosciences. J.Docum., 30 /1974/ No.3, 255-272.
12. E.Hakulinen, The use of bibliographical information media by the borrowers at the Karolinska Institutets Bibliothek /the Library of the Karolinska Institutet/. Int.Libr.Rev., 6 /1974/ 345-350.
13. Bükyné, Horváth M., Az Institute for Scientific Information gépi adatbázisainak alapját képező folyóiratok hozzáférhetősége Magyarországon. Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 26 /1979/ No. 5, 220-237.

Ábrák és táblázatok szövege

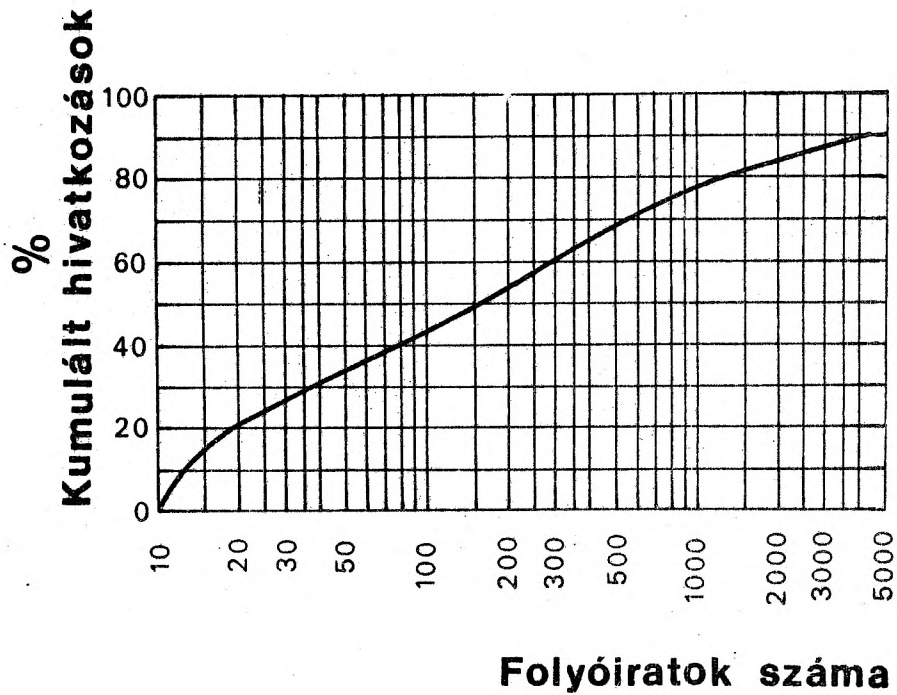
1. ábra A Science Citation Index folyóirat bázisának, továbbá ezen belül az orvosi folyóiratok számának /felső illetve alsó számok/ országokénti megoszlása.
 2. ábra Összefüggés a folyóiratok száma és a hivatkozások százaléka között /8/.
 3. ábra A Science Citation Index /SCI/, az Index Medicus /IM/, és a Chemical Abstracts /CA/ adatbázisok átfedése egy gyógyszerre vonatkozó keresésénél /9/. A számok a talált irodalmakat jelentik.
 4. ábra Az adatbázisok egy angliai könyvtárba való beérkezésének /Smith Kline and French Labs., Ltd., Welwyn Garden City/ és az általuk feldolgozott folyóiratok megjelenési időpontjai különbségének eloszlása és ezek átlagértékei a nyomtatott kiadványok és a mágnesszalagok esetében /7/.
-
1. táblázat ASCA keresési lehetőségek az SCI adatbázisban.
 2. táblázat Profil és oszcilláló kémiai reakciókhoz.
 3. táblázat Egy heti printout a 2. táblázaton bemutatott profil alapján.
 4. táblázat Szekundér források megoszlása a szakirodalmi információban.
 5. táblázat A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának szolgáltatásai.

Az SCI adatbázis országonkénti megoszlása

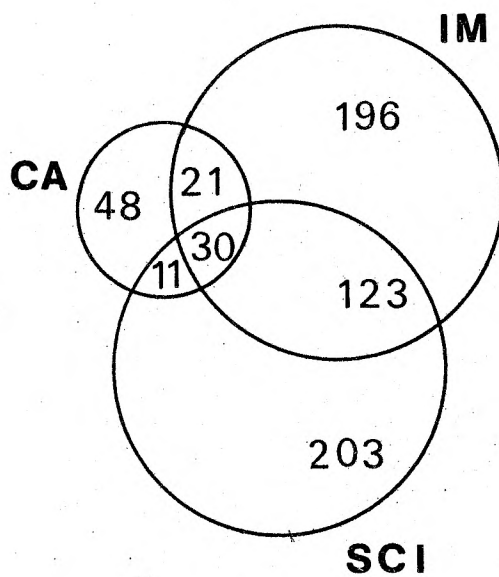
1. ábra

HIVATKOZÁSOK MEGOSZTLÁSA

2. ábra

ADATBÁZISOK ÁTFEDÉSE

3. ábra

ÁTLAGOS KÉSÉSI IDŐK (HÉT)

4. ábra

Nyomtatott

Gépi

ASCA

—

3

RINGDOC

12

14

DRUGDOC

13

15

CHEM. ABSTR.

19

18

BIOL. ABSTR.

21

20

BIORES. INDEX

30

INDEX MEDICUS

24

18

Folyóiratok száma

hét

ASCA KERESÉSI LEHETŐSÉGEK

a. FORRÁS

1. FOLYÓIRAT CÍME

2. SZERZŐ, TÁRSSZERZŐ NEVE

3. INTÉZMÉNY NEVE

4. KULCSSZAVAK A CÍMBEN

(szavak, szótöredékek és azok kombinációi)

b. HIVATKOZÁS

1. KÖZLEMÉNY III. KÖNYV ADATAI

2. ELSŐ SZERZŐ NEVE

3. FOLYÓIRAT NEVE

alapján

1. táblázat

AUTOMATIC SUBJECT CITATION ALERT

© 1978 Institute for Scientific Information

INSTITUTE FOR SCIENTIFIC INFORMATION®

325 Chestnut St Philadelphia, Pa 19106 USA

Telephone 215/923-3300 Cable SCINFO Telex 84-5305

4 DR. E. BUJDOSO

ZT720 ACCOUNT NO.

DEPT. OF INFORMATICS AND SCI. ANAL.

POB 7

BUDAPEST H-1361 HUNGARY

ZT720

20 JUL 79

ASCA PROFILE REVISION FORM

TEAR ON VERTICAL LINE. INSERT CARBON. CROSS OUT DELETES. ADD TERMS ON LAST SHEET USING NEXT HIGHER NUMBER. RETURN ORIGINAL.

THIS ASCA PROFILE HAS BEEN IN EFFECT 8 MONTHS

TERM NO.	NAME, INITIALS OR OTHER TERM	CITED PUBLICATION OR (CLASS OF TERM)	VCL (TYPE)	LOW PAGE	HIGH PAGE	YR	\$
1	OREGONATOR	(WORD)	(TP 1)	DA			7
2	DISSIPATIVE STRUCTURE/	(WORD)	(TP 1)	DA			10
3	BRAY REACTION	(WORD)	(TP 1)	DA			10
4	BELOUSOV	(WORD)	(TP 1)	DA			7
5	ZHABOTINSK/	(WORD)	(TP 1)	DA			7
6	BIOCHEM/	(WORD)	(NEG)	DA	-		12
7	BIOLOG/	(WORD)	(NEG)	DA	-		15
8	NOYES RM	(SOURCE AUTHOR)					5
9	ZHABOTIN.AM	(SOURCE AUTHOR)					5
10	FRANCK U	(SOURCE AUTHOR)					5
11	FIELD RF	(SOURCE AUTHOR)					5
13	NOYES RM	(CITED AUTHOR)					9
14	NAKASHIMA M	(CITED AUTHOR)					9
15	KOROS E	(CITED AUTHOR)					9
16	FIELD RF	(CITED AUTHOR)					9
17	ZHABOTINSKI AM	(CITED AUTHOR)					9
18	FRANCK U	(CITED AUTHOR)					9
19	CHEMIC/	(WORD)	(1 A1)	HB			34
20	TEMPORAL	(WORD)	(1 A2)	HD			5
21	SINUSOIDAL	(WORD)	(1 A2)	HD			5
22	PERIODIC	(WORD)	(1 A2)	HD			5
23	FLIP FLOP	(WORD)	(1 A2)	HD			7
24	WAVE/	(WORD)	(1 A2)	HD			39
25	OSCILLAT/	(WORD)	(1 B1)	HF			20
26	REACT/	(WORD)	(1 B2)	HH			98
27	CHEMIC/	(WORD)	(1 B2)	HH			34
28	HOMOGENE/	(WORD)	(1 B2)	HH			5
TOTAL \$ NOW IN USE							394

2. táblázat

ascas[®]

AUTOMATIC SUBJECT CITATION ALERT

©1979 Institute for Scientific Information

A SERVICE OF
isi[®]

INSTITUTE FOR SCIENTIFIC INFORMATION[®]

325 Chestnut St Philadelphia Pa 19106 USA

Telephone 215/923-3300 Cable SCINFO Telex 84-5305

DR. E. BUJDOSSO

ZT720 ACCT NC

394 \$ UNITS USED

DEPT. OF INFORMATICS AND SCI. ANAL. 0005 \$ UNITS UNUSED

POB 7

BUDAPEST H-1361 HUNGARY

ZT720

REPORT FOR 03 AUG 79 THIS SUBSCRIPTION EXPIRES 26 OCT

676,082 INDEXING TERMS FROM CURRENT SCIENTIFIC LITERATURE WERE PROCESSED FOR ASCA THIS WEEK

DISSIPATI EFFECTS OF FLUCTUATION ON DISSIPATIVE STRUCTURES
OSCILLAT/ .1. EFFECTS OF FLUCTUATION ON CHEMICAL OSCILLATION
CHEMIC/ SYSTEMS

IWAMOTO K SENO M

J CHEM PHYS 70(12):5851-5857, 1979 17 REFS

-----> CHECK TO ORDER TEAR SHEETS -----> () #HB515

K IWAMOTO, UNIV TOKYO, INST IND SCI, MINATO KU,

TOKYO 106, JAPAN

DISSIPATI EFFECTS OF FLUCTUATION ON DISSIPATIVE STRUCTURES
OSCILLAT/ .2. APPEARANCE OF OPTICALLY-ACTIVE STATES AS
CHEMIC/ DISSIPATIVE STRUCTURES

IWAMOTO K SENO M

J CHEM PHYS 70(12):5858-5864, 1979 11 REFS

-----> CHECK TO ORDER TEAR SHEETS -----> () #HB515

K IWAMOTO, UNIV TOKYO, INST IND SCI, MINATO KU,

TOKYO 106, JAPAN

PREFERENTIAL SOLVATION OF SINGLE IONS - CRITICAL-
STUDY OF THE PH4ASPH4B ASSUMPTION FOR SINGLE ION
THERMODYNAMICS IN MIXED AQUEOUS-ACETONITRILE AND
AQUEOUS-NN-DIMETHYLFORMAMIDE SOLVENTS

KIM JI CECAL A BORN HJ GUMAA EA

Z PHYS CH F 110(2): 209-227, 1978 45 REFS

THESE ITEMS IN YOUR PROFILE WERE CITED:

J AM CHEMICAL SOC 84 513 62

NOYES RM

-----> CHECK TO ORDER TEAR SHEETS -----> () #HC210

J I KIM, TECH UNIV MUNICH, INST RADIOCHEM,

D-8046 GARCHING, FED REP GER

NORRISH TYPE-I CLEAVAGE OF ALIPHATIC CARBOXYLIC-
ACIDS AND ESTERS IN SOLUTION - CIDNP-STUDY

KAISER T FISCHER H

HELV CHIM A 62(5):1475-1484, 1975 36 REFS

THESE ITEMS IN YOUR PROFILE WERE CITED:

Z ELEKTROCHEM 64 153 60

NOYES RM

-----> CHECK TO ORDER TEAR SHEETS -----> () #HC472

T KAISER, UNIV ZURICH, INST PHYS CHEM,

CH-8057 ZURICH, SWITZERLAND

CHANGES OF ADRENOCEPTOR-MEDIATED RESPONSES IN THE
PITHED RAT DURING PROPYLTHIOURACIL-INDUCED HYPOTHYROIDISM

SCHUMANN HJ BOROWSKI E GROSS G

EUR J PHARM 56(1-2): 145-152, 1979 27 REFS

THESE ITEMS IN YOUR PROFILE WERE CITED:

JAP J PHARMACOL 23 307 73

NAKASHIMA M

-----> CHECK TO ORDER TEAR SHEETS -----> () #HB505

HJ SCHUMANN, UNIV ESSEN, GESAMTHSCH, INST

PHARMACOL. D-4300 ESSEN, FED REP GER

3. táblázat

FOR OATS SERVICE, MARK ITEMS WITHRE INDICATED ABOVE

AND SEE ORDERING INSTRUCTIONS ON BACK OF FORM 18,666

INFORMÁCIÓS FORRÁSOK

CIKKEK, KÖNYVEK HIVATKOZÁSAI 33%

CURRENT CONTENTS 27%

GÉPI RENDSZEREK 18%

SZEKUNDÉR FOLYÓIRATOK 15%

EGYÉB 7%

100%

4. táblázat

SZOLGÁLTATÁSAINK

I. HETI GÉPI SZAKIRODALOMFIGYELEÉS (SDI)

- 1. FOLYÓIRATFIGYELEÉS:**
egyéni Current Contents.
- 2. TÉMAFIGYELEÉS:**
 - a. ASCATOPICS** adott témakörök,
vagy
 - b. ASCA** egyéni profil alapján.
- 3. IDÉZETTSÉGFIGYELEÉS.**

II. KÉZI RETROSPEKTIV KERESÉS (IR)

- 1. BIBLIOGRÁFIÁK ÖSSZEÁLLÍTÁSA.**

5. táblázat

Az orvosi könyvtári hálózat feladatai a jövőben.

Dr S Z É K E L Y Sándor

az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs
Központ igazgatója

A magyarországi szakmai információs rendszer fejlődésének új szakasza előtt áll. Az MSZMP PB 1977-ben hozott határozata és az ehhez kapcsolódó MT határozat alapján az OMFb elkészítette az Országos Szakmai Információs Rendszer koncepciótervét az egyes minisztériumok valamint más irányító szervek koncepcióterveire alapozva. Mind az OMFb, mind az egyes főhatóságok tervei a következő tíz év feladatait és a feladatok megvalósításához szükséges fejlesztéseket tartalmazzák. Nemrégiben elkészült az OMFb koncepciója az Országos Szakirodalmi Információs Rendszer /OSZIIR/ korszerűsítéséről, kidolgozás előtt áll a kutatás-fejlesztés irányítási információs rendszerére vonatkozó koncepció. Hálózati könyvtáraink jövőbeni feladatait elsősorban az előbbi érinti, az ebben foglaltak alapján válaszoljuk fel a feladatokat és a végrehajtásukhoz szükséges fejlesztést.

Mielőtt azonban erre rátérnénk, ismertetek néhány készülő intézkedést, amelyek az egészségügyi-orvostudományi könyvtári és információs hálózatra vonatkoznak.

Miniszteri utasítás készül az egészségügy egységes szakmai információs rendszerének továbbfejlesztéséről. Ez az utasítás egy Koordinációs Bizottságot is létrehoz, amelyre vonatkozóan külön utasítás jelenik majd meg.

Az 1976. évi könyvtárügyi tvr. alapján miniszteri utasítás készül az egészségügyi-orvostudományi könyvtári hálózatról, amely az 1960-ban és 1961-ben kiadott, azóta elavult intézkedéseket váltja fel.

Ezen utasítás alapján kidolgoztuk a hálózati központ új szervezeti és működési szabályzatát is. Az új miniszteri utasítások tervezetének megvitatása most folyik.

A felsorolt intézkedésekben kialakított szervezet és a végrehajtandó feladatok az eddigi strukturán és eredményeken alapulnak, de az eddigi valamint a várható fejlődésnek megfelelően új mozzanatokat is tartalmaznak. Egyikükről-másikukról még szó esik.

És most térjünk vissza az OSZIIIR koncepciójára, amelyből idézem a fejlesztés fő célkitűzéseire vonatkozó bekezdést. Eszerint az információszolgáltatások korszerűsítése és fejlesztése tekintetében a fő célkitűzések:

- a felhasználók információs igényeinek fokozott megismerése és figyelembe vétele;
- a szakmai munkában közvetlenül felhasználható, megfelelően válogatott és formába öntött információk arányának és minőségének növelése új szolgáltatások szervezésével és a jelenlegiek racionalizálásával;
- az információ továbbításának meggyorsítása a felhasználóhoz, a felhasználás hatékonyságának fokozása visszajelző módszerek kialakítása révén;
- a szolgáltatásokról országos tájékoztatás megszervezése és a szolgáltatások propagandájának javítása.

A koncepció következő bekezdései a dokumentumbázis összehangolt fejlesztéséről, a dokumentumok feldolgozásában munkaerőt és időt megtakarító technika és módszerek alkalmazásáról, a számítástechnika, a reprográfia, a mikroéptechika, a távközlési technika alkalmazásáról szólnak. Feltételként az intézmények jelenlegi helyzetének megfelelő javítására - vagyis fejlesztésre - van szükség.

Az OSZIIIR koncepcióból idézett rész határozza meg a mi szakkönyvtári hálózatunk jövőjét is.

És ha ehhez még azt is hozzátesszük, hogy a KGST országok információs rendszerének, a NTMIR-nek a keretében a közeli években bontakoztatja ki működését a Medinform alrendszer /amelynek hazánkban két kijelölt Nemzeti Szerve [KNSZ] van: az OOKDK és az ESZTIK/, akkor ezzel az egészségügyi-orvostudományi belföldi információs rendszerre háruló "export-import" feladatokat is jeleztük. Ezeknek a feladatoknak az export része lényegében a KNSZ-ekre hárul, az importált információk felhasználása azonban jelentős mértékben a hálózati könyvtárak közvetítésével történik majd.

Az imént említett utasítások adják meg az egész tevékenység keretét, amelynek tartalommal való megtöltése valamennyiünk feladata. Ha azt mondom, hogy az elmúlt 30 esztendő óta csupán a felkészülés időszakának tekinthetjük - nem esem túlzásba.

Mint említettük, a hálózat struktúrája lényegében változatlan marad, de azért a funkció tekintetében lesznek lényeges változások.

A szakkönyvtári hálózat - a könyvtári tvr. definíciói szerint - helyi, területi és országos feladatkörű könyvtárakra tagozódik.

A helyi feladatkörű intézmények pl. a jelenlegi un. tagkönyvtárak.

A területi feladatkörű könyvtárak a jelenlegi un. kórházi al-központi könyvtárak.

Az országos feladatkörű könyvtárakat a könyvtárügyi tvr. is felsorolja: a 4 orvostudományi egyetem központi könyvtárán kívül közéjük tartozik 6 országos intézet könyvtára és 2 kórházi könyvtár, valamint az OOKDK. Közülük az egyetemek központi könyvtárai - alközponti funkciót is ellátnak - úgy mint eddig. A 6 országos intézet /ideg-elme, tbc és pulmonológia, közegészségügy, onkológia, reumatológia, traumatológia/ és a 2 kórház /Heim Pál és László kórház/ a maga szakterületén koordináló és országos könyvtári és információs feladatokat is ellátnak majd, amint erre alkalmasakká válnak /közülük az OKI könyvtára már végzi ezt a funkciót/.

Az egészségügyi-orvostudományi szakmai információs rendszer erre a hálózatra épül. De információs szempontból egyes könyvtáraknak az eddig megszokott feladatokon kívül továbbiakat is el kell majd látniuk.

Az egységes szakmai információs rendszer továbbfejlesztéséről szóló, készülőben lévő miniszteri utasítás információs bázis-szervekről is szól, amelyek: az egészségügyi ágazatokba tartozó országos hatáskörű intézetek, intézmények, vállalatok és országos szolgálatok központjainak információs részlegei vagyis könyvtárai. A feladatuk pedig akárcsak a könyvtári tvr. végrehajtási utasításában felsorolt országos feladatkörű könyvtáraké: a szakterületük szerinti dokumentumok gyűjtése, feldolgozása, tárolása és belőlük információk szolgáltatása. Ezen intézmények közül néhányhoz szakmai hálózat tartozik /egy részüknek a könyvtára országos feladatkörű/, másoknak nincsen szakmai hálózata. A bázis szervek fontos szerepet játszanak majd a

dokumentumbázis összehangolt fejlesztésében /különös tekintettel a külföldi szakirodalom drágulására/ valamint a repro- és mikrotechnika felhasználásával az információterjesztésben. A fejlettségüknek megfelelően - és természetesen igényeik szerint is - bekapcsolódhatnak az információs export-import tevékenységbe, amint erre szórványosan eddig is akadt példa.

Az információs tevékenység koordinálásában és a központi szolgáltatások előállításában továbbra is a hálózati központnak lesz vezető szerepe. Az információk szétsugárzására azonban regionális információs központok szervezését tervezzük és pedig a négy orvostudományi egyetem valamint a szombathelyi és a miskolci megyei kórházak könyvtárainak fejlesztésével. A regionális információs központok fejlesztésüktől függően részt vesznek majd az információs tevékenységgel kapcsolatos munkamegosztásban is, vagyis bekapcsolódhatnak és - reméljük - be is kapcsolódnak majd a központi szolgáltatások előállításába is.

Ami a feladatok elvégzéséhez szükséges fejlesztést illeti, az erre vonatkozó elgondolást az Eü.Min. szakmai információs rendszerének fejlesztési koncepciója tartalmazza, amely a következő két ötéves terv időszakára vonatkozik, tehát 1990-ig. Az előkészítés az idei és a következő év feladata, amikor is a VI. ötéves tervben előirányozandó fejlesztés megtervezésére kerül sor. Az OOKDK vonatkozásában eddig a következők történtek: megalakult a Medinform osztály, amely kevés belső munkatárssal dolgozik és a következő egy-két évben is főképpen külső munkatársak közreműködésével végzi a feladatait. 1980-ban felépül egy kb. 500 m² alapterületű épület, amely a Medinform tevékenység, a reprográfia, a mikrotechnika és a telekommunikáció /komputer terminál, telex/ központja lesz. Itt kap helyet a továbbképzéssel kapcsolatos tevékenység is. A gépi felszerelés egy része azonban csak 1981-ben kezd működni, például a Pentakta mikroképteknikai berendezés.

A koncepció-terv a regionális információs központok alábbi helyiség, létszám és gépesítés fejlesztését irányozza elő.

A POTE kivételével jelentős terület fejlesztést tervez az egyetemek könyvtárainál. Az elérendő alapterület 1990-ig a Semmelweis OTE-nél 3000, a SZOTE-nél 1200, a DOTE-nél 1200 és az OTKI-nél 300 m². A miskolci és a szombathelyi könyvtár alapterülete is 300 m²-re emelendő.

A létszám fejlesztés terve szerint a VI. ötéves tervben az egyetemeken összesen 10, a két megyei könyvtár összesen 4 fő fejlesztést, a VII. ötéves tervben az egyetemeken /beleértve az OTKI-t is/ összesen 22, és a miskolci megyei könyvtár 2 fő fejlesztést kap.

A gépi felszerelés tekintetében: a reprográfiai szolgáltatások megalapozása céljából, tekintetbe véve a már működő gépek elöregedését és azt, hogy kisebb teljesítményű /asztali/ elektrosztatikus gyorsmásolóval kiterjedtebben kell a hálózatot ellátni, az előírányzat a VI. ötéves tervben 5 db nagyteljesítményű és 18 db. asztali gyorsmásoló, a VII. ötéves tervben 25 db. asztali gyorsmásoló beszerzése. Minthogy a VI. ötéves terv folyamán rátérünk a mikrotechnika /Pentakta/ széleskörű alkalmazására /tartalomjegyzék alapján cikkek mikrolapon való szolgáltatása/, szükséges a hálózat széleskörű ellátása mikrolap levasókkal. A regionális információs központokban és néhány országos intézetben leolvasó-visszanagyító készülékek beszerzése is szükségessé válik.

A fejlesztés adatai csupán a központi elgondolásról szólnak, egészen természetes, hogy mindkét ötéves terv előkészítésének szakaszában az egyes könyvtáraknak maguknak kell meghatározniuk és közreműködésünkkel kivívniuk a szükséges fejlesztést. Az ismerttetett adatok - különösen így, summázott formában- talán nem látszanak jelentősnek, de számításba kellett venni az ország és a tárca teherbíró képességét. Mi minimális programnak tekintjük a tervezett fejlesztést, de ma még senki sem tudja, hogy nem lesz-e belőle maximális.

Mint eddig, most is optimisták vagyunk. Bizunk az információs rendszer országban belüli, valamint a KGST keretében előirányzott fejlődésével, amelynek előremozdító, húzó hatását bizonyára érezni fogjuk a mi szűkebb szakterületünkön is. És bizunk abban is, hogy a hálózatban dolgozó lelkes és szakmailag jól képzett munkatársainkkal együtt meg fogunk felelni a várakozásoknak.

Az egyetemi könyvtárak jövője

Dr. R U Z S Á S Lajosné

a Pécsi Orvostudományi Egyetem Könyvtárának
igazgatója

Az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ ezen az értekezletén 30 éves jubileumát tartja. A 30 évet a történelem "egy emberöltőnek" nevezte, de a gyorsuló idő már megduplázta, magasabbra emelte a határt. Ez a fiatal hálózat a maga küzdelmeiről, gondjairól számos ülésen, táj- és országos értekezleten számolt már be, a múlttól, a jelenről. Ezt a 8. összejuvotelt a jövőnek, az előremutatásnak, a magasabb céloknak és fejlődésnek kutatása, tervezése jegyében rendezi. A múltat mindnyájan jól ismerjük, a jelent éljük, visszanézni csak a tanulságok miatt kell, a jellel nem elégedhetünk meg, látnunk kell, mi a teendőnk a jövőben, mit csináljunk, hogy csináljuk, hogy a forradalmian rohanó világ követelményeinek eleget tudjunk tenni, hogy utódainknak megmutassuk a haladás felé vezető útát. Előadásomban a hálózat oktatási intézményeinek, az orvos-egyetemi könyvtáraknak jövőbeni feladatairól, óhajtott és kívánt céljaink elérésének lehetőségeiről szólok.

A tudomány háromféle időt ismer: a csillagászati időt, melyet tikk-takkoló óráink mérnek, a biológiai időt, melyet a szervezet elöregedése jelez és a pszichológiai időt, amelyet az események egymást követése mutat számunkra, így beszélünk gyorsan futó és ólomlábakon cammogó időről. Az idő mérését, múlását, változékonyságát a történelemre is lehet alkalmazni. Nemcsak a biológiában, a pszichológiában, de a történelemben is többféle gyorsasággal múlik az idő. A külső világ eseményei a történelem folyamán egyre gyorsabban követik egymást. Van olyan kísérllet, amely az emberiség történetét egy napnak véve, annak 24 órájában mutatja be az idő felgyorsulását. Éjfélről reggel 7 óráig jelölli meg az európai művelődésben az 1300-as évek végéig a hajnalt és a kora reggelt, a délig terjedő időszakban a reneszánszon keresztül a francia forradalomig a racionalista filozófia, a könyv-

nyomtatás felfedezése és az első munkagépek megteremtésének, a technika kibontakozásának útja megy végbe. Az emberiség művelődésének délutánja, kora estéje 21 óráig tart, melyben a fejlődés feltűnően felgyorsul, kibontakoznak a természettudományi ismeretek, a fizika, a kémia, az orvostudomány, ipari forradalmak zajlanak le, jön a gőzgép, a robbanómotor. Az 1900-as évekkel kezdődik modern korunk, haladva az éjjél felé, ahol egymást érik a találmányok a villamosenergiától az atomenergiáig, az űrkutatástól a részecskefizikáig, a molekuláris biológiától a szervátültetésig, az életkor meghosszabbításáig. A világtörténelem órájának képe jelzi az egyre jobban felgyorsuló időt, meggyorsul az ember életének ritmusa, gyorsabban változik tudása, nagyobb az elévülés veszélye, állandóan új és új ismeretanyagot kényszerül feldolgozni, befogadni.

Miután a könyvtárak ennek a gyorsan változó világnak és azon belül a gyorsan változó tudománynak tárházai, közreadói, kiszolgálói, nekik is gyorsan, egyre gyorsabban kell a megváltozott világhoz igazodniuk.

Az egyetemek könyvtárainak különösen fontos szerepük van abban, hogy a gyorsuló idő gyorsuló követelményeinek meg tudjanak felelni. Ha ezt a sürgető igényt a könyvtárak nem ismerik fel, lemaradnak, elbuknak. A könyvtárosoknak fel kell készülniük arra, hogy nemcsak a hagyományos könyvtári munkákat kell rutinszerűen ellátniuk, de "a jövő társadalma meg fogja követelni a könyvtárosoktól, hogy eredményesen szolgálja a növekedés mennyiségi és minőségi problémáin való úrrátételt" - mondja Mátrai László akadémikus a Magyar Könyvtárosok Egyesülete 6. vándorgyűlésén.

A jövőben az egyetemi könyvtáraknak - és itt az orvosegyetemi könyvtárakról szólok - nem szabad kizárólag a feldolgozó, feltáró munka aprólékos, sokszor öncélúvá váló problémáiban idejük, munkaerőik jórésztét lekötönni. Feladatuk központjában a gyors információkat igénylő olvasó gyors tájékoztatása kell, hogy álljon. Félreértés ne essék, nem az ellen beszélek, hogy könyvtáraink hanyagolják el a feldolgozással járó, természetszerű könyvtári rutinmunkákat, hiszen a jó tájékoztatás alapvető eszköze a jól és következetesen szerkesztett katalógus, a pontos és megbízható nyilvántartások. Jó műszer nélkül a sebész sem tud operálni és korszerű diagnosztikai eszközök nélkül a betegség sem állapítható meg. Inkább arra kell törekedni, hogy

országosan megszervezhető legyen a központi feldolgozás, korszerű gépesítési és reprográfiai fejlesztéssel a könyvtárakat némileg mentesítsék a napi rutinmunka alól, hogy erejüket, létszámuk nagyobb részét a tájékoztatás számára szabadíthassák fel. Tehát a jövő könyvtárában a feldolgozás-centrikusságot a tájékoztatás-centrikusságnak kell felváltani.

Hogyan érhetjük ezt el? Milyen módszerekhez kell folyamodnunk, hogy könyvtáraink korszerűekké váljanak?

Az orvosegyetemi könyvtárak sokszor ismételt hármas funkciója: az oktatás, gyógyítás és kutatás mellé az utóbbi években még a közművelődési feladatok könyvtári ellátása is csatlakozott. Az immár bővülő teendők bővülő kötelezettségeket hárítanak ránk. Kiket kell tehát kiszolgálnunk, ennek a szem előtt tartása mindig a legfontosabb: az egyetem oktatóját, aki egyben kutató és gyógyító is; az egyetem hallgatóját, akit a jövő szakemberévé kell nevelni; az egyetem egyéb szakembereit /mai szóval a szakdolgozókat/, akiknek a továbbképzéséhez is nekünk kell ismereteket szolgáltatni és végül az egyetem minden dolgozóját, akiknek az általános művelődéséhez szükséges irodalmat helyben kell biztosítanunk. Nem könnyű feladatok, nem könnyű teljesíteni.

Milyen úton kell tehát haladnunk, hogy e sokrétűségnek eleget tudjunk tenni? Azt már látjuk, hogy a tájékoztatás színvonalát kell magasabbra emelni. De hogyan, milyen eszközökkel, miből vagy min keresztül?

Először is fel kell mérnünk intézményünk olvasóinak igényét, tehát igénykutatást kell végeznünk.

Az igények felméréséhez szorosan hozzátartozik a folyóiratok olvasottságának és kihasználtságának a mérése is. Jelenleg a folyóirat a gyors informálódás legkeresettebb eszköze. Viszont az állandó drágulás miatt egyetlen intézmény sem képes lépést tartani a világméretű inflálódás anyagi követelményeivel. A könyvtáraknak szelektálni kell a ténylegesen szükséges és kevésbé szükséges irodalom között, át kell lépniük a szűk, saját-egyetemi határt és országosan kell koordinálnunk! Ehhez igen pontos és szinte naprakész központi nyilvántartások szükségeltetnek a távközlés és reprográfiai szolgáltatás eszközeinek igénybevétele mellett.

Az igénykutatás és a folyóiratok kihasználtságának mérése már ad támpontot a könyvtáros számára, hogy mivel gyarapítsa állományát, kinek mit adjon, ajánljon. Mik azok az alapvető eszközök, amin keresztül az olvasói igényeket ki tudja elégíteni, ez a következő kérdésünk.

A könyvtárainkban tárolt információhordozók közül a nyomtatott dokumentum, elsősorban a könyv és a folyóirat az, ami alapvetően meghatározza az állomány gerincét. Héberger Károly írja egyik cikkében, amely az ezredfordulóig vázolja a könyvtári és tájékoztató tevékenység várható fejlődését, hogy "a kutatók még a kétezredik évben is a könyvekből, folyóiratokból, vagyis a nyomtatott kiadványokból fognak dolgozni". Ennek ellenére a könyvtáraknak fel kell készülniük a modern, kombinált információhordozók befogadására, tárolására és működtetésére is. A fejlődés új és új információhordozókat teremt. A mikrofilmleolvasók mellett ott kell találnunk a mikrokártyát leolvasó és visszanyagító készüléket; a hangszalagok, oktatási filmek, hanglemezek, audio-vizuális eszközök beszerzésére, tárolására és kézbeadására is fel kell készülni a könyvtáraknak.

A jövő a gépi információé. Ma még illuzórikusnak hangzik, de az ezredfordulóig már reálisan elérhető lesz az orvosegyetemi könyvtárak bekapcsolása a nemzeti, ill. a nemzetközi információs rendszerek adatai lehetőségek felhasználásába. Reméljük, hogy addigra az OOKDK rendelkezik olyan terminálokkal, amelyek akár a Medinform, akár a Medline gépi adatszolgáltatásait mágnesszalagra tudja rögzíteni és kiíró egységein keresztül gyors információval képes ellátni az egyetemek kutatási igényeit. Az egyetemek könyvtárainak tehát szerves részeivé kell válniuk az információs rendszereknek, ezáltal lesznek intézményük tájékoztató központjai. A gépi információ fogadására kell tehát felkészülni, erre kell anyagi és személyi erőket összpontosítani!

Az új követelmények új tudást is igényelnek a könyvtárban dolgozótól, az információ közvetítőjétől. Erre fel kell készítenünk könyvtárosainkat! A könyvtári munka rangját magasabb mércével kell mérni! A könyvtárosoknak az oktatóval, kutatóval együtt kell működni, hogy a könyvtárak ne elszigetelt kiszolgáló intézmények legyenek, de adják meg az oktatónak az oktatás, a tudományos kutatónak a kutatás szakirodalmi bázisát.

A könyvtáros legyen maga is oktató, aki vállalja, hogy a hallgatót olvasóvá neveli, felkelti érdeklődését a szakirodalmi ismeretekben való tájékozottságra és megismerteti őt a tudományos kutatáshoz szükséges tájékozódás alapvető műhelytitkaival. Megtanítja irodalmat keresni és irodalmat idézni. A könyvtárosnak kutatóvá is kell válnia, hogy az egyetemi elvárásoknak megfelelő információkat maga is megszeresse, elébe menjen az igényeknek, rendszeresen tájékoztassa a tanszékeket a világirodalom kínálatáról. Ismernie kell továbbá a gépi tájékoztatás menetét, annak lehetőségeit, az új információhordozók kezelését.

Ezekhez azonban a könyvtárosok állandó továbbképzése szükséges. Ezt vagy hálózaton belül, vagy országos szinten tartott, információs szakemberek számára rendezett tanfolyamokon kell elsajátítani. Nem elégedhetünk meg azzal, hogy könyvtárassaink megszerezték a besorolásukhoz szükséges szakmai képzést. Ha nem fejlődnek tovább, nem kapnak időnként új tájékoztatást a fejlődő könyvtári világ új eseményeiről, olyanná válnak, mint az az orvos, aki diplomájának megszerzése után semmit sem olvas, tanul és egy idő múlva diplomája elévül. Az orvostovábbképző tanfolyamokhoz hasonlóan a könyvtárosok rendszeres továbbképzését is meg kell szervezni!

Igen fontos továbbá, hogy az egyetemi könyvtárak és a fenntartó intézmény között jó kapcsolat alakuljon ki. Csak akkor tud eredményesen dolgozni, a kor adta követelményeknek megfelelni a könyvtár, ha be tudja bizonyítani, hogy az egész egyetem érdeke, hogy jól képzett könyvtárosgárdával, jól felszerelt, a gépi információk befogadására és továbbítására is alkalmas kutató-oktató bázissal rendelkezzen az egyetem. Ez nem öncélú kívánság. A felgyorsult igényeknek a modern, korszerű könyvtári eszközök megteremtésében is tükröződniük kell.

Az egyetemi épületeken belül a könyvtárnak centralizált helyet kell elfoglalnia. Így valósítható meg a tanszékek és a könyvtár szoros együttműködése, a koordinált állománygyarapítás, a pénzügyi keretek központi kezelése. Az erős központi könyvtár legyen felkészülve a jövő információhordozóinak befogadására, tárolására, kutatószobáit, raktárát e cél érdekében kell alakítani. Nélkülözhetetlen lenne - és ez a közeli jövőben is már megvalósítható - ha minden egyetem rendelkezne, a külföldi példákhoz hasonlóan, olvasóhelyiségben működtethető gyorsmásolókészülékkel, a reprográfiai igények gyors kielégítése érdekében.

Az orvosegyetemek könyvtárai sem nélkülözhetik az országos könyvtári vérkeringésben való részvételt. Minden egyetem könyvtára az új könyvtári törvény értelmében országos jellegű tudományos szakkönyvtár. A gyorsuló idő még jobban megköveteli az együttműködést, összefogást a könyvtárak között. Az utóbbi években igen jó, országos kezdeményezések születtek, pl. a Magyar Nemzeti Bibliográfia gépesített előállítása és ezen keresztül várható a központi katalóguscédula ellátása, a könyvtárközi kölcsönzés meggyorsulása és a közvetlenül külföldről kérhető irodalom megszerzésének lehetősége, a tároló könyvtárak tervezése, a kötelespéldány-szolgáltatás új rendje, amely sok értékes, eddig nem hozzáférhető dokumentumot nyújt az olvasóknak. Ezek mind olyan új lehetőségek, amelyek megkönnyítik az egyes könyvtárak napi munkáját, új lehetőségeket adnak a többretű információ szolgáltatására. Ezek továbbfejlesztése, kiteljesedése az egyetemi könyvtárak jövőbeni munkájához sok lehetőséget ad, hogy korszerű információs központokká váljanak saját területükön.

Az Egyetemi és Főiskolai Könyvtárak 2. Miskolcon tartott Konferenciájának ajánlásai között a 2000-ig szóló, prognosztikus fejlesztési tervek kidolgozása is szerepel. Első lépcsőként az 1985-ig tartó időszak távlati tervének elkészítése ajánlatos. A készülő új szervezeti és működési szabályzatokban ezeknek a távlati terveknek is szerepelniük kell, amelyekben már a jövő könyvtárát is tervezzük.

Összefoglalva az eddigieket, az egyetemi könyvtárak jövőjét, a fejlődés útját a következőkben határoznám meg:

1./ A feldolgozás-centrikusságot a tájékoztatás-centrikussággal kell felváltani. Minden központi szolgáltatást igénybe kell venni, szorgalmazni kell azok gyorsabb ütemű fejlesztését;

2./ fel kell készülni a korszerű információ-hordozók fogadására, tárolására, be kell kapcsolódni a nemzeti és nemzetközi információs rendszerekben keresztül érkező adatok fogadásába és közvetítésébe;

3./ időszakosan igénykutatást kell végezni az egyetemen belül, hogy az igényeket tisztán lássa a könyvtár és ezekhez igazítsa további munkáját. A folyóiratok olvasottságának, kihasználtságának vizsgálata folyamatosan figyelemmel tartandó, ennek birtokában rugalmas állománygyarapítási politikát kell folytatni;

4./ a könyvtárosokat szervezett tanfolyamokon rendszeres továbbképzésben kell részesíteni;

5./ a könyvtár és az egyetem szoros együttműködésére kell törekedni;

6./ részt kell venni az országos könyvtári életben, fel kell használni az együttműködés előnyeit;

7./ prognosztikus tervet kell készíteni, számolva a reális körülményekkel.

A jövő tervezése nagy felelősséggel jár. Illuzórikus álmokat kergetni, melyek megvalósítása az adott társadalmi körülmények között keresztülvihetetlen, nem szabad. De a megvalósítható lehetőségekkel élni kell.

Nagyon kell szeretni a pályát, az információra vágyó szakembert, hogy tudjuk, kinek mit kell adni, gyorsan és pontosan.

Pascal mondja 1650 körül: "Amikor valamit teszünk, a tényleges cselekvés mellett mindig gondolunk kell a jelen, a múlt és a jövő helyzetre, s azokra, akiket érint az, amit teszünk, s látnunk kell mindezen dolgoknak kapcsolatait." Ez ma is aktuális, így haladhatunk a rohanó idővel, az időóra egyre gyorsuló járásával!

Kívánom a jubileumát ünneplő Központnak, hogy a régi emberöltő 30 éves szakaszát lezárva, az új emberöltő korát elérő jubileumán a ma elmondottak már ne prognosztikai, futuroológiai tervek, de realizált valóság legyenek mindazok örömére és segítésére, akiket szolgálunk: a gyógyító, oktató, kutató orvos, a leendő orvos és a művelődni vágyó ember számára!

Hozzászólás

"Az egyetemi könyvtárak jövője" c. előadáshoz.

V I L M O N Gyuláné

a Semmelweis OTE Központi Könyvtárának mb. igazgatója

Már előljáróban szeretném elmondani, hogy dr. Ruzsás Lajosné elhangzott értékes előadásával, amely a konferencia kitűzött céljának megfelelően az orvosegyetemi könyvtárak jövőbeni feladataival foglalkozott, egészében és részleteiben is egyetérték.

Az orvosi szakirodalom mennyiségének mintegy két évtizede megindult, a szóta szakadatlan, ugrásszerű növekedése, a megsokasodott olvasók igényeinek emelkedése és differenciálódása már magában is megköveteli, hogy erre a feltehetően mind hevesebbé váló "rohamra" az orvosegyetemi könyvtárak jó előre felkészüljenek, szemléletileg, szervezetileg és a szükséges anyagi feltételek biztosításával egyaránt. A fejlődés várható irányát, a nyomában támadó szükségleteket, és ezzel kapcsolatos feladataikat igen nagy előrelátással és szakszerűséggel összegezte számunkra a pécsi Orvostudományi Egyetem Könyvtárának igazgatója, s ha többek között azt mondja, hogy "... a jövő a gépi információé", vagy arra a következtetésre jut, hogy: "... a feldolgozás-centrikusságot tájékoztatás-centrikussággal kell felváltani", akkor ezekhez a megállapításaihoz csak csatlakozni lehet.

Hozzátenni éppen csak annyit tennék, hogy a jövő tervezésének, a tervek valóraválásának a jelen- és részben multbeli feladatok tényleges megoldása a nélkülözhetetlen előfeltétele. Ez persze közhely, olykor mégis kiesik a köztudatból.

Mire gondolok?

1963-ban Könyvtárunk akkori felügyelő tanára egy 25 ezer folyómeter raktári polccal felszerelt, 44 dolgozót foglalkoztató, kurrens folyóirataival a világ orvosi szakirodalmát megfelelően reprezentáló, korszerű egyetemi könyvtár tervét terjesztette a Raktári Tanács elé. Talán kissé romantikus terv volt; a nyomában járó megvalósítás már kevésbé volt az. Ellátottságunk az elmúlt 16 évben folytonosan javult, létszámunk, kereteink emelkedtek, de mai raktári kapacitásunk alig

egyhatoda, munkatársaink száma kb. egyharmada az akkor tervezettnék. Polyóirát-féleségeink száma az elmúlt 20 év alatt 650-ről 810-re, tehát kb. 25 %-kal emelkedett, ami nem kevés. De ugyanebben az időszakban a duplájára, 5000-ről 10 000-re nőtt. Részesedésünk a világ orvosi folyóiratterméséből tehát nem növekedett, hanem csökkent, ami azt jelenti, hogy ebben a vonatkozásban nem tudtunk lépést tartani a történelmi idővel, sőt mindinkább elmaradtunk tőle.

Sorolhatnék még ilyen természetű tényeket, de most nem a konkrét lemaradások önmagukért való felsorakoztatása a célom, hanem a belőlük adódó elvi konzekvencia levonása, amit a beszámolóban idézett Pascal mint múlt, jelen és jövő összetartozását fogalmazott meg. Újbóli tudatosítása annak, hogy a jövő elkezdéséhez mindenekelőtt a múltat kell, nemcsak évszámok szerint, de tartalmilag is lezárunk, mert különben - Illyés Gyula szavai szerint - : "A rosszul elrendezett... múlt föltámad, visszajár, állandóan zavarja az embert."

Ha ez valóban így áll, akkor kissé elszietett az előadásnak az az aforizmaszerű állítása, hogy: "A múltat mindnyájan jól ismerjük, a jelent éljük, visszaneézni csak a tanulságok miatt kell." Nem egészen biztos, hogy a múltat mindnyájan kimerítően és jól ismerjük, de nem is elég ismerni, először megcselekedni, véghezvinni kell, mint ahogy a jelent sem csak jelenként éljük, hanem mint a múlt folyományát és a jövő előjátékát. Ami viszont az előre nézés, a jövőtervezés szükségességének indoklása is, hiszen a jelen eszerint csak a jövő perspektívájában válik értelmessé, a fejlődés lépcsőfokává. Az időkapcsolatoknak aztán már valóságos pikantériája, hogy gyakran egyes multbeli, jelenbeli gondokat is csak a jövő eszközeivel lehet kielégítően megoldani: pl. az említett raktározási problémát nem hagyományos területbővítéssel, amire bizonyos határon túl nem lenne lehetőség, hanem gépesítéssel, mikrokártyával stb.

Valamikor, régmúlt korokban úgy tűnt, mintha az olvasó lenne a könyvekért; a könyvtár szentély volt vagy kincstár, s csak keveseknek engedett belépést. Majd ez a szemlélet fokozatosan megváltozott, mindinkább kiderült, hogy a viszony fordított, és most a mi előszámolt terveinknek is az lehetne a közös nevezője: a könyvtár az olvasók széles tömegeié, az ő rendelkezésükre kell állnia, az ő műhelyüké, "kézhezálló" munkaeszközükké kell válnia. Az orvosegyetemi könyvtáraknak az előadásban felsorolt jövő feladatai közül a legfon-

tosabbnak tartom, hogy a könyv- és folyóiratállományukban lefektetett tudásanyagot minden vonatkozásban mobilizáló információs központtá kell alakulniuk, aminek előfeltétele a gépesítés, a komputerizálás; továbbá, hogy szak-profiljukat kitágítva művelődési centrumokká is kell lenniük, aminek feltétele a gyűjtőkör tervszerű bővítése; végül a könyvtárhasználat teljes demokratizálását, amit a mi könyvtárunk - amely nem csupán hasznélvezője, de teherviselője is a multnak - mindmáig nem tudott maradéktalanul véghezvinni.

Legfőképp a gépi tájékoztatásban, de az állománygyarapítási és feldolgozási munkában is szükség lesz az orvosegyetemi könyvtárak folyamatos kooperációjára, a részfeladatok tervszerű koordinációjára. E részfeladatok közül most egy szerényebbnek látszót szeretnék szóba hozni, ami azonban a jövő szempontjából egyáltalán nem jelentéktelen. Az 1900 és 1950 között megjelent orvosi szakirodalom gyűjtésére gondolkodok, amelynek ma nincs gazdája az országban. Az Orvostörténeti Könyvtár már nem, az egyetemi könyvtár még nem gyűjti, megőrzése, fennmaradása tehát nincs biztosítva. Pedig hát hol remélje a jövőendő kutatója ennek az anyagnak a meglétét, ha nem az egyetemi könyvtárban?

Az, hogy könyvtárainknak a művelődés központjává kell válnia, azt jelenti, hogy munkahelyévé lesznek a disszertációt, tankönyvet, monográfiát, folyóiratközleményt író tudósnak, kutatónak, a magát tovább képezni akaró egyetemi oktatónak, gyakorló orvosnak, a pályamunkáját készítő tudományos diákköri tagnak és a vizsgájára készülő hallgatónak, az érdeklődő egyetemi dolgozónak, az anyagot kereső orvostörténésznek, egyetem-történésznek, művelődéstörténésznek. És ki kell elégíteniük használóiknak nemcsak szakmai, hanem általános művelődési igényeit is, hogy ne csupán jó szakemberek, hanem a világ dolgaiban tájékozott, korszerű gondolkodású, a szép iránt is fogékony emberek legyenek.

Az a követelés, hogy az egyetemi hallgatók is a könyvtár teljes jogu olvasói legyenek, egyetemünkön már 1848-ban felmerült, de több, mint száz esztendőtt kellett várni, amíg 1959-ben megalakult az un. Hallgatói Könyvtár, amely, bár azóta kibővült, ma is csak tankönyveket és jegyzeteket tud kézbeadni. Meglehető távolságban attól az állapottól, amelyben - az említett 1963-as tervzet szerint - "a hallgatók számára kulturális központtá válik, előadásokkal és tudományos oktatófilmekkel, szépirodalmi anyagokkal és kis kutatószobával,

ahol a hallgató, a könyvtáros mellett, saját gyakorlatából ismerné meg a tudományos irodalomkutatás módszereit." Nálunk ez még a jövő feladata.

Az időből kifutva, végezetül, de nem végső sorban mind Könyvtárunk, mind a magam nevében tisztelettel és szeretettel köszöntöm a 30 éves fennállását ünneplő Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központot, érdemes múltjához, jelen fejlődéséhez méltó, eredményekben gazdag jövőt kívánva.

Hozzászólás

"Az egyetemi könyvtárak jövője" c. előadásához

V I R Á G O S Márta

a DOTE Kenézy Könyvtárának igazgatója

Hozzászólásom dr. Ruzsás Lajosné előadásához kapcsolódik, amely az "Egyetemi Könyvtárak jövője" címmel hangzott el ezen a délelőttön. Előadónk mélyrehatóan elemezte a téma napjainkban legfontosabb kérdéseit, mintegy programszerűen felvázolva azt az irányt, amelyet orvosegyetemi könyvtárainknak követniük kell, hogy valóban betölthessék azt a terebélyesedő szerepkört, melyre hivatva vannak. Különösen tetszett az előadás lényegretörése, szinte egyetlen felesleges szó sem hangzott el benne.

Én csak néhány pontra kívánok reflektálni. Az egyetemi könyvtárak elsőrendű feladatává az intézmény orvosainak, kutatóinak a legoptimálisabb időn belül történő szakirodalmi ellátása lépett. Napjainkban az a tudós, aki figyelemmel akarja kísérni kutatási területének szakirodalmát, munka- és szabadidejének teljes egészét a folyóiratok böngészésére fordíthatná, ha nem kellene emellett betöltenie gyógyító hivatását. Joggal igényli tehát a könyvtár segítségét, amely tájékoztató szolgálatával leveheti a bibliográfiai előkészítő és feltáró munka terheit a kutató válláról. Amíg azonban nem áll rendelkezésünkre az ugymond eszményi könyvtár, ahol számítógépes információtárolással és adatbankokkal dolgoznak és a terminálok elektronikus adatkijelzési módzatai az információ gyors szolgáltatását teszik lehetővé, addig a hagyományos könyvtári szolgáltatások magasabb szintre emelésével könnyíthetünk olvasóinkon.

Első példának említeném, hogy a DOTE Kenézy Könyvtára évekkel ezelőtt felmérte az igényeket egy ugynevezett helyi témafigyelő szolgáltatás megindításához. A tapasztalat ugyanis azt mutatta, hogy bár sokan igénybeveszik a központi gyorsszolgálat kínálatát, jelentős azoknak a kéréseknek a száma, amelyek a központilag rögzített kutatási témákon kívül csak egy részproblémát ölelnek fel. Például szülészet-nőgyógyászatból a központi szolgáltatás egy témát ad meg,

míg a klinika 12 kérést nyújtott be hozzánk. Ezt a feladatot a könyvtár jó nyelvtudással rendelkező és a szakirodalom módszertanában jártos munkatársai is magas szinten el tudják látni. Egyben megvan a lehetősége a személyes konzultációnak is.

Ebben az évben ismét felujítottuk ezt a sokak által igényelt szolgáltatásunkat. A szelektív információkeresés két módszere közül, amely egyrészt vagy csak az egyetemre járó periodikákban megjelent cikkekre hívja fel a figyelmet, másrészt kiterjeszti azt olyan dokumentumokra is, amelyek nincsenek meg a könyvtár állományában, mi az elsőt választottuk. Jelenleg három munkatársunk látja el ezt a szolgáltatást.

Igen fontosnak tartom az előadásban felvetett igénykutatást. Ezzel kapcsolatban szeretném megjegyezni, hogy ezt több szinten lehet végezni, hiszen feltérképezhetjük a potenciális, a tényleges és a jövőbeni igényeket. Az ilyen természetű visszajelzés valós értékeléséhez igen hasznos lenne országosan egységes módszertani elveket kidolgozni.

Mint elhangzott, a tudományos információk legfontosabb hordozói mindmáig a folyóiratok. Egy-egy könyvtár, tájékoztatási intézmény információterjesztő hatékonysága nagymértékben függ a beszerzett periodikáktól. A folyóiratok olvasottságának mérését két tényező is indokolja: egyrészt a könyvvilágban végbemenő állandó áremelkedés, amelynek a beszerző politikát is befolyásoló következményei lehetnek, másrészt az, hogy évente nő az újonnan induló kutatási témákat ismertető, referáló lapok száma. Az említett áremelkedéseknek a költségvetés beszerzési hányadát is várhatóan érintő lecsapódásának ellensúlyozására logikusan jelentkezik a még szorosabb koordináció igénye a szakirodalmi ellátás szintentartására és fejlesztésére. Amíg viszont a hálózaton belüli gyors információáramoltatás nincs megoldva és nem rendelkezünk kellő számú xerox géppel - amelyet a modern kutatás legnagyobb vívmányának tartunk - addig az egyetemi könyvtárak együttműködésében a területi szinten adott lehetőségeket kell kiaknáznunk. Tekintve, hogy orvostudományi egyetemeink olyan városokban találhatók, ahol még tudományegyetemek, agrár és egyéb tudományos profilu felsőoktatási intézmények is működnek, meg kell vizsgálnunk, hogy milyen helyi adottságok nyílnak a kooperációra. Itt elsősorban két lehetőségre gondolok. Egyrészt a helyi szinten

adódó kettős, sőt hármas rendelések kiiktatására, másrészt a közös beszerzésekre. Debrecenben ezeket most kezdjük érdemben kiaknázni, de máris értünk el eredményeket. Példának említem, hogy a Science Citation Indexet három debreceni intézmény /a KLTE, az ATOMKI és a DOTE Könyvtára/ közös anyagi vállalkozásban szerzi be 1980-tól.

Arról van tehát lényegében szó, hogy szegény ember vízzel főz. Fel kell térképeznünk azokat az erőforrásokat, melyekkel a várt technikai felszereltség megvalósulásáig is fokozható a könyvtári munka hatékonysága, növelhető hasznos kapacitása. Itt egyben dinamikusabb szemlélet szükségességére is gondolok. Az igények visszajelzésén kívül például meg kell találnunk azokat a csatornákat, amelyeken elébe is mehetünk a jelentkező vagy lehetséges igényeknek. Kiemelném ezen a ponton a könyvtárak kezdeményező szerepének fontosságát. Ennek fő célja és haszna nyilván az, hogy növelnünk kell például a kutatási lehetőségek és a tényleges felhasználás közötti átfedés mértékét. Szükséges, hogy a könyvtár ugymond "sarkallja" is a kutatókat a potenciális lehetőségek kihasználására. Meg kellene gondolnunk például, hogy igen nagy motiváló ereje lehet az egyetemi évkönyvekben a folyóiratok felhasználására vonatkozó részletező kimutatóknak.

Könyvtárainknak fel kell készülniük a szerepváltozásra. Ehhez viszont legelőször saját szemléletünket kell átformálnunk.

Hozzászólás

"Az egyetemi könyvtárak jövője" c. előadáshoz

Dr. Z A L L Á R Andor

a SZOTE Központi Könyvtárának igazgatója

Utoljára és nem utolsónak szólva nem fogok türelmükkel visszaélni. Az "Egyetemi könyvtárak jövője"-nek kérdését tárgyaló igen jó előadást és a korreferátumokat hallgatva még jobban megerősödött az a véleményem, hogy a könyvtári ellátás, a könyvtári szolgáltatások jövőbeni tervezésének felelősségteljes kérdéseit igen időszerű volt az országos értekezlet programjába beállítani.

A felelősség diktálja számomra, hogy korreferensként először a felügyeleti szerv, a fenntartó és az egyetemi könyvtárak e témát érintő elengedhetetlen együttműködésének szinkronjáról tegyek említést.

Az egyetemi könyvtárak távlati fejlődésének és fejlesztésének tervezése csak ökonomikus, realisztikus alapon történhet, gyakorlati tapasztalatok, megbízható felmérések, a várható társadalmi igények figyelembevételével, az összes e kérdésben illetékes szerv bevonásával.

Mindezek alapján szükséges és fontos, hogy a könyvtárosok előre megtervezzék a jövő feladatait, de véleményem szerint még fontosabb, hogy a fenntartók, a felügyeleti hatóságok ismerjék, sőt igényeljék ezt, s az általánca fejlődéstől akarva nem akarva lemaradó könyvtárak fejlesztését minden szinten állítsák be fejlesztési terveikbe.

Az egyetemi könyvtárakat mint munkaeszközt a jövőben és zömmel a fenntartó fogja használni, s hogy ez a nélkülözhetetlen munkaeszköz a jövőben is segíteni tudja az egyetemen folyó oktató, kutató és gyógyító munkát - a jövőben is tervszerűen fejleszteni és korszerűsíteni kell.

Ezen alapvető kérdéskörben úgy érzem, nem vélekedünk fenntartóinkkal ill. felettes hatóságainkkal egyféleképpen. Ezért a könyvtári el-

látás prognosztikus szinkronját csakis a fenntartó, a felügyeleti szervvel, az Egészségügyi Minisztériummal közösen lehet és kell elkészíteni.

Ilyen módon az egyetemi könyvtárak tevékenységének prognosztizálása és a hosszútávú tervek kidolgozása lehetővé tennék azoknak a fejlődési tendenciáknak a megfogalmazását, amelyek szorosan összefüggenek az orvostudomány, a felsőoktatás, a fenntartó és a területen működő orvosi intézmények fejlődésével, igényeivel. A tervek, prognózisok segítségével az irányító szervek minden szinten befolyást gyakorolhatnak az egyetemi könyvtárak tevékenységére, megfelelő irányba orientálhatják őket és ennek megfelelően biztosíthatják a fejlődéshez szükséges feltételeket.

Az egyetemek fejlesztési koncepcióinak konkrét ismerete nélkül a jövő egyetemi könyvtárainak fejlesztési tervei öncélúakká válhatnak. Ezért feltétlenül ismerni kell a legfontosabbakat említve:

- 1./ az egyetemen a felsőfokú képzés fejlesztésének irányait;
- 2./ az oktatók, kutatók, a középszintű szakdolgozók számának és kvalifikáltságának növekedési elképzeléseit;
- 3./ az egyetemi hallgatók létszámának emelkedését;
- 4./ az alap- és alkalmazott kutatások és technikák irányait;
- 5./ az elmélet és gyakorlat egységének oktatási igényeit;
- 6./ az új tudományterületek, diszciplínák és ezek hatására létrejövő új tanszékek és egyéb szervezeti egységek létrehozásának terveit;
- 7./ az egyetemi kutatók egyéni és kollektív /intézet és klinika/ kutatásainak irányait és terveit;
- 8./ a termeléssel összefonódó kutatások /k.k./ mennyiségi és minőségi változásait és irányultságát.

Az egyetemen kívüli, szakkönyvtári feladatkörhöz csatlakozó területi, regionális egészségügyi intézményekre és dolgozókra vonatkozó összes hasonló szempontú fejlesztési tendenciákat, melyek szakirodalmi ellátási feladatainkat jelentősen befolyásolják.

A világon mindenütt, minden területen a takarékoság és racionális elképzelések alapján érvényesítik a szellemi erőket, az anyagi eszközök koncentrálását.

Ezen meggondolás alapján a jövőben az egyetemi könyvtárak fokozottabb mértékű centralizálása válik szükségessé. Központi információs bázisok kialakítása a gazdaságos és ésszerű. Kis egységekben a fenntartási, tárolási és forgalmazási nehézségek ismeretesek. Az egyetem könyvtárügyében, az intézeti és klinikai szétaprózódás helyett összevonással a Központi Könyvtárban maximális szolgáltatási feltételek kialakítása koncentrált erőt fog jelenteni nemcsak a fenntartók, de a terület számára is. Az intézeti és klinikai könyvtári rendszer már ma is a könyvtári gyors szolgáltatás fékje. A szétaprózódott könyvtári állomány koncentrációja nélkül a tudományos kutatások hatékonysága, az informálódás, az információk ésszerű felhasználása nem képzelhető el.

Az egyetem gazdag folyóiratanyagából egy helyen kialakított "praesens folyóiratbázis" kellő hatékonyságu xerográfiával óriási mértékben megkönnyítené és kiszélesíthetné a tájékoztatást, a szakirodalom használatát, az információs bázis anyagának jobb kihasználhatóságát. A szakirodalom koncentrációja, a gyorsabb és szélesebbkörű szakirodalmi szolgáltatások lehetősége el fogja törölni a közigazgatási határokat, a fenntartók eddig áthidalhatatlan zárt költségvetési korlátait. Óhatatlanul változni fog az orvosi könyvtári hálózat struktúrája. Egy-egy megye, vagy több megye erőket összefogó magasszintű szakirodalmi együttműködése fog előtérbe kerülni s ehhez az alapot az egyetemi könyvtárak információs bázisa fogja szolgáltatni. Az önellátáshoz ragaszkodó kis egységek szakirodalmi ellátásánál lényegesen előnyösebb helyzetbe fognak kerülni az együttműködésben résztvevő intézmények. Egy-egy ellátandó terület szakirodalmi igényének, információhasználatának növekedése is ily módon meghatározó lesz az egyetemi könyvtárak fejlesztési irányaira. A területi ellátás problematikáját a jövő terveinél figyelembe kell venni, de a feltételek javításához a hálózati strukturális változás, az integrálódás is megoldásra fog szorulni.

Az új szervezési ill. szervezeti struktúra összevont gazdasági lehetőségeivel meg fogja adni a pénzügyi alapot, hogy a nemzetközi információkkal való lépéstartás, a szakirodalom beszerzése tekintében ne legyen lemaradás. Továbbá önként fog kinálkozni az országos koordinálás lehetősége is, amelyet, akár akarjuk, akár nem, saját érdekünkben előbb-utóbb meg kell valósítani.

Végezetül ismételten hangsúlyozom, hogy a jövőtervezés összes lehetőségének kimunkálásánál a gyakorlati tapasztalatok alapján a társadalmi igények jobb kielégítéséből és az objektív valóság realitásából induljunk ki. Legutoljára de lényegében az élre helyezve munkatársaim és a magam nevében jubiláló szakmai központunknak a további évtizedekre - ad multos annos - sikeres tevékenységet, erőt és jó egészséget kívánok.

Az országos kutatóintézeti könyvtárak

jövője

K É R Y István

az Országos Gyógyszerészeti Intézet könyvtárának vezetője

Amint azt az értekezletünket részletező programból olvashatták, felszólalásom "Az országos kutatóintézeti könyvtárak jövője" címet viseli. Ezzel szemben én - engedjék meg - hogy ne a kutatóintézetek könyvtárainak jövőjéről fejtssem ki azon nézeteimet, melyeket fontosnak vélek a jelenlévők elé terjeszteni, de általában az országos intézetek - tekintet nélkül azok kutatói feladatára vagy annak hiányára -, tehát az országos intézetek könyvtárainak a problémáit kívánom taglalni, már csak azért is, mivel a munkaköröm s az így szerzett több éves tapasztalatom kifejezetten ehhez a könyvtár-típus-hoz kötődik. Ebből következik, hogy mondandóm szorosan a munkahelyem, az OGYI könyvtárának a - gondolom - kissé atipikus példájára támaszkodik, azzal a megjegyzéssel, hogy ez az intézmény jellegénél fogva kissé eltér az országos orvosi-egészségügyi könyvtári hálózathoz tartozó hasonló intézményektől. Részletezni ezt a különbséget itt és most nem érdemes, elég ha arra utalok, hogy a mi szakterületünkön pl. a kémia és annak számtalan részre bontható "alfaja" dominál. Ez eleve kirekeszt bennünket pl. az OOKDK által ajánlott szakbeosztásból is, ahol a "gyógyszerészet" szak számunkra túl általános lenne, már csak azért is, mivel a patikusok szakzsargonja e kifejezésen egy komplex, több tudományágra épülő elméleti és gyakorlati tudományt ért.

E kis kitérő után most rátérek a tulajdonképpeni mondanivalómra. Először talán érdemes lenne foglalkozni azzal a kérdéssel, hogy mik az országos intézetek feladatkörei, mivel ezek a feladatok jelentős hatással vannak az intézmények könyvtárainak a jövőjére.

1. Az országos intézetek feladatköre.

Az egészségügy szervezetén belül az országos intézetek abban különböznek a helyi /megyei, fővárosi, városi tanácsai/ intézményektől, hogy speciális szakterületükön országos feladatokat látnak el, esetleg a helyi intézményekből álló országos hálózat tudományos, szervezési, módszertani központjai. Ez a közös bennük. A különbségek az egyes szakterületek jellegéből adódnak. Vannak tehát gyógyító, kutató, oktató /továbbképző/ intézetek, mint pl. Országos Ideg- Elmegyógyászati Intézet, Országos Onkológiai Intézet, Országos Kardiológiai Intézet stb. Vannak azonban olyan országos intézetek is, amelyek a kutató, oktató /továbbképző/ feladatok mellett jelentős hatósági egészségügyi igazgatási feladatokat is ellátnak, mint pl. az OKI, az OÉTI, az ESZTIK. Lényegében ez utóbbi csoportba tartozik a munkahelyem, az OGYI is. Az intézetek ilyen feladatai meghatározó jellegűek a könyvtár szervezetére, működésére és fejlesztésére is. A könyvtárak jövője a fentieknek megfelelően az intézmények jövőjéhez, fejlődési irányához és üteméhez kapcsolódik.

Most vizsgáljuk meg, hogy milyenek

2. az intézetek könyvtárai az intézmény keretén belül.

Természetesen az országos intézetek könyvtárainak is legközvetlenebb feladata az intézmény belső szakirodalmi-információs igényeinek kielégítése. Ebben a vonatkozásban azonban egy alapvető kölcsönhatásra kell rámutatnom, amely ugyan széles szakmai körökben ilyen-olyan formában szóbeszéd tárgya, de a belőle levonható tanulságokat mindeddig nem szivleltük meg eléggé. Ez pedig az, hogy a könyvtár megbecsülése egy intézményen belül szoros függvénye a könyvtár által nyújtott szolgáltatások mennyiségének és minőségének, ugyanakkor a könyvtárak szolgáltatásait eredendően behatárolják a számára nyújtott személyi, tárgyi, anyagi lehetőségek. Egyszerűbben fogalmazva: minél nagyobb segítséget nyújt a könyvtár az intézmény munkájához, annál nagyobb a megbecsülése, viszont minél nagyobb lehetőségeket kap a könyvtár, annál többet tud nyújtani.

A könyvtárnak tehát minden eszközével törekednie kell, hogy az intézmény munkáját támogassa, - s hogy közhelyet is mondjak - a könyvtárnak elébe kell mennie az olvasónak. Ehhez azonban a könyv-

tárosnak s lehető legrészletesebben ismernie kell az intézmény aktuális szakmai feladatait és az intézmény egyes munkatársainak speciális szakmai kutatási területét, érdeklődését.

Az egyes intézményeken belül mindig adva van a könyvtár "törzsvendégeinek" szűkebb - szélesebb rétege. Elsősorban ők veszik igénybe a szolgáltatásokat s igényeik általában erősen befolyásolják a könyvtár fejlődését. Ezt a törzsgárdát mindenképpen a könyvtár lehetőségeinek fokozásával kell megtartani. Nem elég, hogy a hagyományos helybenolvasási, kölcsönzési módszerekkel elégtűsűk ki őket, hanem pl. távolról sincs kihasználva a könyvtárközi kölcsönzésben rejlő mérhetetlen szellemi kincs és nem utolsó sorban a népgazdasági érték. Még kevésbé élűnk eléggű azokkal az információs forrásokkal, amelyek a kutatók számottevő része, elsősorban a fiatal kutatók számára ismeretlen, szokatlan: ezek a másodlagos kiadványok, referáló lapok, szemle kiadványok stb. Ezek megismertetése, megkedveltetése révén a kutatók tájékozottsága és szakirodalmi információs igénye jelentősen növekedhet. A kutatók, olvasók részéről jelentkező igény legyen az a feszítő erő, amely szinte kikényszeríti a könyvtár fejlesztését. A jövő, vagyis a fejlődés iránya az kell legyen, hogy a könyvtáros az intézmény munkatársainak nélkülözhetetlen segítőjévé váljék a szakirodalom-információ terén. Ez természetesen csak úgy valósítható meg, ha a könyvtáros megfelelő alapképzettségűt állandóan fejleszti, mind a könyvtári információs ismeretek, mind az intézmény szakterülete vonatkozásában s ha csak zárójelben is, utalnunk kell arra, hogy egy-két világnyelven való passzív nyelvismeret hovatovább nélkülözhetetlen kívánalomává válik. Ehhez a témához saját tapasztalatomból csak egy apróságot szeretnék hozzá fűzni: a beérkező folyóiratok nyilvántartásba vétele során, amikor csak időm engedi, legalább a tartalomjegyzéket átfutom, s ismerve az intézet munkatársainak érdeklődési körét, ha valaki számára érdemleges cikket találok, arra közvetlenül felhívom a figyelmét. Kutatóink ezt általában örömmel veszik.

Ezt a témakört lezárva, az intézetek könyvtárait illetően meg kell még említenem, hogy a jövő egyik fontos feladata lenne az, hogy az új könyvtárak telepítése, működtetése megnyugtató módon, a korszerű követelményeknek megfelelően történjék. Baráti körben beszélgetve - de megtörtént ez már nyilvánosság előtt is -, tréfásan szoktam

emlegetni azt, hogy manapság - ad absurdum kiélezve ezt a kérdést - a tervezők két dolgot felejtenek ki egy új épület tervéből, az egyik a lépcsőház, a másik pedig a könyvtár. Természetesen ez az állítás túlzás, ami pl. a lépcsőházat illeti és az sem igaz, hogy ma már ne jelölnének ki helyiséget könyvtárnak, de - s ezt a saját példánkon lemérve merem állítani - egy új intézmény építésénél a könyvtár /raktár/ céljait szolgáló helyiségek tervezése szinte laikus szinten történik. A tervezési hibák kijavítására a későbbiekben ugyan adnak lehetőséget, de a még időben kért módosításokat már nem veszik elég-gé figyelembe. A benyújtott módosítást kérő dokumentumok "menet közben" eltűnnek, a kivitelezőkhöz az már nem jut el. Pedig a könyvtár nemcsak a szolgáltatásaival, hanem a nyugodt, elmélyült kutatás lehetőségét biztosító, jól felszerelt olvasótermével is a tudományos kutatómunka feltételeit van hivatva biztosítani.

Eddig azzal kapcsolatban mondtam el gondolataimat, hogy milyenek az intézetek könyvtárai az intézmény keretén belül

Próbáljuk meg elemezni a továbbiakban azt, hogy a könyvtárak hogyan kapcsolódhatnak és kapcsolód~~j~~ának az intézmény országos feladataihoz.

Országos intézeteink könyvtárai jelenlegi fejlettségi fokukon is kénytelenek az intézményhez kapcsolódó szakterületet országosan is szakirodalommal, információval ellátni. Az egyes szakmai hálózatok jellegük következtében különböző fokban kötődnek az országos intézetekhez. Ennek megfelelően a területről a könyvtár felé irányuló igények elég különbözőek. A hagyományos olvasószolgálati feladatok ellátása és fejlesztése mellett ezen a téren elsősorban az információ-ellátásban rejlik a legnagyobb lehetőség a könyvtár számára. Ez az információs igény nemcsak szakszerveleti jellegű, hiszen pl. az Országos Kórház- és Orvostechikai Intézetnek, a volt ORMI-nak az orvosi műszerek műszaki adataira, beszerzési lehetőségeire stb. vonatkozó információs szolgáltatása élő és mind szakmailag, mind népgazdaságilag jelentős funkciót tölt be.

Más példa: a mi intézetünkben a könyvtár tevékenyen részt vesz az intézet rendszeres gyógyszerügyi-információs kiadványának, az "OGYI Közlemények"-nek az összeállításában és szerkesztésében. Országos szinten biztosítjuk a gyógyszerészeti, gyógyszerügyi, gyógyszerterápiás szakirodalom közvetítését. 1963 óta 1/4 évenként

jelenik meg a Gyógyszerészeti és Gyógyszerterápiás Dokumentációs Szemle /remélem, mindannyiuk előtt ismert kiadványt említettem/, majd 1978-tól két sorozatra bontottuk ezt a kiadványt, a Gyógyszerterápiás Dokumentációs Szemlére és a Spectrum Pharmaceuticumra. Az intézet feladata ugyanis 1977. II. felében azzal bővült ki, hogy a KGST Egészségügyi Együttműködési Állandó Bizottság munkatervében szereplő 11. Komplex Probléma, vagyis a gyógyszerértékelés, minősítés, és ellátás területén nemzetközi koordinációs központ lett. Ez információs feladatainkat nagymértékben bővítette, ugyanis a Spectrum Pharmaceuticum c. kurrens bibliográfia útján tájékoztatást adunk az együttműködésben közreműködő hazai és külföldi szakembereknek a komplex problémába tartozó szakterületek legújabb irodalmáról. Hogy ez a most már nemzetközi feladatokat ellátó kiadvány tartalmazhassa a valóban jelentős közlemények nagy részét, folyóiratállományunkat - a külföldi szakemberek igényeit is figyelembe véve - bővítenünk kellett. A bővítéshez viszont elemeznünk kellett a szakirodalmat, elsősorban a hivatkozási gyakoriságok szempontjából, hogy melyek azok az értékes folyóiratok, melyeknek a beszerzése indokoltnak látszott.

A példák azt igazolják, hogy az országos intézetek könyvtárai hogyan szolgálhatják, bővíthetik az intézet országos /kivételes esetben nemzetközi/ jellegű funkcióját. Az országos feladatok ellátásába történő "beépülés" ugyanakkor szinte természetessé teszi a könyvtár fejlesztését - a mi példánkban a folyóiratválaszték számottevő bővítését. A láncreakció azonban itt nem áll meg, mert az állomány fejlődése - a helybenolvasástól kezdve - a szolgáltatások egész sorában nagyobb lehetőségeket biztosít.

Az előbb már utaltam a folyóiratok állománygyarapításának a fontosságára. Itt most megállok egy pillanatra, egy gondolat erejéig.

Ezen a fórumon több évvel ezelőtt már elhangzott egy szerintem égetően fontos kérdés, a devizás folyóiratok beszerzésének egy nálunk eddig még ki nem használt formája: a több évre szóló előfizetés lehetősége. Nem kívánom részletezni a - ma már országos méretűvé vált - takarékoskodás jelentőségét. Ennek napilapjaink, a rádió, a televízió bőségesen helyt ad. De kimeríti a pazarlás kritériumait, hogy a dollár megtakarításnak azt a lehetőségét nem használhatjuk ki, melyet számos nyugati kiadó kínál, hogy tudniillik legalább

3 évre kedvezményesen lehet előfizetni olyan folyóíratra, amelyet minden körülmények között úgys megrendelnénk. Tudom, ezt a kérdést gazdasági szakembereinknek kellene tisztába tenni, nem a könyvtárosok feladata ez. De a takarékoságnak erre a formájára ismételtén felhívni a figyelmet nekünk, könyvtárosoknak kell.

Visszakanyarodva azonban a főtémához, beszélnem kell még arról, hogyan helyezkednek el az országos intézetek könyvtárai a könyvtári hálózati rendszerben.

Az országos intézetek könyvtárainak a feladatok eredményes teljesítése érdekében szorosan együtt kell működniük a többi könyvtárral. A legkézenfekvőbb természetesen az egészségügyi könyvtári hálózat tagkönyvtáraival való együttműködés. Ez a hálózat fennállása és eddigi fejlődése során rendszeresen visszatérő téma volt, ehhez a kérdéshez újat nehezen tudnék hozzátenni. A további fejlődésnek azonban - megítélésem szerint - egyik szükségszerű feltétele, hogy a hálózati rendszertől függetlenül, a szakterületi feladatok szempontjából közelálló könyvtárak együttműködését kiemeljem. Nem is olyan közismert példára hivatkozom, mint a külföldi kölcsönzés vonatkozásában nélkülözhetetlen együttműködés az OSZK-val, hanem két olyan munkaterületet emelek ki, amelyen az együttműködés fejlesztése a könyvtári munka hatékonyságát számottevően fokozhatja. És a két munkaterület végeredményben össze is függ egymással: az egyik a beszerzés - és itt talán hangsúlyozottan a folyóiratok beszerzésére kell gondolnunk - a másik pedig a könyvtárközi kölcsönzés.

Saját könyvtári tapasztalatomból mondhatom, hogy rendkívül hiányoljuk annak a viszonylag nem nagyszámú, a gyógyszerészet, gyógyszerüggyel foglalkozó intézmény könyvtárának az összefogását, hogy legalább a szakterület szempontjából számottevő folyóiratok egy példánya meglegyen az országban. Valahogyan mindennylan úgy vagyunk, hogy egyrészt ragaszkodunk az eddig előfizetett vagy más, pl. csere útján megszerzett folyóiratainkhoz s az anyagi kereteknek megfelelően próbálunk több-kevesebb /talán inkább kevesebb/ sikerrel az újonnan meginduló folyóiratok közül néhányat beszerezni. Ezen a téren mielőbbi szervezett és szoros együttműködésre lenne szükség, mert így az országba érkező folyóiratválaszték nem fejlődhet kellő mértékben és kellő rendszerességgel. A saját példánkat véve ismét alapul, az egyetemek gyógyszerészeti intézeteivel, a

gyógyszertári központokkal és a gyógyszerkutatás, a gyógyszeripar intézményeivel egyeztetnünk kellene folyóiratbeszerzésünket, s a közös megbeszélés eredményeképpen gondoskodni kellene arról, hogy az újonnan induló tudományos értékű folyóiratok közül minél többet tudjunk biztosítani a hazai kutatás számára.

S itt kapcsolódunk a második munkafeladathoz, a kölcsönzéshez.

A folyóiratbeszerzési együttműködésben résztvevő könyvtárak - megállapodás szerint - egyes folyóiratokat rendszeresen kölcsönöz-
nének a többiek számára. Ahogy egy-egy intézetben belül megvalósí-
tották a folyóiratok körözési rendszerét a kutatók között, hasonló-
képpen lehetne folyamatos körözési vagy más hozzáférési rendszert
kialakítani az együttműködő könyvtárak között.

Ez az együttműködés a beszerzés és a kölcsönzés terén minden
bizonytal a könyvtári munka más területein is gyümölcsöző együtt-
működést eredményezne. Gondolok itt elsősorban az információs tevé-
kenység terén kiszélesedő kölcsönös szolgáltatásokra. Ezekről érde-
mes lenne egy más alkalommal behatóbban foglalkozni.

Mondanivalómat összegezve ismét hangsúlyoznom kell, hogy a könyv-
tár az országos intézetek keretében "szolgáltató intézmény". Szol-
gáltatásainak mennyiségétől függ elsősorban a várható anyagi és
erkölcsi megbecsülés. A szolgáltatások fejlesztése terén az infor-
mációs tevékenység fokozása biztosíthatja a könyvtár és az intézmény
szakembereinek jövőbeni szorosabb egymásra utaltságát. Az eredményes
jövő másik feltételeként pedig a könyvtárak közötti szorosabb, a
mindennapi tevékenységbe beépülő együttműködést említettem.

Miután nem álmodozni jöttünk össze, nem is próbáltam meg a jövő
teljesen gépesített, ideális elhelyezésű, személyzetű és korlátlan
anyagi lehetőségekkel rendelkező könyvtárát ecsetelni. Mindenekelőtt
a saját tevékenységünk körében használjuk ki minél teljesebben a
lehetőségeket, hogy ennek eredményeképpen a következő ilyen értekez-
leten, remélhetőleg már a rohamosan fejlődő adottságok felhasználá-
sáról tanácskozhassunk.

A jubiláló OOKDK minden munkatársának, a vezetőségnek kívánok
e helyről minden jót, és munkájukhoz további sikereket a jövőben,

Hozzászólás

"Az országos kutatóintézeti könyvtárak jövője"

c. előadáshoz

Dr. K A T O N A Lászlóné

az Országos Ideg- és Elmegyógyintézet könyvtárának vezetője.

Szeretnék néhány szót szólni az országos kutatóintézeti könyvtárak jövőjéről. Mégpedig közelebbről a dokumentációról, az információról. A kettő - legalább is az országos intézetek szintjén - gyakorlatilag egy összetartozó egységet jelent. A dokumentálás ugyanis nem öncélú tevékenység, hanem az információt szolgálja, függetlenül attól, hogy az információra a felsőbb szervnek vagy az olvasónak van-e szüksége. Megfelelő információ pedig dokumentációs alap nélkül, nyilván elképzelhetetlen.

Az információ-szolgáltatás egységesítésére és központosítására voltak és vannak bizonyos törekvések, de azokra az a jellemző, hogy az ugynevezett hagyományos könyvtári utat járják, különböző mélységekig aknázva ki a lehetőségeket. Van példa természetesen ennek valamelyes túllépésére is, mint pl. kérésre bibliográfia készítés vagy lyukkártya alkalmazása. Az Országos Ideg- Elmegyógyintézet könyvtárában például fénylyukkártya módszerrel dolgozunk. Kb. 150 címszó szerint rögzítjük az intézetbe érkező szakfolyóiratok cikkeinek szelektált anyagát. Egy-egy cikk természetesen több helyen is szerepelhet. Az érdemi munkában az intézet egyik jó áttekintéssel rendelkező kandidátus kutatóorvosa van a könyvtár segítségére. Hangsúlyozottan szeretném kiemelni, hogy ilyen segítség nélkül a dokumentálás nem oldható meg. A könyvtáros nem rendelkezhet a szakterület dokumentátori tevékenységéhez szükséges ismeretekkel, és minthogy ezen áll vagy bukik az információadás, a dokumentátor személyének a kiválasztása nagy körültekintést igényel. A következő tulajdonságokkal kell rendelkeznie: kiváló szakmai ismeretek, nyelvtudás, rendszerező és szelektáló képesség, valamint a munka iránti érdeklődés.

A dokumentátor szerepére azért tértem ki részletesebben, mert jelentősége a dokumentáció fejlődésével egyre fokozódni fog.

A könyvtárak információ-szolgáltatására - ahogyan itt erről már bőven volt szó - világszerte mind nagyobb az igény. A távolabbi jövő útja egyértelmű: a tömördek információ csak gépi uton dolgozható fel, tárolható és kereshető vissza. Hogy ez milyen módszerrel történik majd, az még távolról sem alakult ki. De nem is ez a lényeg, mert a majdan választott forma feltehetően korszerű és jó lesz. A problémát elsősorban az jelenti, hogy a szolgáltatás rendkívül drága és munkaigényes. Aligha képzelhető el, hogy egy olyan kis ország, mint Magyarország ezt önmagában gazdaságosan meg tudná oldani. A KGST országok együttműködése már megadhatja azt a keretet, amely az egyes témakörökben dolgozó kevés kutató és a nagy ráfordítás közötti aránytalanságot feloldja. Ebben a munkában, ha a szervezés túl jut az alapozáson, az OOKDK elsősorban az országos intézetekre támaszkodhat majd. Ehhez természetesen az országos intézeteknek is jó előre fel kellene készülniök. Ezt a felkészülést is szolgálhatná az a lépés, amit úgy fogalmaznék meg, hogy a távolabbi perspektíva előtti közvetlenebb program.

A szolgáltatás hagyományos módszerei ugyanis már a ma igényeit sem szolgálják kellően és a jövőben, talán már a közeljövőben is az egyre jobban érezhető lesz. Igaz - mindannyian tudjuk -, hogy a könyvtár különleges szolgáltatásaira viszonylag kevesen tartanak igényt. De ezek a kevesek azok, akik kutatnak, akik többet adnak a társadalomnak a mindennapos gyógyító munkánál. Jónak tartanánk ezért, ha mindegyik országos intézet könyvtára kidolgozná saját szakterületének tezaurusait. Az ennek alapján - a legmegfelelőbbnek ítélt módszerrel - feldolgozott folyóirat, esetleg könyvanyagot, a kutatók rendelkezésére bocsátanák. Ez volna a közvetlen haszon. Az idők folyamán az is kiderülne, hogy a kialakított tezauszok megfelelnek-e a gyakorlat követelményeinek, és a MEDINFORM már az élet által korrigált tezauszokkal dolgozhatna. Szabad legyen a közeljövőre még egy javaslattal élnem. Gyakran hallott panasz, hogy kevés féle folyóirat jön be az országba. Ez igaz is, ha figyelembe vesszük, hogy a 10 ezer megjelenő és ebből 5 ezer "értékesnek" tartott periódikának is csak kereken 40 %-a jön be az országba. Ezen a jelenlegi gazdasági helyzetben természetesen csak úgy lehet változtatni, ha egyféléből kevesebbet, és a felszabaduló pénzből többfélét rendelünk.

Ast kívánni, hogy az intézetek, amelyek valamelyik szaklapot eddig járaták, lemondjanak róla, a tapasztalat szerint nem lehet. De az talán nem lenne sérelmes, ha egyes folyóiratokat a nyomtatott forma helyett xerox eljárással másolva kapnának meg - könyvtári szolgáltatásként - a jogi előírások betartásával - de mindenképpen rendszeresen.

Ennek előfeltétele egy olyan másológép beállítása, amelyik normál papírral működtethető. Egyébként a költségek meghaladhatnák az előfizetés árát. Ez az eljárás viszont olcsó, még akkor is, ha az egyszer beszerezendő gép drága.

Végeztével, de nem utolsó sorban szeretnék az OOKDK 30 éves fennállása alkalmából további sikeres munkát kívánni.

Hozzászólás

"Az országos kutatóintézeti könyvtárak jövője"

című előadáshoz

N Y I R I Éva

az Országos Haematológiai és Vértranszfúziós Intézet
orvosi könyvtárosa

Az országos kutatóintézetek könyvtárainak jövőjét most egy másik szempontból szeretném megvilágítani.

Szakkönyvtárainkban az anyagi korlátok és elhelyezési gondok miatt nagyon fontos annak megállapítása, hogy milyen információhordozók kerüljenek a könyvtárba, fontossági sorrend szerint kell kiválogatni a mag-irodalmat, leglényegesebbeket és a kevésbé lényeges területeket. A különböző publikációk közötti összefüggések felismerésének segítségével egy-egy szerteágazó kutatási terület fogható össze. A tudomány fejlődési irányait előre kell látni, hogy a könyvtár a legfrissebb szakirodalmat tudja az olvasók rendelkezésére bocsátani.

Ezeknek a különböző megközelítéseknek mindegyike a szakirodalom elemzésén alapul. A tudományos közlemények jól mutatják a tudomány fejlődése során elért eredményeket, a megszerzett és igazolt ismereteket. A dokumentumok mennyiségi vizsgálatának, mérésének módszere, kutatási területe a bibliometria. Bibliometriai vizsgálatokkal egészen pontos képet kaphatunk a jelen helyzetről, és a fejlődés irányait felvázolhatjuk. A tudományos irodalmat az eszmék dinamikája mozgatja, és ennek ismerete nélkül nem tudjuk kiszámítani a szakirodalom várható használatát. Hivatkozás-elemzéssel különíthető el egymástól a tudomány élvonalát képező kutatási front és az egyéb pl. rendszerszervezői tudományos munka. A bibliometriának előrejelző képessége van. Az információ-áramlás mindig irányított és mennyiségileg meghatározható. Az információs források különböző fajtáiból a dokumentumok sorrendjét ki lehet alakítani és ez az információs modellek segítségével az áramlás irányát képes prognosztizálni.

Bradford törvényének nagy gyakorlati jelentősége van a folyóiratállomány meghatározásánál, a tájékoztató szolgálat megszervezésénél, de alkalmazható más információs forrásokra is.

Négy alapfontosságú bibliometriai módszer alkalmazható az állománybeszerzésben, a tájékoztatásban, a leggyakrabban használt forrásművek kimutatásában, a szolgáltatások előrejelzés-szerű megtervezésében, az információs-érték mérésében.

Ez a négy módszer:

1. Bradford törvényének alkalmazásával a folyóiratok magját és zónáját határozhatjuk meg, minden szubjektív előítélet kizárásával.

2. Vannak olyan fontos közlemények, amelyekre hosszú évek távlatából is hivatkoznak, ezekből össze lehet állítani a valóban fontos cikkek folyóiratát.

3. A bibliográfiai kapcsolódás módszere akkor használható, ha a cikkeket az idézetek alapján soroljuk csoportokba. Ez csak részben lényegi kapcsolódás, azonban kulcsot adhat a cikkek összefüggéseinek felderítéséhez. A hivatkozás-számlálás is hozzásegítheti a könyvtárost a megrendelendő folyóiratok kiválasztásához.

4. Matematikailag kiszámítható a téma-járványok terjedési sebessége, várható legmagasabb pontja. Az állománybeszerzésben, a szolgáltatások kialakításában jól fel lehet használni.

A bibliometriának a beszerzések tervezésében is fontos szerepe van. Folyóiratok esetében célszerű elemezni a folyóirat-használatot, a folyóiratok hivatkozását pl. a Journal of Citation Report segítségével és a másodlagos szakirodalomból. Könyveknél a kölcsönzési forgalmat, a hivatkozásokat, a recenziókat, valamint a periodikák és monográfiák közötti viszonyt vizsgálhatjuk a saját könyvtári állományban.

Bibliometriai vizsgálatoknál igen nagy segítség a már hazánkban is néhány éve hozzáférhető Science Citation Index, amellyel igen pontosan ki lehet mutatni, hogy ki kire, hányszor hivatkozik és azt is, hogy kire hányszor hivatkoznak.

A könyvtári munkák során felhasznált bibliometriai módszerek hasznos segítői és alátámasztói egy-egy elképzelés kivitelezésének.

Nálunk, az Országos Haematológiai és Vértranszfúziós Intézetben az elmúlt évben végeztem egy bibliometriai felmérést. Kiválasztottam az Intézet dolgozói által irt utóbbi 5 év 200 cikkét. Olyan kérdésekre kerestem a választ, hogy valóban megtalálják-e a kutatók az őket érdeklő szakirodalmat az Intézet könyvtárában? A könyvtár tényleg az Intézet profiljának megfelelő témakörökből állította-e össze

gyűjtőkörét? Mennyire tudja a könyvtár saját állományából kielégíteni az olvasókat? Milyen mértékben és mit kell könyvtárközi kölcsönzés útján beszerezni?

Összesen 3754 alkalommal citáltak 2895 db cikket. Az eredmények alapján megállapítottam, hogy az intézeti könyvtár magyar folyóirat-állománya kielégítő, de a külföldi folyóiratok körét még bővíteni lehetne. Könyvek és kongresszusi kiadványok szempontjából az állomány megfelelő. A vizsgált periódus cikkeinek csak kis százaléka hivatkozott a legfrissebb publikációkra, általában a 2-3 évvel régebbi dolgozatok szerepeltek, de ennek a hosszú nyomdai átfutás a leggyakoribb oka, valamint az évi periodicitás és a folyóirat könyvtárba való beérkezése is befolyásolja. Időnként egy-egy téma régebbi, harmincas-negyvenes évekből való hivatkozása is szerepelt.

A könyvtárközi kölcsönzés is igen jelentős helyet foglal el. Persze, egy országos intézmény könyvtárának jövőjét többféleképpen lehet megközelíteni. A bibliometriát azért emeltem ki, mert ez igen hasznos, és pontos segítséget tud nyújtani a hogyan tovább kérdéseiben.

A szakirodalmi források mozgósítása és a korszerű

szolgáltatások

Dr S Z I L Á G Y I Vilmosné
az OOKDK osztályvezetője

A számítógép alkalmazása mintegy két évtizede tört be erőteljesebben a szakirodalom feldolgozás ill. a tájékoztatás területére. Sokáig, csaknem másfél évtizedig hajlamosak voltunk a komputert olyan bűvös eszköznek tekinteni, amely képes megoldani az oly sokat emlegetett információrobbanás vagy információs válság összes problémáját. Ennek következtében eleve korszerűnek tartottunk bármely szolgáltatást vagy információs kiadványt, amely számítógépes feldolgozáson alapult.

Elég hamar nyilvánvalóvá vált azonban, hogy pl. a gépi előállítású Index Medicus használatával, annak minden kiválósága ellenére, nem tudjuk kielégíteni a gyakorlatban felmerülő, mondhatjuk a korunk szintjén jelentkező, tehát "korszerű" információs igényeket, sem azok tartalmi spektrumát - s főleg differenciáltságát -, sem időbeliségét, tehát folyamatosságát és visszatekintő voltát tekintve.

Az Index Medicus mellett tehát egyre több külföldi és magyar másodlagos forrással kellett dolgoznunk, az 1960-as évek közepén pedig az országos felmérés erőteljes és tömeges igényt hozott felszínre a folyamatos szolgáltatások iránt, amelyeket már az elsődleges dokumentumoknak, a folyóiratoknak a feldolgozására kellett alapoznunk.

Ma már azt is tudjuk, hogy növelhetnénk vég nélkül az elsődleges és másodlagos szakirodalmi források mennyiségét, ill. egy-egy szolgáltatás volumenét, ez önmagában minőségi változást nem jelentene. A korszerű tájékoztatásnak alapfeltétele ugyan az optimális, tehát a teljességet jól megközelítő dokumentumbázis, továbbá a szakterület lehető legteljesebb információmennyisége feletti áttekintés, erre az alapra azonban a szolgáltatások olyan együttesének kell épülnie, amely több szinten képes kielégíteni a különböző felhasználói csoportok ill. kategóriák, az egyéni és kollektív felhasználók erősen differenciált igényeit.

Az imént elmondottak mögött, ha nem is tudományos és szakszerű megfogalmazásban, voltaképpen az információs szolgáltatások rendszerként való értelmezése huzódik meg.

Talán nem tulzok, ha megkockáztatom azt az állítást, hogy a rendszerelmélet térhódítása az informatikában, ezen belül a szakirodalmi tájékoztatás gyakorlatában, legalább annyira, ha nem erősebben forradalmasította az információs tevékenységet, mint a számítógép alkalmazása. A rendszerszemlélet erőteljesen hozzájárult ahhoz is, hogy az információ létrehozóját ill. felhasználóját a tájékoztató tevékenység központi elemének tekintsük, amely tehát lényegében határozza meg az információs rendszer produktumait.

Egy-egy információs szolgáltatás tehát - véleményem szerint - mindennek előtt akkor tekinthető korszerűnek, ha olyan szolgáltatásrendszer része, amely egyfelől

1/ felöleli a szakterület lehető legteljesebb információmennyiségét és dokumentumanyagát, ill. ezekről átfogóan tud tájékoztatni az un. diszciplinára orientált szolgáltatások formájában /pl. bibliográfiák, indexek stb./;

2/ vállalja ugyanakkor az információk szelektálását az igények minden szintje szerint, a csoportostól az individuális igényekig, s figyelembe veszi ezek dinamikus változását. E szempont érvényesítése alapján /az igények figyelembe vételével/ jönnek létre az un. felhasználóra orientált szolgáltatások /irodalomkutatás, szelektív információterjesztés stb./;

3/ a korszerű szolgáltatásrendszer továbbá az információkat a kívánt mélységben tárja fel: a bibliográfiai leírástól, a referátumokon át, egészen a legmagasabb szintű analitikus-szintetikus feldolgozás eredményéig, a szemléig.

4/ S végül - de hangsúlyozom - a rendszer szerves részeként, feltétlenül hozzáférhetővé teszi a forrásokat, az eredeti dokumentumokat.

5/ A teljesség kedvéért - rendszerről és korszerűségről lévén szó - azt is meg kell említenem, hogy az ilyen szolgáltatási rendszernek rugalmasnak kell lennie, azaz képesnek kell lennie arra, hogy bármely más rendszertől információkat vegyen át, építsen magába, ill. hogy saját információit átadja.

Megjegyzem, hogy ilyen információs rendszer valóban nem képzelhető el a számítástechnikai eszközök alkalmazása nélkül, ez azonban nem jelenti azt, hogy a hagyományos tájékoztató tevékenység nem tekinthető rendszernek, de kétségkívül kevésbé bonyolult, mondhatni, tökéletlenebb rendszer.

Mint az előbbieken már utaltam rá, a korszerű információs szolgáltatások, ill. az egész információs rendszer tervezését alapjaiban meghatározzák a felhasználói igények. Az informatikai szakirodalomban az utóbbi években igen sokat foglalkoznak az igényfelmérés kérdésével. Az előrelépés lényege e téren az, hogy az egyéni igények felmérése nem visz előre, ilyenkor u.i. a szubjektív oldalra, azaz a kutató vagy szakember információ iránti igényének motivációjára, egyéni érdeklődésére, beállítódására stb. kapunk választ. Az így kapott eredmények szóródása olyan nagy, hogy ennek alapján tervezni nem lehet. Első lépésként tehát meg kell állapítani az objektív felhasználói kategóriákat, amelyek alapja a tevékenység. A kutatók és a szakemberek elsősorban aszerint különülnek el, alkotnak felhasználói csoportot, hogy milyen tevékenységszférában működnek. Az ilyen alapon megállapított felhasználói kategóriákon belül van értelme az igények vizsgálatát tovább finomítani, s az így feltérképezett, differenciált igényekre tervezni a szolgáltatásokat.

A legfejlettebb automatizált szakirodalmi információs rendszert úgy kell elképzelnünk, hogy az adattárból mindazok a szolgáltatások előállíthatók, amelyek egyáltalán gépesíthetők, tehát pl. a referátumot közlő szolgáltatások is, sőt az eredeti dokumentum másolata is "lehívható" többnyire mikrofilm formájában úgy, hogy az eredeti dokumentumtárat csatlakoztatják a számítógép out-putjához. Ez a rendszer COM-rendszerként ismert: computer output on or to/ microfilm, azaz az információ számítógépről való kiadása mikrofilm.

Amint már korábban említettem, a korszerű információs rendszernek biztosítani kell a lehető legteljesebb információmennyiséget, ennek regisztrálását és a lehető legteljesebb dokumentumbázist. Így áll össze a rendszernek az az alapadattára, amelyből a különböző szolgáltatások előállíthatók. Ha ez az információs bázis elmarad az optimális teljességtől, akkor eleve le kell mondanunk a szolgáltatási rendszer létrehozásáról. Miért? Azért, mert a szolgáltatások egyik csoportja, a diszciplinára orientált szolgáltatások; indexek,

bibliográfiák, szakágazati bulletinek stb. - másképp szignaletikus szolgáltatások - azt vállalják, hogy teljes, átfogó tájékoztatást nyújtanak a terület információiról. Másik csoportja pedig - a felhasználóra orientált szolgáltatások - azt vállalja, hogy a felhasználó igénye szerint válogatott információkat emeli ki a lehető legteljesebb információmennyiségből. Ugyanakkor tudjuk, hogy minden szolgáltatási forma követelménye - akár gépi adattárunk van, akár hagyományos feldolgozáson alapul a szolgáltatás -, hogy a felhasználó számára hozzáférhetővé tegyük a megadott információ forrását, az eredeti dokumentumot.

Hogy mennyire alapkövetelmény a dokumentumok hozzáférhetősége, azt az is jelzi, hogy a modern információs rendszerek szolgáltatásai tervezésénél eleve meghatározzák az eredeti dokumentumok megküldésének időtartamát is. Így, a még ma is legmodernebbként emlegetett, bár 20 éves multra visszatekintő szelektív információterjesztésnél ezt az időt többnyire 10 napban határozzák meg. E szolgáltatás lényeges eleme a visszacsatolás, azaz a felhasználó értékelése a kapott információról. Az értékelés elvégzését és megküldését az információs intézmények gyakran úgy ösztönzik, hogy az értékelő lapon lehet megrendelni a kívánt dokumentum másolatát is. Így aztán mindkét fél "jóll jár", az intézmény megkapja a szolgáltatás hatékonyságának méréséhez oly fontos értékelést, a felhasználó pedig "garantáltan" a határidőn belül hozzájut a másolathoz.

Bármelyik konkrét szolgáltatás felől is közelítjük a korszerűség kérdését, azt kell megállapítanunk, hogy az alapfeltétel a minél teljesebb információs tár - s ez napjainkban már gépi adattárként gondolható el - és az optimális teljességű, hozzáférhető dokumentumbázis.

Hol tart ma ebből a szempontból a hazai orvostudományi szakirodalmi információs rendszerünk?

Gépi adattárunk még nincs, lehetőségeink e téren elsősorban a Medinform rendszer létrehozása, terveinkben szerepel a MEDIARS átvétele is és egyéb, orvosi anyagot is tartalmazó részadattárak átvétele.

Ez idő szerint tehát szolgáltatásainkat információs kiadványokra ill. az eredeti dokumentumokra alapozzuk.

Az országban megjelenő magyar orvosi szakirodalmat a közismert MOB-ban regisztráljuk és tárjuk fel, a külföldön megjelenő magyar szakirodalom feltárása a számunkra elérhető külföldi dokumentumok mennyiségétől függ.

A külföldi dokumentumokban, elsősorban a folyóiratokban megjelenő információk rendelkezésünkre álló legteljesebb adattára az Index Medicus, a többi információs kiadvány ennél kevesebb információt hordoz, jöllehet, egyik-másik mélyebb feltárásban /Excerpta Medica, Med.Ref.Zs. stb./.

A MEDIARS gépi adattárában kb. 3500 folyóirat adatai található, a nyomtatásban megjelenő Index Medicus mintegy 2500 folyóirat feldolgozását tartalmazza.

Elégedettek lehetünk-e ezzel az információmennyiséggel? Ha számításba vesszük, hogy a világon megjelenő orvosi-biológiai-gyógyszerészeti és határterületi periodikák számát 10 000 körülire becsülük, s a szakemberek ennek 50-60 %-át tartják értékesnek, kellően informativnak, máris meg kell állapítanunk, hogy adattárunk nem kielégítő.

E mellett - újra ismétlem - bármely információ csak akkor válik ténylegesen felhasználhatóvá, ha az azt hordozó dokumentumot is nyújtani tudjuk.

Hogyan állunk e téren? Kominka László folyóirat-ellátottság vizsgálatából kitűnik, hogy 1978-ban 1960 féle külföldi folyóirat járt a hálózatba. A vizsgálatról készült tanulmány azt is megállapítja, hogy ebből 400 periodikát csere vagy ajándék útján szerzünk be, ezek nagy része pedig nem sorolható a leginformativabb folyóiratok közé.

Bárhogy is nézzük, ez a folyóirat mennyiség jócskán elmarad az Index Medicusban feldolgozottól, s még inkább az értékesnek tekintett 4-5000-től.

Mindebből az is következik, hogy a szolgáltatásokban - elsősorban az irodalomkutatásban - nyújtott információkat szűrnünk kell az elérhetőség szerint is. Néha végzünk ugyan nyomozó munkát a folyóirat kiadójának, a szerző címének kiderítésére különlenyomatkérés céljából, ez azonban igen időigényes, az eredmény pedig legalábbis kétséges.

Ugy gondolom, hogy még ennek a nem túl gazdag periodika-állomány-,
nak a hasznosítása, mozgósítása terén is van mit tennünk. Nincsenek
adataink arról, hogy milyen a kis példányszámban járó folyóiratok
kölcönzési, még inkább könyvtárközi kölcsönzési forgalma a hálózat
egészében, bár nem volna érdektelen ilyen felmérést végezni, hiszen
az állomány fejlesztés koordinációja szempontjából is hasznos lenne
ismerni ezeket. Feltételezem azonban, hogy az OOKDK és a SOTE állomá-
mányán kívül eső állomány mozgósítása nem kis mértékben elmarad a
fenti két intézményétől, adódik ez eleve abból, hogy e két könyvtár
folyóiratait folyamatos szolgáltatásainkban feldolgozzuk, a többit
pedig nem. A központ által így feldolgozott folyóiratok száma pedig
még felét sem teszi ki a hálózati összállománynak /850 külföldi,
ebből kb. 650 féle nyugati/.

Egyik legfontosabb feladatunk természetesen az állományfejlesztés.
A távlati tervekben - 1990-ig - ennek mértéke nem is csekély:
az OOKDK-ban a nyugati folyóiratok számát a jelenlegi 300-ról
1500-ra terveztük. Hiu remény volna azonban azt hinni, hogy a magyar
orvosi-egészségügyi információs rendszer valaha is önellátóvá válik
e téren, de ez ma már - az egyre több irányban kiépülő nemzetközi
kooperációk idején - gazdaságtalan és ésszerűtlen is lenne.

Legfőbb és időben legközelebbi lehetőségünk e téren a KGST-orosz-
gok Medinform rendszerén belüli együttműködés. A rendszernek u.i.
nemcsak a mágnesszalagos információcsere, hanem a dokumentumok máso-
latban való, kölcsönös rendelkezésre bocsátása is célja és feladata.

Az együttműködésnek ehhez az igen fontos területéhez az OOKDK
elkészítette az alapkiadványt, annak a 4500 féle nyugati folyóirat-
nak lelőhelyjegyzékkel ellátott bibliográfiáját, amely a rendszer
tagországaiban megtalálható. Ebből a tekintélyes állományból lesz
módunk tehát a jövőben másolatot kérni. Reméljük, rövidesen létrejön
a megegyezés a pénzügyi feltételek kérdésében is.

A nemzetközi másolatcseréhez azonban meg kell teremteni a tech-
nikai feltételeket idehaza, azaz a központot és a 4 egyetemet, az
országos intézeteket 1-2 éven belül el kell látni mikrofilmfelvevő-
leolvasó ill. gyorsmásoló berendezésekkel, de nem sokkal ezután a
megyei kórházak könyvtárait is.

Végül meg kell említenem, hogy ebben a munkában különösen fontos lesz könyvtárosaink maximális együttműködési készsége, a hazai könyvtárközi kölcsönzésben néhol tapasztalt merevségnek, elzárkózásnak, áthárításnak, időhúzásnak a kiküszöbölése. Arra kell gondolnunk, hogy pótolhatatlan anyaghoz juthatunk, de adnunk is kell.

Hozzászólás

"A szakirodalmi szolgáltatások mozgósítása és a korszerű szolgáltatás" című előadáshoz

B E R T A L A N F Y Béláné
a kazincbarcikai Kórház orvosi könyvtárosa

Az előttem szóló - Szilágyiné, Csécs Mária - nemcsak összefoglalta az információs anyagot hordozó alapidokumentumok elosztásának gondját, hanem a jövőre nézve is adott egy pár reménykeltő gondolatot.

Ha az 1990-es év esélyeit vesszük figyelembe, akkor megnyugtató módon remélhetjük, hogy az orvostudomány magyarországi központi könyvtára, az OOKDK, a jelenlegi 300 helyett, 1500 nyugati folyóíratot járat majd. Mi azonban a mában élünk, és az a kép, amelyet jelenleg szemlélünk és magunk is formálunk - a folyóiratok számának gyarapodását tekintve - csöppet sem biztató. Az áremelkedések következtében a folyóiratárak duplázódnak, az áremelkedés elsősorban nem nálunk, hanem nyugati partnereinknél jelentős. Tudomásom szerint valaha több lap járt könyvtárunkba és a megyébe - mint tavaly, és idén több jár - mint amit jövőre megrendeltünk. Én viszont most nem a számszerű oldaláról értékelem a kérdést. Ha elsőéves könyvtáros lennék, nem merném elmondani azt, amit most mondani fogok több évvel, sőt, évtizeddel a hátam mögött, abban a reményben, hogy nem állok egyedül ezzel a megfigyeléssel. Szeretném elmondani tehát, a szakirodalmi források beszerzésével és szellemi értékesítésével kapcsolatos tapasztalataimat.

Elsősorban az tűnt fel, hogy a MOB és az Index Medicus mellett nincs értelme birtokolni a referáló folyóiratokat, sem az Excerptákat, sem a Zentralblattokat. Az orosz nyelvű, hasonló jellegű kiadványok - olcsóságuk ellenére is - lassan lekopnak a beszerzendő lapok listájáról, mivel oroszul senki - vagy csak nagyon kevesen tudnak.

A referáló lapoknak ugyanis nagy az átfutási idejük, s feladatukat rugalmasan és nagyon jól pótolja az alapidokumentumként megbecsült u.n. "klasszikus folyóiratok" végén található folyóirat- és könyvszemle. Ha egy orvos háromféle folyóiratot olvas rendszeresen, akkor kb. 15 féle lap tartalmáról kap tájékoztatást.

A következő kérdés az előbbiekből adódik: a három lap anyagát részletes pontossággal megismerheti, a többinek viszont, csak összefoglalását olvasta. Megfelelő-e így az informálódása?! Megfigyeléseim alapján úgy vélem, kielégítő. Ugyanis a teljes terjedelmű cikkek közül is csak minden 10-20. érdeklő mélyebb tartalmi viszonylatokban az olvasót, a többinek pedig csak az összefoglalása. Inkább arról lenne szó, hogy a folyóiratszemlében olvasott figyelmet keltő kivonatok alapján hogyan lehetne beszerezni teljes terjedelműben az eredeti cikkeket. Jelenleg nekem, mint vidéken élő és dolgozó könyvtárosnak az a legnagyobb gondom, hogy nehezen találok meg a gyors összeköttetést a nagyobb könyvtárakkal, s még nehezebben kapom meg a kívánt, vagyis kért dokumentumot - másolat formájában. Ugy érzem, itt külön meg kell emlékezni a DOTE könyvtárközi szolgáltatásáról, ahonnan minden kért anyagot - szinte postafordultával - kapok meg.

A másik nagy segítség a kedves miskolci kollégák folyamatos kölcsönzése - erről szintén szólnom kell - amelynek kaposán úgy tudjuk orvosainkat ellátni eredeti dokumentumokkal, hogy ők szinte észre sem veszik, hozzáuk jár-e az a folyóirat vagy Miskolcra. Csak azt tudják, rendszeresen kerül íróasztalukra. Tehát kezdetben azt mondtam, 3 lap a maga 15 lapnyi szélesebb információjával, kielégítő. Ha ehhez hozzávesszük azt a pluszt, amelyet orvosaink folyamatos kölcsönzés formájában kapnak a megyei könyvtártól, akkor ellátásukat - közepesnek - minősíthetem. Viszont, ha a folyamatosan kapott lapok - személyenként 5-6 - referáló anyagát is hozzáveszem az adatszolgáltatáshoz, az már egy olyan széles kör, amely szinte - jó informálódásnak - mondható.

Szeretném még elmondani azt is, hogy bár viszonylag kevés külföldi lap jár országunkba, az irodalmi ellátás - mégsem rossz. Ezt egy nagyon egyszerű példával bizonyíthatom. Amikor az Index Medicusban egy téma után kutatunk, a cikkek címe szerint jelöljük meg, mit írunk ki az irodalomjegyzékbe, s csak azután nézünk utána, jár-e

hozzánk a lap, jár-e az alközpontba, vagy az ország más könyvtárában megtalálható-e a keresett cikket tartalmazó folyóirat. Évenként 5 esetben sem fordul elő, hogy olyan cikket írni ki, amelyet külszországból kell könyvtárközi kölcsönzéssel bekérni. A DOTE és a miskolci könyvtár anyagából általában az anyag 90 %-át megkapom. De sokat találok a hozzánk járó kb. 40 lap hasábjain is, s így sikerül saját erőből is kielégíteni a kéréseket, sőt - ha nem is túl gyakran - Kazincbarcika-hoz is fordulnak a könyvtárközi kölcsönzés igényével.

Tehát, hogy félreértés ne essék, úgy vélem, a jelenlegi orvosi könyvtári folyóiratállomány a jó könyvtári kapcsolatok kihasználásával hatékony, és az orvosok véleményét is hozzávéve kielégíti az igényeket. Természetesen nem nyilatkozhatom kutató intézeti és klinikai orvosok nevében, mivel kórházi könyvtárban dolgozom és a kórházi orvosok igényeit kell figyelembe vennem. Nagyon hiányolom viszont, hogy sem nálunk, sem a miskolci könyvtárban nincs gyorsmá-sológép. A miskolci könyvtár anyaga rendkívül kihasználtság. Egyrészt, mert eleve sok az olvasója, másrészt, mert a folyamatos könyvtárközi kölcsönzések során nagy tömegű dokumentum vándorol orvostól-orvosig, nemcsak a megyében, de az országban is. Így, ha véletlenül éppen bent van a kért cikk - akkor sem tudnak róla másolatot küldeni másológép hiányában. Az eredetit viszont gyorsan kérik vissza, mert legalább hárman várnak rá! Jó oldala is van ugyan ennek a könyveszerű gyorsaságnak. Orvosaink hozzászórtak a rendhez és fegyelemhez, de valljuk be, ez egyáltalán nem ment könnyen. A könyvtárosnak sokkal kellemesebb lenne odaadni a cikkmásolatot és azt elfelejteni, mint - ha sürges az idő - naponta többször is kérni. Tudjuk, a dokumentumok további kölcsönözhetőségéhez és - nem utolsósorban - a jó kapcsolatok megtartásához, igen fontos a kölcsönzési határidő pontos betartása.

Nem vagyok a mindenáron való gépesítés híve, de azt hiszem, abban mindenki egyetért velem, a gyorsmá-sológép ma már olyan szükséges segédeszköz, mint az írógép, amely nélkül könyvtárat elképzelni sem lehet.

Nincsenek túlzó követeléseim a szakmai gyakorlatban sem, mert a jelenben szolgálom a tudományt, s csak másodlagos feladatnak érzem a jövő útjait keresni!

A jelenlegi magyar orvosi könyvtárak együttműködését jónak és rendkívül hasznosnak ítélem. Jól szervezett, okos kooperációval ellensúlyozhatjuk korlátozott anyagi lehetőségeinket, mindennapi hatékony munkánkkal szolgálhatjuk hazánk egészségügyét.

Hozzászólás

"A szakirodalmi források mozgósítása és a korszerű szolgáltatások" című előadáshoz

Dr K A R D O S Józsefné
a szolnoki Megyei Kórház orvosi könyvtárának
vezetője

Szilágyi Vilmosné rendkívül alapos és elsősorban jövőre orientált előadásával minden tekintetben egyetértek. Korreferátumommal előadásának azokhoz a gondolataihoz kapcsolódom, amelyekben kifejti, hogy információs tevékenységünk hagyományos eszközeit a továbbfejlesztés igényével át kell tekintenünk.

Ugy vélem, a könyvtárainkban folyó hagyományos tájékoztató, bibliográfiai tevékenység feltárása, áttekinthetővé tétele, az irodalomkutatások közreadása a továbbfejlesztés egyik olyan formája, amely mai körülményeink között viszonylag csekély anyagi ráfordítással megvalósítható.

Mindannyiunk előtt közismert, hogy az OOKDK a "Gyógyszereink"-ben havonta közlésezi témabibliográfiáinak, fordításainak jegyzékét. Azonban a hálózat többi könyvtárában elkészített irodalomkutatásokról nincs áttekintésünk. Gondolok itt részint az egyetemi könyvtárakban, részint az országos intézetek könyvtáraiban, a megyei alközpontokban szabályszerűen dokumentált és nyilvántartott irodalomkutatásokra. Ugy vélem, ezt a rejtett másodlagos információ-bázist központi feldolgozással és szétsugárzással érdemes volna hasznosítani. A szolnoki Hetényi Géza Megyei Kórház orvosi könyvtárában évek óta 45-60 irodalomkutatás készül az Index Medicus, a különféle Excerpta szekciók, Zentralblattok és a heurisztikus információ-gyűjtés hagyományos módszereinek alapján. Az irodalomkutatások között szerepel a sürgősségi betegellátás témája. Ennek feltárását és figyelését az EU.Min. tárcaszintű tudományos kutatási programjához kapcsolódva végezzük és ilymódon jelenleg a mi könyvtárunk információs anyaga a legteljesebb hazai bázis ennek a röviden országosan bevezetésre kerülő új betegellátási formának.

Minden bizonnyal más könyvtárakban is fellelhetők hasonló - "monopoltémák", amelyek közreadása hatékonyan segítené a könyvtárak közötti információcserét.

A másodfoku információ áramoltatásának egyik lehetséges formáját ismertetem a következőkben, példaként a közművelődési könyvtárak 1974 óta működő szolgáltatását bemutatva.

A szombathelyi Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár havonta közreadja az általános és nyilvános könyvtárakban elkészített irodalomkutatásokat. A nagyobb városi könyvtárak és természetesen a megyei könyvtárak irodalomkutatásaik egy példányát megküldik a szombathelyi megyei könyvtárnak. A beküldő könyvtár kódjével és helyrajzi számmal ellátott bibliográfiáról részletes leírás készül ETO rendszerben szerkesztve. A jegyzék A/4 formában levelezőlapkartonon jelenik meg, szétvágható és így bibliográfiai kartoték formában is felhasználható. Évi előfizetési ára 30 Ft. Az irodalomkutatás fénymásolási díja 4 Ft. oldalanként.

Az általános és nyilvános könyvtárak mintájára nem látnám megoldhatatlannak a bevezetőben már említett nagyobb könyvtáraink együttműködését irodalomkutatásaik közreadásában. Természetesen ebben a tevékenységben a nagy információs bázissal rendelkező, több könyvtárost foglalkoztató könyvtárakra gondolok elsősorban.

Az irodalomkutatások összegyűjtése, tárolása, feldolgozása és közreadása, úgy vélem, központi feladat, tehát az OOKDK által koordinált formában volna legcélszerűbb megvalósítani. Ismerve azonban központunk sokrétű munkáját, új nemzetközi feladatait - tehermentesítésül elképzelhető lenne a vidéki koordináció - Szombathely példájára. Ebben az esetben a Hetényi Géza Kórház Orvosi Könyvtára a Verseghy Ferenc Megyei Könyvtárral közösen esetleg vállalkozna erre a feladatra.

Szilágyi Vilmosné utalt arra, hogy jóllehet a korszerű, rugalmas információs rendszer ma már nem képzelhető el a számítástechnikai eszközök alkalmazása nélkül - ez azonban nem jelenti azt, hogy a hagyományos tájékoztató tevékenység nem tekinthető rendszernek - kétségkívül kevésbé bonyolult, szakmailag azonban mindennapos gyakorlatunkban még célravezető lehet. Úgy vélem, ezt a hagyományos rendszert lehetne még finomítani a fent vázolt központi szolgáltatással.

Hozzászólás

"A szakirodalmi források mozgósítása és a korszerű szolgáltatások" című előadásához

T É N Y I Zoltánné

a POTE Központi Könyvtárának munkatársa

Bizonyára nemcsak engem tölt el nagy örömmel az a tény, hogy a XX. században a gépek, technikai csodák századában a személytelenné válás világából kilépve mindinkább az ember foglalja el a központi helyet; az emberi tevékenység, az emberi alkotás, a gondolkodó elme.

Az elhangzott előadás is több helyen rámutatott arra, hogy a legmodernebb számítógépek segítsége is - ha avval az emberi gondolkodás széles spektrumát nem tudjuk követni, igényeit kielégíteni - bizonyos korlátokat állít. Pedig az ember természetes ismeretszerzési vágya megállíthatatlan folyamat, melynek korlátot csak az emberi agy befogadóképessége állíthat. Természetesen ez az ellentmondás - a gépesítés és a korszerű információs tevékenység között - nem zárja ki egymást, de komoly feladatok elé állítja az információ szakembereit.

Felvetődik a kérdés, hogy mit tud tenni a könyvtáros a szakirodalmi források megteremtéséért, a szolgáltatások korszerűsítéséért, a tájékoztatás hatékonyabbá tételéért? Ezekon a nehézségeken átsegít és a technika segítségével gyors információáramlást biztosít a szakirodalmi információs rendszer létrehozása.

Most meghívom Önöket a Pécsi Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtárába egy rövid betekintésre, hogyan tudjuk biztosítani olvasóinknak, kutatóinknak az információáradatban való eligazodást, a szakirodalmi forrásokat.

Amikor az Egyetem vezetősége megteremtette a tudományos intézmény igényeinek megfelelő modern könyvtári körülményeket - teret biztosítva benne a kutatónak külön folyóiratolvasó és kutatószobában, a hallgatónak 120 személyes olvasóteremben, és a könyvtárosnak ideális munkaszobákban -, mindez elvárásokat, feladatokat jelentett.

Mindenkoron a könyvtár használói szabják meg igényeikkel, szakmai érdeklődési körükkel a szolgáltatásokat, a beszerzett információhordozókat. Mivel a folyóiratok közlik leggyorsabban az új eredményeket, ezek a szakmai információk legfontosabb hordozói, így nálunk is igen fontos szerepük van a korszerű szolgáltatásban.

Folyóirat-ellátottságunkra hadd említsem meg olvasótermeinkben elhelyezett nagyszámu folyóiratainkat, periodikus kiadványainkat, szám szerint 1042 féleséget.

A források mozgósításában részt vesznek az intézetek is - rendelkezésre bocsátva a könyvtárnak a legfrissebb folyóiratokat, referáló kiadványaikat. Ezeket külön tárolóban mutatjuk be. Egyetemünk sajátos, elszigetelt helyzetéből adódóan - mivel városunkban természettudományi kar nincs - különösen fontos az információhordozók széleskörű mozgósítása, szakterületük szerinti széles skálájú felvonultatása. Mint azt egy korábbi felmérés - amely a három vidéki egyetem folyóirat-állományának összetételét vizsgálta - megállapította, nálunk található az orvosi szakirodalmon felül legnagyobb számban kémiai és fizikai tárgyú folyóirat. Ebből következően a legmagasabb a ráfordított összeg is.

A dokumentumok tartalmi feltárását szolgáló indexelő és referáló kiadványok sem hiányoznak könyvtárunkból. Ezek segítenek a szakfolyóiratok rendszeres átnézése mellett a kutatónak az információáradatban való eligazodásban, a gyors informálódásban. Mindez bizonyítja, hogy milyen nagy szükség van a folyamatos tájékoztatásra, a kurrens információs szolgáltatások megteremtésére.

Mi is igénybe vesszük az OOKDK szolgáltatásait, kiadványait - és természetesen kitekintésünk van a nagyvilágra is. Ezenkívül még rendszeresen tájékoztatjuk olvasóinkat ujdonságainkról jegyzék formájában és kiállítási polcainkon. Személyes megkeresésre irodalomkutatást végzünk, témabibliográfiát állítunk össze.

Szilágyi Vilmosné előadásából képet alkothatunk a jövő útjáról, egy gépi adattár kiépítésének lehetőségéről. Ezzel valóban a távolabbi lehetőséget villantotta fel előttünk, aminek megteremtése és főként mindenki számára való elérhetősége ideális volna. De a konkrét valóságnál, a jelennél maradva arra kell erőnket és főleg anyagi lehetőségeinket tartalékolni, ami megvalósítható.

Könyvtárunk szeretne a meglévő reprográfiai szolgáltatások mellett a kutatók részére egy gyorsmásoló berendezést elhelyezni az olvasóteremben. A másik terv a mikrokártya-leolvasó és visszagyújtó készülék beszerzése. Bizunk benne, hogy ezek a tervek eljutnak a megvalósulásig.

Az örömteli tervek mellett szomorú tényekkel is kell számolnunk. Sajnos az árdrágulások miatt kénytelenek vagyunk és leszünk is a jövőben csökkenteni szakirodalmi tájékoztatásunk forrásait, elsősorban a folyóiratokat. Csak az a kérdés, hogy hol van az a pont, meddig lehet a lemondásokkal az információhordozókat úgy csökkenteni, hogy a használók és könyvtárosok folyamatos informálódása és tájékoztatása ne szenvedjen kárt.

Ezért még inkább megerősödik bennünk az a gondolat, hogy változatlanul szüksége van a könyvtáraknak az egymás közötti minél szorosabb együttműködésre a folyamatos munka színvonala és az eddig elért eredmények megtartása illetve fejlesztése érdekében.

Bemutatásom végén továbbra is kérjük szakmai központunk, az OOKDK segítségét és a jubiláló hálózat összefogó irányítását.

Központi tájékoztató és dokumentációs szolgáltatásaink
jelene és jövője

BÁRNÉ Dr P O L L Á K Zsuzsanna
az OOKDK osztályvezetője

Szolgáltatásaink elemzésekor a következő kérdésekre kívánunk válaszolni: mit, miért, hogyan, hol, mikor, ki?

Az irodalomkutatás

Jelenleg évente közel 1000 igényt elégítünk ki. A megrendelések 60-70 %-át az orvostudomány klinikai szakterületéről kapjuk. A gyakorló orvosok elsősorban a ritka klinikai kórképek leírását, kazuisztikai analógiát kerestetik. A témakörök változatosak. A hasi sebészet, a fejlődési rendellenességek műtéti megoldásai mellett a négy klinikai alapszakma új eredményei, a gyógyszerhatástan, a gyógyszer-készítmények klinikai alkalmazásának lehetőségei és kockázatai érdeklik megrendelőinket. Fokozatosan növekszik az ideg- és elmegyógyászat, az orvosi rehabilitáció, a prae- és perinatalis medicina iránti érdeklődés. A fogászati és gyógyszerészeti szakkérdések irodalomkutatásai a közép- és felsőfoku szakemberek képzését és a gyakorlati tevékenység céljait egyaránt szolgálják. Az egészségügyi szervezés, a paramedikális szakemberek, a gyógytornász, orvosi pszichológus és a középkáder képzés, az ápolástan, a munkaszervezés igényeinek növekedése már a jövő fontos tevékenységi irányait jelzi. A "mit" kérdéshez tartozik a "mennyit" részletkérdés. Az egy megrendelésre szolgáltatott átlagos tételek szám 1-400 között váltokozik.

Miért igénylik a bibliográfiai adatokat?

Szakközlemény, könyvfejezet megírása mellett magasabbfoku végzettség eléréséhez szükséges szakdolgozat, diplomamunka, pályamunka, egészségügyi felvilágosító tevékenység, tudományos érdeklődés ki-elégítése az igénylések indoka, ritkábban monográfia, kandidátusi értekezés céljára rendelik az irodalomkutatást. Az igényeket elemezve az tűnik ki, hogy úgyszólván minden témakörben a részletkérdések iránti érdeklődés növekszik és ez a "mit" kérdését szorosan kapcsol-

ja a "hogyan"-hoz: aláhuzza az igénydeficienció pontosságának jelentőségét. Az Egészségügyi Világszervezet Információs Szolgálat, a MEDLINE és MEDIARS alközpontok irodalomkutatásainak megrendelésekor 1-5 releváns közlemény bibliográfiai adatainak közlését kéri, ha azok az adatok kiválasztásához szükségesek, akkor az alábbi osztályozó fogalmak közül is választhat a megrendelő:

ember... férfi... nő... terhes... újszülött...
csecsemő ... kisded... iskolásgyermek... serdülő...
felnőtt... középkorú... idős... állatkísérlet...
in vitro kísérlet... szemletenulmányok...

Feltüntetheti a kívánt földrajzi szempontokat is. Igényelhet folyamatos tájékoztatást a megrendelt témakörből.

6 havonta... vagy 12 havonta...

A minél nagyobb relevancia eszközeként 1980-tól irodalomkutatási bibliográfiáinkhoz visszajelentő lapot mellékelünk. A visszajelentő lap adatait munkalapunkkal együtt fogjuk elemezni az irodalomkutató tevékenység hatékonyságának kiértékelése céljából. A tartalmi pontosság, a gyors és kurrens adatközlés az első cél. A jövő a szolgáltatás mennyiségi és minőségi bővítése, részint a hazai források jobb kihasználásával a határterületi információs források és szolgáltatások felhasználása útján, másrészt a nemzetközi információs rendszerek által készített és hazánkban rendelkezésre álló anyag felhasználásával történik majd, például ISI gépi perifériák, közlemények MEDLINE-szolgáltatásokkal.

Alkalmas módszer a megrendelt irodalmi adatokat hasznosító publikáció különlenyomata vagy impresszum adatainak közlése is a releváns adatok arányának megítélésére. Az adatok kurrenciájának növeléséhez vezető út válasz a "mikor" kérdésre is. A jelenlegi átfutási idő átlagosan 15-18 nap - szükség esetén ennél rövidebb: 3-5 nap - a jövőben számottevően rövidíthető.

Ki a megrendelő? Jelenleg közel 50 %-uk budapesti középszintű vezető, vagy szakképesítéssel rendelkező önálló és beosztott munkakörű szakember. Hálózati munkatársak együttműködésével a vidéki jelzések alapján újabb felhasználói rétegek igényeit is kielégítheti ez a szolgáltatás. A felhasználói rétegek közül a rendelőintézeti szakorvosok érdeklődésének felkeltése és igényeinek kielégítése egyik fontos célunk.

A fordítószolgálat.

Saját kezdeményezéséből 519-féle külföldi folyóiratból évente kb. 400 közlemény fordíttatása és publikálása a Gyógyszereink c. folyóirat hasábjain. Az igény jelenleg mintegy 40 000 oldalnyi fordításmásolat, másrészt évenként mintegy 300-400 közlemény, előadás, könyvfejezet, nemzetközi együttműködési és kutatási jelentés fordíttatása idegen nyelvről magyarra és magyarról idegen nyelvre egyéni és közületi megrendelők igényeinek kielégítésére. A szakágankénti megoszlás elsősorban a saját kezdeményezéséből fordított anyagban figyelemre méltó: a válogatást a szakirodalom anyagából orvosból, gyógyszerészből, könyvtárosból, dokumentalistából álló munkacsoport végzi. A cél a gyakorlatban hasznosítható új orvostudományi eredmények, diagnosztikai, terápiás lehetőségek ismertetése. A jövő feladata a fordítások tartalmi spektrumának szélesítése, alapos felmérés alapján alkalmazkodva a szakmai igények mellett a potenciális felhasználók nyelvismereteihez is.

A tárgyévben vezettük be az egyéni kezdeményezésből individuális szükséglet alapján megrendelt fordítások és a más szakágazatok fordító intézményeiben és saját hálózatunkban készülő fordítások köteles példányainak feltárását a saját kezdeményezéséből készített anyaggal közös katalógusban, velük azonos módon történő felhasználásra. A témák aktualitása időről időre változik, jelenleg a szív és érbetegségek felismerése és kezelése, a daganatos megbetegedések korszerű gyógyítása, korai felismerése és az akupunktúra állnak az élen. A válogatáskor a téma időszerűsége, a közlemény tartalmi gazdagsága az elsődleges szempont, mégis törekszünk a különböző nyelveken publikált dokumentumok arányos feltárására. A saját kezdeményezéséből fordított anyagban legalább 20-30 %-os arányszámmal kívánjuk feltárni a szovjet orvostudomány eredményeit, a francia nyelvű publikációk 15-20 %-os arányszámu fordíttatása szerepel jelenlegi tervünkben az angol, a német és másnyelvű dokumentumok mellett. A fordítások minőségét szaklektorálás biztosítja, a formai követelmények szempontjából pedig az 1980-ban érvénybe lépő országos szabvány előírásainak betartására törekszünk.

Tömörítvénytárgyalatás.

Ezt a szolgáltatási típust az Egészségügyi Központi Szakosító Intézet igénye alapján vezettük be. Célja a középkader képzés és

továbbképzésben évente résztvevők ismeretanyagának bővítése. Jelenleg 6 témakörben évenként mintegy 300 szakközleményből készítünk 2-4 oldalnyi terjedelmű tömörítvényt az általános ápolónőképzés, intenzív terápiás és aneszteziológus, fizikoterápiás, műtős, szülész-nőgyógyászati szakasszisztensnő képzés, gyermekgondozó és diétás nővérképzés céljára. A szolgáltatást részint tansegédletként, részint az előadók szakmai felkészüléséhez használja fel az intézet. E szolgáltatás jövője a témák számának növelésén kívül az Egészségügyi Főiskola tanszékeivel történő együttműködés alapján annak kiterjesztése a paramedikális szakemberképzés más területeire is. A felmérhető igények közül elsőnek a védőnői és a kórházvezető ápolónőképzés rajzolódott ki.

Témafigyelő szolgálat.

330 saját és hálózati állományból származó folyóiratból 33 témát figyelünk, elsősorban a klinikai diszciplinák területéről. Ez a szolgáltatás 200 szavas tartalmi referátumokban a megrendelők munkaköre, szakképzettsége szerint írásban, vagy szóban közölt igény alapján elsősorban a gyakorlatban alkalmazható új tudományos eredményeket, klinikai megfigyeléseket interpretálja. Az orvostudománynak és határterületeinek új felfedezéseire viszont csupán a figyelmet kívánja ráirányítani. E szolgáltatás fejlesztésére évenként új témákat ajánlunk fel, szükség szerint a meglévő témák tartalmának változásáról informáljuk megrendelőinket. A cél a felhasználói igények felmérése alapján és a szakirodalomban publikált anyag elemzéséből adódó aktualitást is figyelembe véve saját kezdeményezésből a figyelt témák számának gyarapítása. Igényvizsgálattal és a hálózati szakemberek tájékoztatása alapján kell döntenie arról, hogy érdemes-e a jelenlegi 200 szavas tartalmi referátumokon kívül, esetleg részben azok helyettesítésére, 40-50 szavas indikativ referátumokkal, annotációval kiegészíteni ezt a szolgáltatást? Lehet-e a hálózat megfelelő fejlettségű alközpontjaival és szakkönyvtáraival szoros együttműködéssel a munkamegosztás előnyeit is hasznosítani a szolgáltatás fejlesztésében? A hálózati szakemberekkel való együttműködés kell, hogy biztosítsa a felhasználók igényváltozásainak gyors, folyamatos jelzését. Így válik lehetővé a szolgáltatás tartalmának gyors, rugalmas adaptálása a felhasználói igényekhez.

Orvostájékoztató szolgálat.

A Szignaletikus információ-szolgáltatás fontos típusát az OOKDK és a SOTE 1028 hazai és külföldi folyóiratának anyagából készítjük. Jelenleg 78 témát figyelünk a kutató és a gyógyító orvostudomány diszciplínáiból. A figyelt témák száma évről-évre növekszik, az igények specializálódnak, régi témák elhalnak, vagy tartalmuk változik. Az újabbak közül említést érdemel a membrán transzport, elektroencefalográfia, az alkoholizmus és farmakománia, a nem szemészeti betegségek szemészeti vonatkozásai iránt fokozódó érdeklődés. A friss és pontos jeladó információ e típusában témánként hetenként 10-20 vagy ennél több adatot bocsátunk előfizetőink rendelkezésére, a katalógus kartonon feltüntetjük a különlenyomat kérő címet is. A felhasználói igények felmérése alapján el kell döntetnünk, elegendő-e a témánként nyújtott adatok száma. Megfelel-e az információk tartalma a felhasználási célnak? Elég kurrens-e a szolgáltatás? A cél a témák számának növelése mellett az egyéni igények célzottabb kielégítése.

A hagyományos szolgáltatások az automatizált adatfeldolgozó rendszerek otuput-jainak felhasználásával célszerűen kiegészülnek és az igények sokszorosának kielégítésére nyújtanak majd lehetőséget. Figyelembe véve az orvosok, gyógyszerészek és egyéb felső- és középfokú végzettségű szakemberek létszámát, a dokumentációs és tájékoztató szolgáltatások igénybevétele távolról sem nevezhető kielégítőnek. A felhasználói rétegek közül a körzeti orvosokat tájékoztató szolgáltatások bevezetése indokoltnak látszik. Ugyanigy az egészségügy különböző szintű vezetőinek rendszeres informálása is nélkülözhetetlen. Az igények megismerése és a szolgáltatások választékának növelése, tartalmi színvonalának javítása az igénybevétel növelésének útja.

Hozzászólás

a "Központi tájékoztató és dokumentációs szolgáltatásaink
jelene és jövője" című előadáshoz

B A L O G H Klarissza

a SOTE I.Szemklinikájának orvosi könyvtárosa

Az OOKDK fennállásának 30 éve alatt jelentős lépéseket tett az orvosi kutatómunka szakirodalmi ellátottsága érdekében, ezt szolgálják széleskörű dokumentációs szolgáltatásai: az irodalomkutatás, a fordító, a témafigyelő, a gyorstájékoztató szolgálat.

A tudományos tájékoztatás az információk tartalma, jellege és azok felhasználása által meghatározott módszereket alkalmazó, de egységbe foglalható tevékenység. Szentmihályi szerint a tájékoztatás tudományos jellegét nem a feltárt információ tudományos jellege, hanem azoknak a tudományos munka szempontjából történő értékelése határozza meg.

Hozzászólásomban dr.Pollák Zsuzsanna témafigyelésről írt javaslatával szeretnék foglalkozni, ezért szeretném ismertetni saját közléseimet. A Sennelweis Orvostudományi Egyetem I.sz. Szemklinikájának könyvtárosa vagyok. A szemészet jelenleg az un. "kis szakmák" közé tartozik, azért mondom, hogy jelenleg, mert Grósz Emil egyetemi tanársága idején, ahogy Biró Imre "Egy klinika nem halhat meg" c. könyvében utal rá, a szemészet nagy szakma volt, az egyetemen két félévben heti 7 1/2 órában adták elő. A mostani helyzetben az ilyen kis szakmák helyzete a központi tájékoztató szolgáltatásokban eléggé periférikus.

Az I.sz.Szemklinika mellett működik az Országos Szemészeti Intézet, amelynek többek között az is feladata, hogy Magyarország szemorvosainak rendszeres szakmai továbbképzésével foglalkozzon. Ezért jelenteti meg az "Újabb eredmények a szemészetben" c. továbbképző kiadványt, amely egy-egy téma összefoglaló ismertetését adja, nemcsak hazai, hanem külföldi szerzők közreműködésével is. A kiadványt az Intézet ingyen küldi meg Magyarországon összes szemészének és a szocialista országokban élő magyarul olvasó igénylőknek.

A klinikai könyvtárba jelenleg 55 folyóirat jár, ebből 15 olyan nyugati folyóirat, amely csak nálunk található meg. Még a jelenlegi

nehéz beszerzési helyzetben is módunk van, főleg személyes kapcsolatok révén, újonnan induló folyóiratok beszerzésére. Ezért rendkívül sajnálatos, hogy az OSZK 1976-77 évi lelőhelyjegyzékéből, valószínűleg technikai hiba miatt, több folyóiratunk kimaradt. Irodalomkutatás mellett 1977-től témafigyelő szolgálatunk is van, jelenleg 19 témában. A legnagyobb érdeklődésre számot tartó témák a következők: szemészeti anesztézia, a retinoblastoma genetikája, chromosoma rendellenesség, antikongienciens mellékhatás, könnytermelés, glaukoma, glaukomára ható gyógyszerek, cornea dystrophia, szemhéj rendellenesség, thrombosis venae centralis retinae. A könyvtárba járó összes folyóirat feldolgozásra kerül a beérkezés sorrendjében, az igénylők katalógus kartonon eredeti nyelven címleírást kapnak.

A témafigyelés elvileg minden magyar szemorvos számára hozzáférhető, hiszen a Szemész Szakcsoport 1972 óta és jelenleg is az I.sz. Szemklinika épületében tartja összejeöveleteit, és az ülések kezdete előtt az érdeklődőknek alkalmuk nyílik a könyvtárat felkeresni. Mégis az a tapasztalatom, hogy a klinika gazdag könyv és folyóirat-állománya, tájékoztatási szolgáltatásai csak azokhoz jutnak el, akik fontosnak tartják tudományos tevékenységüket. Ezért szeretnék a témafigyelő szolgálat ismertetésében irt javaslatához a következőkkel csatlakozni:

Az un. kis szakmák művelői részére, akiknek információval való ellátásuk másodlagos, saját szakmai bázisuk szolgáltatásait a központi szolgáltatásrendszerbe való bekapcsolással kellene megoldani. Tehát például az I.sz. Szemklinika könyvtárának 19 témában való témafigyelése jelenleg csak saját dolgozói és azok a szemészek körében ismert, akik személyes kapcsolataik révén ismerik a könyvtár szolgáltatásait, de amennyiben ezt be lehetne illeszteni az OOKDK témafigyelő szolgáltatásába, minden szemész számára hozzáférhetővé válna. Így azokhoz is eljutnának információink, akik az esetleges nagy távolság, időhiány, túlzott munkahelyi igénybevétel miatt nem tudják szakterületük legjobban felszerelt könyvtárát felkeresni, részben amiatt, mert ezek nyitvatartása megegyezik saját munkaidejükkel. Valószínű, hogy az ország területén vannak olyan alközpontok és szakkönyvtárak, amelyeknek szakmai felkészültségük, a rendelkezésükre álló speciális anyag lehetővé tenné az együttműködést. Ez pedig mindannyiunk hasznára válna.

Hozzászólás

a "Központi tájékoztató és dokumentációs szolgáltatásaink

jelene és jövője" című előadáshoz

B I C S K E I Endréné

a tatabányai Megyei Kórház Orvosi Könyvtárának
vezetője

Dr. Pollák Zsuzsanna részletesen elemezte a központi tájékoztató és dokumentációs szolgáltatások jelenét és vázolta jövőjét. Mindehhez csupán néhány gondolatot szeretnék hozzáfűzni könyvtárunk, a Komárom megyei Alközpont gyakorlata alapján.

Irodalomkutatótát mi magunk végzünk a megyénk területén dolgozó orvosok, gyógyszerészek, egészségügyi szakdolgozók részére. E munkánkhoz az Index Medicus és kumulatív kötetei, a Current Contents és természetesen a Magyar Orvosi Bibliográfia rendelkezésünkre áll. Évente mintegy 60-80 irodalomkutatói bibliográfiát állítunk össze, átfutási idejük 1-5 nap. Engedjék meg, hogy e meglehetősen időigényes munkával kapcsolatban tegyek egy javaslatot, amely ha igen szerény mértékben is, de néhány felesleges, már mások által elvégzett munkától kimélné meg bennünket. Elképzelésem a következő:

Az egyes hozzánk hasonló adottságokkal rendelkező kórházak könyvtárosai az általuk összeállított témabibliográfián pontosan feltüntetnék a forrást, a felhasznált kötetek adataival /Pl.: Index Medicus 1978,19,3 - 1979,20,6. /. Ennek egy példányát elküldenék a hálózati Központba, ahol összegyűjtenék és témák szerint besorolnák azokat, hogy bármikor visszakereshetők legyenek. Természetesen a kívánalmaknak megfelelő témabibliográfiák ellenében, a beküldő könyvtár is díjmentesen kaphatna másolatot egy más könyvtár által már összeállított bibliográfiáról. Fontosnak tartom a forrás adatainak pontos közlését, mert így könnyen kiegészíthető a kért intervallum hiányzó adataival. Ezt a módszert saját munkánk megkönnyítésére vezettük be évekkal ezelőtt, mert több esetben előfordult, hogy későbbi időpontban egy másik olvasónk is ugyanannak a témának az irodalomkutatótát kérte.

A fordítás-szolgálat igénye egyre sürgetőbben jelentkezik, különösen a pályakezdő orvosok és egészségügyi szakdolgozóink körében. Sajnos, könyvtárunk jelenleg még az OOKDK által összeállított fordításjegyzékek alapján sem rendelhet másolatot, a gazdasági helyzetre hivatkozva. Az előadó által említett szolgáltatások közül csupán a Témafigyelőszolgálat 14. és a Gyorstájékoztatószolgálat 24. témájának előfizetéséhez járult hozzá intézményünk gazdasági vezetősége. Mindkettő igen nagy segítségére van olvasóinknak.

Sajnos, az előadó által említett munkamegosztásban munkaerő hiánya miatt egyelőre résztvenni nem tudunk, bár bizonyos témákkal foglalkozó tudományos dolgozatok megjelenését mi magunk is figyeljük saját folyóiratainkban, de ezek számának növelésére jelenleg nincs lehetőségünk.

Nagyon kérem, hogy a Gyorstájékoztatószolgálat továbbra is közölje a szerzők címét, ugyanis olvasóink különösen azért kedvelik ezt a szolgáltatást, mert különlenyomatok kérésére nyújt lehetőséget. A Citation Index nincs meg a vidéki könyvtárakban és így minden alkalommal levelezés útján az OOKDK-tól kellene megtudakolnunk a szükséges címeket, ami nagyon lelassítaná a különlenyomatok kérését.

Sajnos, országunk nehéz gazdasági helyzete könyvtárainkat sem kíméli, ezért a hálózatunk nyújtotta lehetőségeket minél jobban ki kell aknáznunk.

Hozzászólás

a "Központi tájékoztató és dokumentációs szolgáltatásaink jelene és jövője" című előadáshoz

Dr. GYARMATHY Zsigmondné

a nyíregyházi Megyei Kórház Orvosi Könyvtárának
munkatársa

Most, amikor az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ 30 éves fennállásának ünnepi hangulatát éljük át, nem kerülhetjük el azt, hogy a megtett utra vissza ne pillantsunk, összegezzük az eredményeket, az egyes munkaterületek fejlődését vagy elmaradását. Mindezek ismeretében lehet meghatározni azokat a főbb tennivalókat, amelyeket a szocialista építés jelenlegi szakasza megkíván az egyes munkaterületeken.

A dokumentáció és a tájékoztatás problémái intenzív kutató munkát követelnek, hangsúlyozni kell, hogy a tájékoztatáspolitikai fontos része a nemzeti kulturpolitikának. A dokumentáció és a tájékoztatás számos problémáját csak nemzetközi együttműködéssel lehet megoldani. Az együttműködést regionális eredményekkel nemzeti szinten - és ha szükséges, bizonyos szakterületeken - egészen világméretű rendszerek kiépítéséig lehet vinni.

A könyvtáraknak országos, sőt világméretű együttműködése elkerülhetetlen, a szakkönyvtárak esetében ezt az együttműködést a legteljesebben az orvosi könyvtári hálózat képviseli két jellemzőt figyelembe véve:

- 1./ a kölcsönös tájékoztatás /személyi kapcsolatok ápolása útján/;
- 2./ az érdekeltség magas foka, a teljes célratörés a szolgáltatások minél hatékonyabb nyújtásában.

Ezt az együttműködést a könyvtári tevékenység minden fajtájára ki kell terjesztetni a gyarapodástól az új, a még fel nem vetett igények teljesítéséig.

Korreferátumomban két témát kívánok röviden érinteni:

Először az irodalomkutatás problémáihoz, majd a területi orvosi könyvtáraknál jelentkező új igényről, a helyismereti gyűjtemények dokumentációs és tájékoztatási kérdéséről szólok.

Az irodalomkutatás területén tapasztalatom szerint nem az a fő probléma, hogy ugyanazt, vagy alig különböző irodalomkutatást egyik vagy másik könyvtár párhuzamosan készít el - bár ez sem mindig kívánatos -, hanem inkább az, hogy az irodalomkutatások csaknem mindig egyetlen gyűjteményre támaszkodva készülnek el. Egy tájegységen belül meg lehetne oldani, hogy az adott tájékoztatási lehetőségeket maximálisan használjuk ki; azt például, hogy Miskolc, Nyiregyháza, Eger városok egymást kiegészítve a nemzetközi információs rendszerek által előállított, birtokukban lévő indexeket, referáló lapokat a másik kórház rendelkezésére bocsáthatnák, mivel a nevezett kórházak egyike sem tudja az Excerpta Medica vagy a Medicinszkij Referativnŭj Zsurnal minden szekcióját megrendelni, pedig egy-egy téma ezt megkövetelné.

Ha az említett együttműködés lehetséges volna, akkor olvasótermi használatot feloldva, könyvtárközi kölcsönzésben - záros határidőre - az igénylő könyvtár megkapná a kért referáló lapokat, vagy magát a megkezdett irodalomkutatási jegyzéket küldenénk el egymásnak, és a segítő könyvtár a talált dokumentum bibliográfiai adatait a következő tételszám alatt felvenné a jegyzékre. Ez nagyfoku takarékságot is jelenthetne.

A tömörítvénytárszolgáltatás bevezetése rendkívül előnyös tájékoztatási forma, hiszen a tömörített közreadás az egyik legmélyebb tartalmi feltárást biztosítja. A jövőben bizonyára több igény merül fel e szolgáltatási típus iránt. Jó lenne, ha a megyei hálózati alközpontok is hozzájutnának, mivel a főreferátumban említettek keresett témák és ezeket az igényeket nem tudjuk kielégíteni. A középfoku képzéshez nincsenek tankönyvek, ezért nagy szolgálatot tennie, ha /az igények felmérése után/ minél hamarabb ezt a szolgáltatást a megyei szintű szakkönyvtárak megkapnák, így igénylés szerint még a tagkönyvtárainkhoz is lejuthatna.

A másik kérdéskör az orvosi szakkönyvtári munkában még alig érintett probléma. Megyénk - Szabolcs-Szatmár megye - orvosi emlékei csak az utóbbi időben kerültek feltárássra. A nagy elődök: Korányi Frigyes, Jóna András s könyvtárunk névadója, Gerlei Ferenc doktorok munkásságát mindannyiunknak meg kell ismernünk, és másokkal is megismertetnünk, vallják szűkebb pátriánk egészségügyi vezetői, mert hasznos utmutatásaik ma is jól felhasználhatók mind a

tudományos munkában, mind a gyógyító tevékenységben, illetve az etika terén. Ezek a gondolatok késztettek arra, hogy a helyismereti gyűjtemények dokumentációs, tájékoztató problémáinak körében megkíséreljem a feladat orvosi szakkönyvtári teendőinek a felvázolását.

Mi a külföldi gyakorlat?

A Szovjetunióban a körzeti, a területi könyvtárak olyan bibliográfiákat szerkesztenek és adnak közre, amelyek lehetőleg teljességben sorolják fel a tájra vonatkozó irodalmat. Kanadában egyetlen jelentős tudományterület irodalma sem található meg egy gyűjtemény keretében, ezért létrehozták az Office of Library Resource-öt, amely elkészítette a gyűjtőköri katasztert. A helyismereti tevékenység szakkönyvtári tudományos funkció, a német szakirodalom ezt több esetben is hangsúlyozza, a DFG /Deutsche Forschungsgemeinschaft/ programjára 1977-ben 245 000 DM támogatást kapott, hogy a különgyűjtemények feltárását előmozdítsa. Angliában 1960-70 között tömegesen alakultak helytörténeti társaságok, a gyarapítás és korszerű szolgáltatások összehangolására pedig Helytörténeti Bizottságok /Local Studies Panels/.

A helyismereti tevékenység a könyvtári munkában tehát világjelenség. Nálunk ezt a munkát a közművelődési könyvtárak feladatává tette a kulturális kormányzat, de a megyei könyvtárak gyűjtőköréből az egészségügy kimaradt. Ezért fontos lenne az orvosi szakkönyvtárakban létrehozható helyismereti gyűjtemény tartalmi körének a meghatározása. Ugy vélem, hogy az orvosi szakkönyvtári helyismereti gyűjtemény a terület egészségügyi viszonyaira vonatkozó dokumentációval és az ezekről szóló gyors és biztos tájékoztatással nagy szolgálatot tehetne.

Tisztában vagyok azzal, hogy ezek az elképzelések és a lehetőségek a jelen pillanatban nincsenek szinkronban, mégis, hadd összegezzem azokat a feladatokat, amelyek teljesítésével alközponti munkánk színvonalasan kiegészülhetne:

- a helyismereti orvosi könyvtári gyűjtemények kialakításában sikert csak összehangolt, intézmények és gyűjtemények között kialakított jó koordináció és együttműködés hozhat,
- a helyismereti gyűjtemény kialakítása szemléletbeli változást is igényel,

- a tárgyi és személyi feltételekkel egyébként is gyengén ellátott orvosi szakkönyvtárakban a gyűjtemény kialakítása csak perspektívaként szerepelhet, de legalább így szerepelnie kell,
- amíg a szakkönyvtárak állományfeldolgozása, feltárása és a tájékoztatás színvonala területén nem tudunk előbbre lépni, a gyűjtemény kialakítása nem kezdhető el,
- az orvosi szakkönyvtárakban a beszerzési keret növelését, továbbá legalább egy könyvtáros beállítását és férőhely bővítését igényelné.

Mindezek ellenére úgy érzem, hogy nem hiábavaló szót emelnem, a figyelmet ráirányítanom az e téren ránk váró feladatokra és az ebből fakadó kötelezettségeinkre.

Hozzászólás

a "Központi tájékoztató és dokumentációs szolgáltatásaink jelene és jövője" című előadáshoz

K O R S Ó S Lászlóné

az egri Megyei Kórház Orvosi Könyvtárának vezetője

A meghívón jelzett témák mindegyike, az elhangzott összegző előadás is alátámasztja a jubileumi kiadványnak egyik megállapítását: hálózatunk kezdeti naiv, majd második, felismerő és a harmadik, számvető, intenzív korszaka olyan fejlődési tendenciát mutat, amelyet követhet a magasabb szintű együttműködés, tevékenységünk és azok hasznosításának elemzése. Vizsgálható tehát az alapvető könyvtári szolgáltatásokon túl a tájékoztatás minősége, a központi tevékenységgel való kapcsolat.

Az egyes könyvtárak különböző mértékben használják a központi szolgáltatásokat. Ennek egyik alapvető oka a belső, személyi feltételek alakulása, ugyanakkor a fenntartó intézmény, a felhasználói igények sajátossága is meghatározó tényezők.

A jelen értékelését a mult alapozza meg. Természetesen sokkal nagyobb mértékben támaszkodott az OOKDK szolgáltatásaira 1 könyvtárossal működő alközpontunk és másként alakult az arány néhány éve, amióta a megfelelő feltételek fokozatos javulásával, a témafigyelés, az irodalomkutatás, a fordítás helyben megoldható a tényleges igények kielégítésére.

Az "egész - rész" törvényszerűségei alapján a vizsgálatot szolgáló kérdésekre: mit, miért, hogyan, hol, mikor, ki? - általában azonos válaszok adhatók - ezért nem ismételném. Az információs igényekre hosszú távon jellemző a témák dinamikus változása, azok széleskörű szóródása - igazodva a szakemberek mindennapi gyakorlatához, a megyei kórházak "általános" jellegéhez.

Irodalomkutatásunk és a központi szolgáltatás

Mindenkor az irodalombázis /primér és szekundér kiadványok/ lehet e tevékenység alapja. Könyvtárunkba 1962-től jár az Index Medicus, 1968 óta a Cumulated Index is. Így az irodalomkutatás,

mint retrospektív szolgáltatás számára biztosított a forrás a világirodalomban, kiegészítve például az Excerpta Medica hat szekciójának bővebb és frissebb adataival. Főleg tényinformációkra, kazuisztikai közlésekre van szükség. Vizsgálatunk 2 évében /1977-78/ 35 témabibliográfia készült, összesen 650 tételt tartalmazva. Mindezzel 19 főle téma, leggyakrabban az urológia, gyermek- és belgyógyászat területéről valók. Mind az igénylő, mind a könyvtáros számára egyaránt lényeges, hogy a jelzett dokumentum milyen gyorsan és egyáltalán hozzáférhető-e. A 650 tételből csupán 34 %, 219 nem szerepel állományunkban, a célnak zömmel megfelelt a helyben hozzáférhető információ - 72 dokumentumot könyvtárközi kölcsönzés útján szereztünk be.

Az OOKDK-tól a könyvtár nem kért irodalomkutatót - tudásunk szerint 4 orvos fordult közvetlenül kéréssel az intézményből. Megállapítható, hogy igen kis mértékű a központi irodalomkutató felhasználása - egyedi, konkrét kérés során. Mégis élünk a lehetőséggel. Hiszen a többi könyvtári tevékenység sem pusztán jelenlegi igényt elégít ki, hanem sok egyéb tényező ismeretében felkelti vagy megelőzi azokat. Megrendeltük néhány aktuális téma irodalomjegyzékét, mint például az onkológiai szűrés, az integráció és munkaszervezés az egészségügyben, a pszichotikus szülők gyermekei témák stb. A speciális, illetőleg részletkérdések iránti érdeklődést tapasztaljuk; érzékeltetésére néhány témát kiemelek: az atropin coma /szakközleményhez/, gyermekkori hepatitis infectiosa /szakközleményhez/, a Cri du chat /Lejeune/ szindróma /egy eset kapcsán/, extra intestinalis salmonella sepsis, a közép- nagy molekulású urémiás toxinok és klinikai jelentőségük /dolgozat-hoz/, retroperitoneális neoplasmák /tagkönyvtárunk kérésére/ stb.

Az irodalomkutatásnál - úgy érzem - meg kell említenem néhány éve jól bevált gyakorlatunkat, amely ugyan nem a cimbén adott központi tájékoztatásra vonatkozik, de példája lehet egy területen, például városon belül a könyvtárak közötti ésszerű együttműködésnek. A kórház orvosi könyvtára nem csupán az intézmény, nemcsak a megye egészségügyi szakembereit látja el irodalommal, hanem - lehetősége szerint - más érdeklődőket is; tanárokat, főiskolai hallgatókat, biológia szakkörös középiskolásokat stb. Az utóbbiak könyvtári bázisa elsősorban a megyei könyvtár lehet, ahol bizonyos szim-

tig kaphatnak információt. A "többletet" a szakkönyvtár adja. "Közös olvasóink" jobb ellátása és az átfedő munkák elkerülése érdekében megállapodtunk: a közművelődési megyei könyvtárban elkészített /főleg határterületi/ bibliográfiák másolatát megkapja könyvtárunk, azokat gyakran felhasználjuk az igények jelentkezésekor. Ilyen témák voltak pl. biológiai ritmus, a biológiai óra; az ember-réválás evolúciós folyamata stb.

A Fordítószolgálatnál más az arány, kb. azonos a helyben készített és az OOKDK-tól igényelt fordítások /azaz másolatok/ száma.

Az elmúlt két évet vizsgálva:

helyi fordítás /szóban és írásban/ 77 db

OOKTK-tól másolatigénylés 65 db esetben fordult elő.

Fordításaink jelentős része a kórház által beszerzett műszerek leírása, üzembehelyezési és kezelési utasítás, gyógyszerismertetés. Az olvasó nem igényli minden esetben a szakközlemény teljességét /hosszas bevezetések, a téma történeti áttekintése stb./ gyakran elégséges a metodikai leírás, avagy a terápia bizonyos fajtájának ismertetése. Ilyen esetben célszerű a szóbeli fordítás, a közös tevékenység az igénylővel, aki a folyamatos fordítás során kiemeli a számára fontosat. A további tevékenység /gépelés, feldolgozás/ ilyenkor elmaradhat.

Igen gyakori a kezdő orvosok pillanatnyi átsegítése a nyelvi nehézségeken, pl. referáló ülésekre készülés esetén. Az irodalom-kutatás és a fordítások témái között semmiféle szignifikáns korreláció nincs.

A Gyógyszereink c. folyóirat rendszeresen tájékoztatja az orvost és a könyvtárost, a szakrendi csoportosítás megkönnyíti a keresést - igen jól használható tájékoztató szolgáltatás /ugyanaz érvényes a témabibliográfiák közlésére is/. Felhasználása kettős: megrendelés egyedi kérésre, vagy a potenciális igény és az állomány ismeretében. Fontosnak érzem a központi fordítószolgálat intenzívebb kihasználását a tervszerű és gazdaságos állományalakítás szempontjából is. Nem rendelkezünk például akupunktúrás könyvvvel, folyóirattal, ezért beszereztünk néhány új fordítást - mert az igény erre gyakrabban jelentkezik.

A témafigyelő szolgálat és a fordítások között több a tartalmi megfelelés - mind a helyi, mind a központi tájékoztató tevékenység-

ben. A központ által figyelt témák mindegyike járt a könyvtárba a beindulásakor. Tényleges felhasználásuk mértékéről nincs adatunk. Van viszont tapasztalatunk az utóbbi évek alapján s e vizsgálat értelmében is bizonyos korrekció válik szükségessé. Jobb kapcsolatot kell teremtenünk a helyi és központi témafigyelés között; a ritkán használt témákról le kell mondanunk, de szükség esetén több példányt is beszerzünk.

Helyi témafigyelésünk az utóbbi két évben 22, ebből megszűnt 4, tulajdonképpen egy személy által igényelt témák voltak /immunglobulinok, lipoproteinek, leukémia fajtái/. Az adatok száma változó. Az érdeklődés egyre intenzívebb a kéz- és érsebészet, a kardiológia iránt. A megyei járvány idején és azt követően a typhus abdominalis volt aktuális; a jelenlegi orvosnapok előadásaihoz a geriátriai irodalmat figyeltük. Az utóbbi példák természetesen nem hosszabbtávú tevékenységet jeleznek.

A helyi szolgáltatás rugalmasabban, gyorsabban tudja követni egy intézmény szakirodalmi igényét, reális szükségletét. A személyi változás új kutatási program jelentkezése, az aktuális feladatok erősen befolyásolják a szolgáltatás felhasználását.

Gyorstájékoztatást - a szakmai vezetéssel egyetértésben - nem rendelünk. Tárolása, visszakeresése - különösen jelenlegi elhelyezési gondjaink között - megoldhatatlan. Miután nem kutató intézetről van szó, az Index Medicus-hoz vagy a referáló lapokhoz viszonyított információk idő-eltolódás elhanyagolható kérdés.

Közös jövőnkre gondolva néhány javaslatom:

1. Az Egészségügyi Központi Szakosító Intézete tömörítvény-szolgáltatás igényén kívül a kórházakban is jelentkezik igény e tájékoztatásra. Az előfizetés lehetősége, módja további megbeszélés tárgya.
2. Meghívásra - esetenként - vegyen részt az OOKDK munkatársa a kórház tudományos ülésén, AKT összejövételén. A közvetlen kapcsolat a jobb visszacsatolást, a felhasználói igények gyorsabb megismerését eredményezhetné.
3. A fordítást végző könyvtárak küldjék meg a központnak teljes cikkközléseiket; a szaklektori ellenőrzés után, igény esetén azok közzétehetők.

4. A központi fordítás-állományról elkészített katalógus jelentős segítséget nyújtana az egész hálózatnak. Itt is átfedések tapasztalhatók.
5. Amennyiben az információs központ növelni fogja nyugati folyóiratbeszerzéseit és ezzel párhuzamosan az intézményekben csökken azok száma, növekedni fog az igény a központi szolgáltatásokra. Ennek költségkihatásai is elemzést igényelnek a rendszer egészét illetően.

Az előadások és korreferátumok jelent-jövőt vizsgáló megállapításai bizonyos ponton biztatóan összecsengnek. Mindaddig míg terminálok, gépi kapcsolatok nélkül kell tájékoztató munkát végeznünk, igen nagy szükségünk van szakértő, szolgálatkész könyvtáros és aktív orvos-olvasó kapcsolatra, a könyvtárak hatékony együttműködésére, sok hasznosítható ötletre, amelyek megvalósítását kívánom a 30 éves szakmai központ vezetésével hálózatunk valamennyi könyvtára számára.

Hozzászólás

a "Központi tájékoztató és dokumentációs szolgáltatásaink jelene és jövője" című előadáshoz

VÁRHELYINÉ de RIVÓ Márta

a SZOTE Központi Könyvtárának munkatársa

Az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ imént ismertetett széleskörű és hatékony tájékoztatási rendszere és dokumentációs szolgáltatása nagy mértékben tudja enyhíteni azt a gondot, melyet a regionális dokumentációs szolgáltatás hiánya Csongrád megyében a klinikusok és vidéki orvosok számára jelent.

Sajnos a hálózatban nem minden központi és alközponti könyvtár szögezheti le megnyugtatóan, hogy az elvárásoknak megfelelően biztosítani tudja a korszerű, gyors információ szolgáltatást. Anyagi és létszám gondok miatt törekvéseink ellenére sem sikerült Egyetemünkön ill. a SZOTE Központi Könyvtárában az eddiginél fokozottabb mértékben a tőlünk jogosan elvárt recherche szolgáltatást, célzott témafigyelést megvalósítani. Igaz, Könyvtárunknak nem is célja elégtelen létszámmal és korlátozottabb dokumentum apparátussal reprodukálni mindazt, amit az Országos Központ nyújt, csupán a közvetítő szerepére vállalkozhatunk. Könyvtárunk nemcsak a Központ felé irányítja a kutatókat, hanem kellő propagandát is kifejt az igénybe vehető szolgáltatásokról.

A jelen gyakorlata többé-kevésbé felveti azonban azt a kérdést is, hogy miképpen lehetnénk mi is közvetlen segítségére saját könyvtárlátogatóinknak, a régió gyógyító orvosainak, hiszen a távolság mindenképpen lassítja az információ terjedését és felhasználását. A gondok jórészt abból is adódnak, hogy ilyen jellegű feladatot, mint ahogy az iménti előadás is leszögezte, sokoldaluan képzett, nyelvtudással rendelkező könyvtáros, orvos, biológus tud elvégezni, utóbbiak közül, aki rendelkezik könyvtárosi és dokumentalista ismeretekkel is. Ilyen sokoldalú, mégis speciális szakemberek képzése Magyarországon jelenleg nem történik, minden könyvtárnak saját lehetőségein belül kell azokról gondoskodni. A már megfelelő felkészült-

ségű szakember szakmai és anyagi igényeinek kielégítése is sok körültekintést igényel.

Az eredményes tájékoztató munkához elengedhetetlen a korszerű indexek beszerzése. Mint ismeretes, a mindig említett Index Medicuson, Excerpta Medicán kívül legfőképpen a Science Citation Index használata teszi sokrétűvé, gyorsá a keresést. Mindezen feltételek hiányában problémát okoz a megfelelő regionális dokumentációs szolgáltatás kisugárzása.

Az orvosegyetemi könyvtárak közös törekvése, hogy nemcsak egyetemi könyvtári feladataikat, hanem tudományos szakkönyvtári profilukat is figyelembe véve hasznos együttműködői lehessenek az oktatóknak, kutatóknak tudományos feladataik, gondjaik megoldásában. A tájékoztatás hagyományos módszereit használva nem tudunk minden esetben lépést tartani a növekvő és specializálódó igényekkel; szükségessé válik mielőbb az orvosi hálózat tájékoztatási, dokumentációs munkájának összehangolt gépesítése. Ez nem csekély feladat!

A könyvtáraknak, de legfőképpen a tudományos könyvtáraknak olvasói igényeit kell legfőképpen szem előtt tartaniuk, minden áron, mindig a kutatók kérdéseit kell kielégíteni, nem a magunk öncélú könyvtárosi, sokszor adminisztratív szemléletét a kutatókra erőltetni. Ne a nehézségekről adjunk tájékoztatást, hanem minél gyorsabban legyünk segítségükre. Az orvos - könyvtáros együttműködés másik oldala kétségtelenül az orvosképzés jelenlegi - legalább is szegedi gyakorlata, miszerint az egyetemről kikerülő fiatal orvos teljes mértékben tájékoztatlan saját szakmája irodalmában, nélkülözi az önképzésnek elengedhetetlen forrásait.

Egyetemünkön a közelmúltban szervezett Szakdidaktikai és Oktatástechnikai Csoporttal együttműködve, megfelelő audiovizuális tananyagokat lehetne összeállítani, amelyek az orvostanhallgatók bizonyos foku "önkiszolgálásra" nevelését céloznák, a tananyagok ismertetése alkalmával ki lehetne szűrni, kik azok a hallgatók, akik szívesen közreműködnének félállásban, vagy külső munkatársként a Központi Könyvtár dokumentációs munkájában. Hasonló szakdidaktikai anyagok esetleg külföldről is szerezhetők. Ebben az esetben csak kiegészítésükről, a "helyi igényekhez idomításukról" kellene gondoskodni. Feltételezem, hogy több könyvtárban ez vagy hasonló megoldás már született, ez a szerény javaslat nem is akar az újdonság erejével hatni.

A tájékoztatás és dokumentációs szolgáltatás automatizálása mindenképpen kopogtat azonban az ajtón és ezt meg kell hallanunk. Természetesen tudjuk, hogy ez milyen anyagi áldozatokkal jár a népgazdaság számára. Nagyon fontos a megfelelően, gondosan kimunkált harmonikus együttműködés az orvosi, de talán az egész könyvtári hálózatban.

Állományunk gépesített katalogizálására és a tájékoztató munka automatizálására a SZOTE-n is nyílna a József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtárának már alkalmazott gyakorlatához hasonló lehetőség: a Számítástechnikai Csoporttal együttműködve számítógép memória tárába lehetne betáplálni az állomány szükséges információs adatait, amelyeket később a legkülönbözőbb könyvtári célra visszahívhatnánk. A teljes állomány illetően feltárása ma még szükségletlennek, utópiának tűnik. Lehet, hogy az is. De a lehetőségek és szükségletek tisztázása céljából végzett kísérlet mindenképpen megérne egy misét.

A tájékoztatás jövőjéről alkotott elképzeléseimet láttam megvalósítva 1978 őszén londoni könyvtárlátogatásaim során. Alkalmam nyílt megfigyelni a MEDLINE információs rendszert működés közben. A MEDLINE rendszer hatékonysága világhírű, működése és használata nem nehezebb, mint az általunk is ismert elmélyült és igényes dokumentációs munka. Biztos és széleskörű orvosi terminológiai ismeretet valamint angol nyelvtudást és minimális technikai ismeretet igényel.

E rövid idő alatt nincs lehetőség arra, hogy a MEDLINE hasznosságát, használatát és költségességét részletesen taglaljam. Bőséges információt találunk a hazai és a külföldi szakirodalomban is. Szeretném inkább néhány mondatban a British Library Automated Information Service, ismert nevén BLAISE egész Angliát behálózó információ szolgáltató rendszerét bemutatni. A Harlowban elhelyezett számítógépközpontot a BLAISE szolgáltatásaként minden, a számítógépes adatszolgáltatási és katalógus szolgáltatási rendszerbe bekapcsolt könyvtár telefonon elérheti, igénybe veheti. A rendszer amerikai tulajdomány, a National Library of Medicine of the United States foglalkozott kikísérletezésével, de felhasználása rohamosan terjed Európában is. A fejlett információs rendszereket a tudományok rohamos fejlődése produkálta. A BLAISE a British Library Bibliographic Services Division azaz Bibliográfiai Osztályából szerveződött, ma Angliában az egyetlen és átfogó központ, mely a következő főbb szolgáltatásokat nyújtja:

Mágnesszalagos információ szolgáltatás, elsősorban a MARC információs rendszer adattárával operál, komputer segítségével 1.5 millió bibliográfiai egységet tud visszahívni, szolgáltatni. A LOCAS service azaz Local Catalogue Service olyan szolgáltatás, melyet a BLAISE egyes könyvtárak megrendelése alapján szolgáltat katalógus építésük egyszerűsítése céljára. Ezt a műveletet is számítógép végzi.

Szolgáltatásai közé tartozik a terminál-kölcsönzés, azzal nem rendelkező könyvtárak számára /elengedhetetlen felszerelés a kereső-szolgáltatásba való bekapcsolódáshoz/.

A British Library Lending Division vállalja a BLAISE által összeállított témabibliográfiák postán történő eljuttatását külföldi igénylők számára.

Legfőbb szolgáltatása azonban a visszakereső szolgáltatás a biomedicina, a toxikológia, valamint a MARC által felölelt összes tudományág területéről. Ebbé a szolgáltatási rendszerbe szinte minden jelentősebb angliai könyvtár bekapcsolódik, az egyetemi könyvtárak kizárólag ezzel a számítógépes keresési módszerrel végzik tájékoztató és dokumentációs munkájukat.

A Harlowi Központ által tárolt információs rendszerek: a MEDLINE, a SDILINE, a TOXLINE, a CHEMLINE, a MARC/UK, a MARC/US/, a BLAISE közvetítésével az angliai alközpontok számára Birmingham, Edinburgh, Manchester, London állandóan élő telefonösszeköttetésben vannak. A könyvtárak 56 km-es körzetben, akár távhívással is, telefonon veszik fel a kapcsolatot a legközelebbi alközponttal. A szolgáltatás díja 20 font óránként. Előnye a rendkívüli gyorsaság, a releváns információk azonnali szelektálása.

A géppel történő párbeszéd kialakításához a könyvtárnak terminál-ra és az említett telefonvonalra valamint a megfelelő szakemberre van szüksége. A terminál képernyőjén történik a "beszélgetés" írásban megjelenítve. A könyvtáros közlendőjét az írógépéhez hasonló billentyűzet segítségével rögzíti. A szolgáltatás nagyon elterjedt és kedvelt, magas költsége ellenére is. A költségeket illetően van megtakarítás is, ugyanis a könyvtáraknak nem szükséges megvásárolniuk az egyre emelkedő évi előfizetési árú indexeket és ezek árait összegezve szép összeg kerekedik.

Magyarország bekapcsolódása bármely európai lecsatlakozó állomásba ma még a jövő ígérete, bár tudomásom szerint folynak ilyen előkészületek.

Az orvosi hálózat tájékoztató és dokumentációs szolgáltatásainak gépesítése a jövőben Magyarországon is bizonyára megvalósul. Bizunk benne, hogy nem várat magára túl sokáig, hiszen a külföldi gyakorlat és a hazai igények megérlelték a helyzetet a modernizálásra.

A korszerű és reális állománygyarapítás

Dr B E N D A Mária
az OOKDK intézetvezető helyettese

1. Az állománygyarapítás mindenkori fontossága és a jelen helyzet hálózatunkban.

A tájékoztatás és az egyéni tájékozódás bázisa a könyvtári állomány, ezen semmiféle új információs koncepció nem változtat. A legjobban gépesített tájékoztató rendszereknek is egyik alaptevékenysége az eredeti dokumentumnak vagy másolatának rendelkezésre bocsátása. Napjainkban azzal az ellentmondásos ténnyel találjuk szemben magunkat, hogy egyre nagyobb választékból kellene egyre több művet beszerezniünk, hiszen az igények nőnek, anélkül, hogy erre a célra költethető pénzünk gyarapodna. Növekvő árak az egyik oldalon, arányaiban, sőt nominálisan csökkenő költségvetés a másikon.

A fejlődésről pedig nem mondhatunk le, nem mond le főhatóságunk sem. Készül az egészségügy hatodik ötéves terve, abban - reméljük -, megfelelő fejlesztést irányoznak elő a hálózatnak is. Szó van gépesítésről, korszerű berendezések beszerzéséről, káder- és állományfejlesztésről. A ma meghatározott összegek azonban - ha maradnak is - néhány év múlva nem fogják fedezni a jelenlegi igényeket sem.

Tudomásul kell vennünk, hogy ránk következett a bibliai hét szűk esztendő. Hálózatunk eddig sem tartozott a nagyalállományu szervezetek közé, a könyvtári egységek száma 1979-ben: 1,600.000 egység, az évi gyarapodás könyvből 3500 cím mintegy 4000 példányban, folyóiratból 1950 cím kb 10.000 példányban, az ötszörös átfedés tulajdonképpen nem sok, de - és ez régi probléma - a területi "terítés" nem ideális. Egyre-másra kapunk értesítést arról, hogy a gyarapítást komoly veszély fenyegeti, 50 %-ra leszállítják sok helyütt nemcsak a könyv- hanem a folyóiratbeszerzésre előírányzott összeget is.

A kérdés: hogyan tudunk megkapaszkodni, mit tegyünk, hogy a felszínen tudjuk tartani magunkat?

2. A változatlanul növekvő információs igények kielégítéséről
nem mondhatunk le. Ujra és újra meg kell vizsgálnunk a/ melyek a legfontosabb könyvek és folyóiratok, b/ mik a felhasználók információs

igényei, c/ hogyan tudnánk anyagi erőinket a legjobban egyesíteni és d/ hogyan tudjuk szolgáltatásainkat úgy összehangolni, hogy a legtöbb "információs haszon" származzék belőlük.

a/ A dokumentumok választékából azokat kell kiválasztanunk, amelyek a leginkább informatívak mindenkor adott felhasználóink számára. Minden könyvtáros ismeri saját felhasználói körét és meg kell ismernie saját fenntartó intézménye feladatait, információs szükségleteit. De van az informativitásnak ezen kívül objektív mércéje is. Általánosan elfogadott módszer az információs ranglisták összeállítása: azokról a könyvekről, amelyek világ-bibliográfiákba bekerülnek és főként olyan folyóiratokról, amelyeket nagy világ-indexelő és referáló vállalkozások számontartanak, feldolgoznak. De jó támpontot nyújtanak a hivatkozásvizsgálatok is. Egy-egy témára-specifikus folyóirat rejtett bibliográfiáit összegyűjtjük és - ugyancsak folyóiratranglistákat készítünk belőlük. A legtöbbet hivatkozott folyóiratok a legértékesebbeknek foghatók fel. Ugyancsak objektív mutatók az információs járványvizsgálatok témaváltozásainak irányai is.

Az elmondott vizsgálatok és elemzések azonban nagyon munkaigényesek, megbízhatóbb adatokat hálózati együttes munkával nyerhetünk.

b/ A felhasználók információs igényeit hálózatunkban már négyszer megvizsgáltuk. Általános következtetéseket már többször is vontunk le és eredményeinket nem egyszer vettük bonckés alá. A változó világban azonban változnak a szükségletek és az igények is. Ma az az elfogadott szabály, hogy 4-5 évenként kell általános, széles körre terjedő igénykutatást végezni, a közbeeső években pedig kisebb körre kiterjedő, kevesebb kérdést mélyebben vizsgáló igénykutatásokat kell végezni. Ezek között feltétlenül teret kell kapniuk a szolgáltatás-vizsgálatoknak. Mely bibliográfiával, referáló-, vagy jelzőszolgáltatással vannak felhasználóink megelégedve. Megfelelő-e a forrásmozgósítás, a könyvtárak nyitvatartási ideje stb. Az igények vizsgálatánál nem szabad megfélemlenünk a folyamatos visszacsatolásra sem. Minden információ adásakor, megküldésekor és utána meg kell tudakolnunk, erre gondolt-e felhasználónk, meg van-e az információval elégedve.

c/ A legnehezebben megoldható problémák egyike: hogyan tudnánk anyagi erőinket a legjobban egyesíteni? Az egészségügyi intézmények integrálása sok gondot, annál kevesebb örömet és eredményt hozott az orvosi könyvtárak számára. De ezt a kérdést újra meg kell vizsgálnunk.

Egy-egy területi egységben /pl. megyében/ esetleg megvalósítható az anyagi eszközöknek is az "integrálása". Ezt azonban nem tarthatjuk elegendőnek. Nagyobb tételekről van szó, mint amit egy-egy területi egységben meg lehetne takarítani. A koordinálás újra nagy hangsúlyt kap, nagyobb, mint valaha, de ma már nem elég, ha csak a folyóiratok többes példányait mondjuk le. A "természetben" körözés és könyvtárközi kölcsönzés sem oldja meg a kérdést, amellet az kiegészítve egyre inkább be kell rendezkednünk a másolatok nyújtására, akár 1:1, akár mikromásolatokról is legyen szó. A távlati tervben szó van a Pentakta-lánchoz csatlakozó mikrofilm leolvasók beszerzéséről minden nagyobb kórházi egységünkben.

d/ Ugyancsak nagy gond a beszerzett dokumentumok koordinált felhasználása, ami a kooperációnak magas fokát jelenti.

Együttműködhetünk a dokumentumok feldolgozásában, szolgáltatások kiépítésében, megküldésében, minden elszigetelt jó vállalkozás hatókörének kiszélesítésében. Ezek közül első helyen az állomány mozgósítása áll, minél kevesebbe kerülő, de minél hatásosabb körözése a szónak most már újabb értelmezésében.

e/ A gyűjtőköri együttműködés nem sikerült, pedig az elgondolás jó. Ujra meg kell vizsgálnunk. Nemcsak a beszerzésben, hanem a felhasználásban is együttműködő köröket kell létrehozunk, amelyekben azonban legfeljebb 10-10 résztvevő van. Az együttműködő könyvtáraknak egyrészt képeseknek kell lenniük az együttműködésre és kell, hogy legyen szolgáltatási készségük.

Nehézségekről, több munkáról, ugyanannyi emberről eddig is hallottunk, e hirtelen takarékosági intézkedések mégis váratlanul értek bennünket. Alaposan fel kell készülnünk arra, hogy 1980-ban, sőt 1981-ben még intenzívebben, az eddiginél finomabban illesszük egymáshoz hálózatunk szerkezetének csavarjait. Nincs olyan kardunk, amellyel gordiusi csomónkat átvágnánk, bogoznunk kell. Az első lépés: minden területi egységben az összes érdekeltek részvételével lebonyolított megbeszélések: milyen dokumentumról mondhatnak le, melyeket kell feltétlenül fenntartanunk. Ezután kell egyeztetnünk az egyes területek igényeit. Mivel pótolhatók a lemondott folyóiratok? Milyen szomszédos megyék hogyan segíthetik egymást? Melyek a leginformatívabb dokumentumok 1980-ban, mire számíthatunk 1982-ben?

Országos tudományos kutatásokra is van szükségünk: igénykutatások és citációs vizsgálatok lebonyolítására.

Ezekhez a tervekhez kérünk önkéntes jelentkezőket. Ha két év alatt, azaz 1982-ig sikerül tudományos egzaktsággal megállapítanunk, mik a felhasználóink információs igényei, melyek a leginformativabb dokumentumok, melyek a pénzforrások integrálásának a legjobb módjai és milyen szervezeti keretek között kooperáljunk, akkor remélhető, hogy a jövőre bekövetkező döccenő után ismét sima úton haladhatunk.

Hozzászólás

"A korszerű és reális állománygyarapítás" című előadáshoz

G Z I E R Zsuzsa

a miskolci Vezető Kórház Orvosi Könyvtárának munkatársa

Az állománygyarapítás a könyvtár olyan rutinfeladata, amely a könyvtár létét és rendszeres fejlődését biztosítja, amelyhez feltétlenül szükséges a szaktudás, mégis egyenes vonalban elsősorban a gazdasági élet függvénye. Elhatárolnám egymástól az állománygyarapítást és az állománygyarapodás fogalmát. Állománygyarapításon azt a folyamatot értem, amellyel a könyvtár speciális gyűjtőkörét gazdagítjuk. Az állománygyarapítás céltudatos munka, széles körűtekintéssel orvosaink kérésére történő meghatározott anyag gyűjtésével, előre rendelve vagy a mindnyájunk által ismert megtekintésre küldött könyvcsomagokból való válogatással. Céltudatosan gyűjtjük az anyanyelvi szakanyagot kereskedők és kiadók útján.

Az állománygyarapodás ugyanakkor szélesebbkörű fogalom és sok esetlegességet tartalmaz. Gyarapodik az állomány ajándékozások útján, gyarapodik ugyanis, ha egy orvosi hagyatékot az örökös elszállít a könyvtárnak, nem tudván mit kezdeni vele, gyarapodik főlépéldányjegyzékekből, kiadványcserével, és jó néhány könyvtárban kötelesepéldányok által. Az állománygyarapodás tehát független a kórház és a könyvtár költségvetésétől, sok, értékes kincs jut általuk a könyvtár birtokába, mégis, ha a könyvtár gazdagodását, szakmai utóképesességét mérjük fel, mindig a céltudatos állománygyarapítást tesszük szemléletünk központjába.

Egy Tamásné állományalakítással foglalkozó írása jól összegzi a kérdés anyagi és szakmai oldalát, új fogalmat vezet be az állományalakítás szóval, amely az általunk megfogalmazott állománygyarapítás és állománygyarapodás mellett az állományalakításon belül a könyvtárközi kölcsönzések útján beszerzett dokumentumok tömegét is figyelembe veszi. Azt javasolja, hogy mielőtt megvennénk egy könyvet, mellyel gyarapítanánk állományunkat, kérjük meg könyvtárközi kölcsönzéssel, hogy tájékozódhasson az orvos, érdeklő-e valóban a könyv vagy elég belőle egy gyorsmásolással kiemelt fejezet vagy egyáltalán nincs is rá szüksége.

Mivel mondanivalóm kifejezetten gyakorlati témakört ölel át, ehhez annyit mondhatok, hogy az orvosok 90 %-ban olyan könyvet rendelnek meg, amelyet már valamelyik kollégájuknál megismertek, külföldi utjaik alkalmával feljegyeztek vagy alapos tartalmát részletes prospektusismertetésből kielemezték. A könyvek 5 %-át teszik ki azok a művek, amelyek újabb kiadására van szükségük, pl. Anderson: Pathology-ja, Fanconi: Gyermekegyógyászata, a szindrómák könyve stb. Az idegennyelvű könyvek gyarapításának 5 %-a a megtekintésre küldött csomagokból kerül ki. A könyvkereskedőink által bevezetett kitűnő gyakorlat nagyobb hatással van a tudományra az ilyen módon megvásárolt könyvek arányánál. A hatalmas könyvesomagok tartalmát ugyanis megismerik, a könyvtárban ki is jegyzetelik, egyes fejezeteit ki is másolhatjuk, s csak azt vesszük meg, amire okvetlenül szükség van. Tehát nem annyira az állomány gyarapítására, mint inkább a tudomány gyarapodására van nagy hatással. A bevezetett gyakorlatért ezuton is köszönetet mondunk a Semmelweis Könyvesbolt és az Akadémiai Könyvesbolt dolgozóinak. Ez a rendszer azért is nagyon jó, mert a leggondosabban tervezett kiadói gyakorlatban sem áll szinkronban a meg-hirdetett és a megjelenő könyvek aránya. Azonkívül mindaddig, amíg a könyv kereskedelmi cikk is és nem csak tudományos terméssanyag, a kereskedők azok, akik piackutatással és széles ismereteik alapján nemcsak új könyveket, de új kiadókat is felfedeznek. Eddig jószerint a Springer, a Thieme, a Saunders, a Karger, a Mosby kiadókat ismertük, a legutolsó küldemény alapján kaptunk olcsó és jó könyveket számunkra ismeretlen amerikai, japán, nyugatnémet kiadóktól. A kereskedelem nemcsak lebonyolítója a beszerzéseinknek, hanem hasznos szakmai segitőtársa is orvosnak, könyvtárosnak. Éppen ezért csak tisztelettel jegyezhetjük meg, hogy mennyire hasznos ötlet volt a Semmelweis Könyvesbolt dolgozóinak orvosi könyvtárosi képesítést szerezniük.

Nem sok könyvtárat érint, de aki kapja, dolgozhat és töprenghet a köteleespéldányok elosztásán. A Művelődési Minisztérium és a Széchenyi Könyvtár köteleespéldány osztálya 1977 január elsejétől új rendszert vezetett be, s a minden kiadványt gyűjtő nagy nemzeti könyvtárak mellett köteleespéldányokkal látja el egy-egy szakterület könyvtárát is gyűjtőkörüknek megfelelő anyaggal. Ilyen meggondolás alapján kapja könyvtárunk az orvostudomány, a biológia és az orvosi pszichológia anyagát. Hogy kik osztják el a könyveket és hogyan oszt-

ják el, arra nem derült fény, mert könyvtárunkból soha senkit nem hívtak el a megbeszélésekre, de hogy a leküldött anyag 95 %-a hasznavethetetlen, azt tapasztaljuk. Ráadásul még az az ódium is vele jár, hogy kórházunk gazdasági szervei azzal a meggondolással, hogy úgy is megkapjuk ingyen az anyagot, nem engedélyezték a magyar nyelvű könyvek eddig megszokott 3 példányban történő vásárlását. 2000 olvasónk van, így a 3 példány is nagyon kevés volt. A majdnem két év alatt a köteleespéldányként kapott könyvek között alig akadt egy évesnél frissebb kiadvány, szinte teljesen hiányoznak az Akadémiai Kiadó könyvei, az OTKI jegyzetek, az ESZTIK kiadványok, valamint a tulajdonképpeni orvosi könyvek. Puhafedélű jegyzeteket, meghívókat, hebe-hurgyán összeszedett cikkivonatokat kapunk, s minderről kétpéldányos katalóguscédulát kell kötelelességszerűen küldeni a miskolci II Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár illetékes osztályának. Könyvtárunk rendszere-sen gyűjti az évkönyveket, azt reméltük, hogy köteleespéldány gyanánt, külön levelezés nélkül gyarapíthatjuk reprezentatív évkönyvállomá-nyunkat. Erről szó sincs, az évkönyvek változatlanul vagy ajándékként érkeznek egy-egy figyelmes intézettől vagy az igazgatóunktól kapjuk, vagy a Magyar Nemzeti Bibliográfia adatai alapján előrenyomtatott levélkével kolduljuk össze. Havonta kb 250-300 dokumentumot dolgozunk fel mint köteleespéldányt, melyek sem forgalmunkat nem gyarapítják, sem a tudományra nincsenek hatással. Viszont tömegükkel elárasztják a könyvtárat és óriási munkatöbbletet jelentenek. Nem beszélve arról, hogy a kellő példányszámu magyar könyvet csak lopva és nagy rizikó-val merjük megrendelni. A köteleespéldánygyűjtés megtisztelő feladat a könyvtár számára. Mindezt azonban sem a minisztérium, sem a Széchényi Könyvtár nem tudatosította a könyvtárat fenntartó szervekkel, akik ennek következtében minden segélykérelmünkre azt az egyszerű választ adták: minek vállaltuk el. Egyetlen megoldást látunk: ha a köteleespéldányokat közvetlenül a Széchényi Könyvtártól kapnánk, mert ilyen módon az utközbén való lekopás lehetősége megszűnne.

Mindehhez még annyit, hogy a folyóiratárak emelkedésétől eltérő módon a külföldi könyváruk nem emelkedtek az utolsó években oly csil-lagászati módon, viszont szembeötlő a magyar könyváruk emelkedése.

Az Akadémiai Kiadónak például rotán sokszorosított Modern Electro-cardiology c. könyve 925.- Ft-ba kerül. Ránézésre azt mondanánk, hogy megér 150-et. A nem nyomdai úton előállított könyvektől azt várja az ember, hogy ne csak gyorsan, de olcsón is kapja meg. Mindig úgy képzeltük, ez a jövő útja. De ha így halad az ügy, vagy vissza kell térnünk a hagyományoshoz, vagy valami újat kell kitalálnunk.

Hozzászólás

"A korszerű és reális állománygyarapítás" című előadáshoz

K I S - P Á L Sándorné

a gyulai Megyei Kórház Orvosi Könyvtárának vezetője

A korszerű és reális állománygyarapításról hallottunk előadást. Súlyponti kérdésről van szó, mivel ez az alapja, tehát meghatározója is későbbi munkáknak.

Csak információ-gazdag anyagból lehet igazán jó tájékoztatást nyújtani az olvasóknak. Folyóirat beszerzéseinket és könyvbeszerzéseinket egyaránt körületekintő, tudatos és módszeres munka előzi meg.

Lehet egy állomány viszonylag kicsi, mégis gazdag, de lehet nagy állomány is viszonylagosan szerény lehetőséget nyújtó. Az utóbbinak több oka is lehet, például párhuzamos beszerzések stb.

Abban, hogy a könyvtáros korszerűen gyarapíthassa könyvtára állományát, a következő szempontok játszanak közre; a fenntartó intézmény és a könyvtár közötti kapcsolat. Vajon tudja-e a könyvtáros, hogy milyen szakterületek megszervezése ill. fejlesztése várható? Ennek ismeretében ui. módosíthatja a beszerzések szak szerinti tervezett arányait. Kap-e időben jelzést a könyvtár azzal kapcsolatban, hogy milyen új feladatok megoldásában kell közreműködni? Meghívják-e a könyvtárost a tudományos ülésekre, hogy lemérhesse, milyen hatásokkal dolgozott, hogy az állománya alapján nyújtott segítség milyen arányban van a gyakorlat kívánta ismeretszinttel?

Mielőtt a könyvtáros a rendelkezésére álló vagy az általa elérhető lehetőségek alapján tájékozódna a megjelenő szakirodalomról, meg kell ismernie az olvasók igényeit. A rendszeres olvasók általában jelzik is a munkájukhoz szükséges újdonságok felbukkanását.

Lehet az állomány korszerű az olvasó és a könyvtár ilyen szoros együttműködése nélkül is, ha a legfrissebb szakirodalom kerül beszerzésre, azonban nem biztos, hogy a legmegfelelőbb, nem biztos, hogy a szakterületet művelő olvasó által ismert nyelven íródott, esetleg az intézet profiljába sem illeszthető be szervesen, tehát nem volt reális az állománygyarapítás.

Egy biztos, az lenne az ideális helyzet, ha az olvasók mindegyike legalább két világnyelven olvasna. Valamennyien éreztük már az olvasók esetleges idegen nyelv ismerete hiányának béklyóit. Számtalan esetben tudna releváns információt szolgáltatni a könyvtár egy-egy felvetődő téma kapcsán, azonban a felhasználó nem tud élni a lehetőségekkel.

A folyamatos továbbképzés érdekében felbecsülhetetlenül hasznosak a kórházunkban két hetente szervezett szakterületenkénti referáló ülések. Az osztályvezető főorvos a szakkönyvtár közreműködésével ellátja beosztott orvosait német, orosz, francia és angol nyelvű cikkekkel - tehát minden nyelvterületnek van egy szakreferense - így válik a több nyelven megjelenő szakirodalom kollektív ismeretté.

Az állománygyarapítás során meghatározó a könyvtár beszerzésre fordítható anyagi lehetősége. A megvásárolandó dokumentum létjogosultságát az adott könyvtárban minden esetben mérlegelni kell. Az elhanyagolhatatlan igényfelmérés mellett a könyvtárosnak szem előtt kell tartania, hogy a könyvtár jelenlegi állományának milyen megoldandó hiányosságai vannak. A várható igény kielégíthető-e a már beszerzett művek alapján, vagy a feltárt hiányosságok pótlására kell törekedni. Az természetes, hogy a könyvekben fellelhető irodalom soha nem teszi nélkülözhetővé a szaklapokból nyerhető információkat, azonban a könyvtárakban készülő bibliográfiák témái arra is felhívhatják bennünket, hogy talán nincs elég korszerű szakirodalom a keresett témában könyv formájában.

A tankönyvek és monográfiák mellett változatlanul nélkülözhetetlenek a kézikönyvek. Nem árt megjegyezni kiadásuk periodicitását. A szakmai körökben elismert kézikönyveket általában 5-8 évente adják ki. Anyagi lehetőségeink mellett minden második kiadást érdemes megvenni, a megrendelést a várható új kiadás évére időzítve. A közti időben a viszonylag kisebb átfutási idejű monográfiákat és tankönyveket érdemes megvásárolni.

Milyen nyelvű szakirodalmat vásároljunk és honnan, ha a felhasználók részéről nincs nyelvi akadály?

A nyugati kiadású könyvekhez és folyóiratokhoz képest a keleti kiadású könyvek és folyóiratok igen olcsón szerezhetők be. Azt hiszem, nem élünk ezzel a lehetőséggel megfelelően. Egy másik tipikus hiba; ha német nyelvű szakkönyv beszerzéséről esik szó - kevés kivételtől eltekintve - csakis nyugati kiadású könyvekben gondolko-

dunk, jóllehet az adott témában minden igényt kielégítő keleti kiadású könyv is megjelent. Előfordult már az is, hogy a már egy éve megjelent nyugati kiadású könyv beszerzését kérték, nem ismerve annak tizedáron hozzáférhető keleti kiadását. Ha a beszerezni kívánt témában egyaránt rendelkezésre áll - és az olvasó részéről nem merül fel nyelvi akadály - amerikai és nyugat-német irodalom, akkor célszerűbb az előbbit megvásárolni viszonylagos olcsósága miatt. A lehetőségek ismeretében meg kell próbálni az igények irányítását. Meg kell tudnunk győzni az olvasót.

Előfordul azonban az is, hogy a megjelenő frissebb kiadások ellenére is kénytelenek vagyunk a már néhány éve kiadott könyvet beszerezni, mivel az a felhasználó által ismert nyelven íródott.

Ha egy már korábbi kiadást megért mű következő kiadását szeretnénk megvenni, érdemes könyvtárközi kölcsönzés útján tájékozódni a könyv várható információtartalmáról. A prospektusokban ugyanis minden kiadvány kitűnő.

Hasznos kapcsolat, csak nem elég intenzív még a könyvtárak és a szakkönyvesboltok között az, amelynek révén a felhasználó megvásárlás előtt kézbe veheti az újdonságokat, felmérheti annak információtartalmát, korszerűségét. Amennyiben sikerül a megtekintésre leküldött könyvekből vásárolni, elérhetjük, hogy például 1979-ben 1979-es kiadású könyvvel gazdagíthatjuk állományunkat. Gazdasági szempontból sem elhanyagolható előny ez, hiszen tudjuk, milyen nehéz költségvetési keretek között tartani az egyik évről a másikra áthúzódó tételeket.

A korszerű állomány a jelenlegi igényeken túlmutató, a jövő kutatási irányát is segíti. Az orvostudományi szakkönyvtár korszerűségét a benne található megfelelő információtartalmú dokumentumok jellemzik.

A könyvtár állománya jellemzi a benne dolgozó könyvtáros szakembert, de következtetni is enged arra is - igényeiken keresztül -, hogy milyenek a felhasználók.

Mi könyvtárosok szeretjük az igényes olvasót, aki egy kézikönyvet vagy monográfiát kézbe véve szinte egy pillantásával is képes annak információtartalmáról véleményt mondani. A rendszeres olvasó a kurrens folyóiratokból ismeri az általa művelt szakterület legújabb kutatási eredményeit. Ha azokat nem találja meg egy legfrissebbnek mondott kézikönyvben, akkor a saját érdeklődési szempontjából túl-

haladottnak minősíti a mások által esetleg megcsodált új szerzeményt. Minden könyvtárosnak tudnia kell, kik azok a tájékozott olvasók, akik nagy biztonsággal tehetnek hasznos javaslatokat a saját és esetleg a kollégáik érdeklődésének megfelelő beszerzéseket illetően.

A céltudatos mérlegelés után a Könyvtári Tanács kollektív döntése alapján dől el, hogy végül is mely dokumentumokkal kívánjuk bővíteni állományunkat. A műszaki szakterületek pénzt és időt nyernek azzal, hogy időben tájékozottak az elért vívmányokról.

De vajon kiszámította-e már valaki, hogy a kor színvonalán álló korszerű orvostudományi ismeretekkel rendelkező szakember mennyi idővel hamarabb adta vissza a társadalomnak az értéket előállító embert? Az orvostudományban, aki időt nyer korszerűbb ismeretei révén, bizonyos esetekben életet is nyer betegeinek!

E kollektív munka eredményességében hadd érezzünk egy kis részt magunknak mi is, könyvtárosok, munkánk sikerélményét ugyanis ez adja.

Hozzászólás

"A korszerű és reális állománygyarapítás" című előadáshoz

K O M I N K A László

Az OOKDK tudományos főmunkatársa

Az elhangzott előadás már címével is utal arra, hogy az állománygyarapítás terén két, egymásnak többé-kevésbé ellentmondó követelményt kell egyeztetni.

A szakkönyvtárainkban folyó állománygyarapítás reális voltát hangsúlyozta, tehát azt, hogy messzemenően alkalmazkodják gazdasági lehetőségeinkhez. Az egyre növekvő árak és a várhatóan csökkenő költségvetési fedezet szorításában ez igen súlyos követelmény. A tőkés országokban több éve tartó inflációs folyamat rákényszerítette a könyvtárosokat arra, hogy felülvizsgálják állománygyarapítási politikájukat. A folyóirat-előfizetések összege máris aránytalanul eltolódott a könyvbeszerzések rovására a gyarapítási keret felhasználása során. A dokumentumok állandó drágulása beszűkíti a tájékozódási források és a rendelkezésre álló szakirodalom körét.

Mindez akkor következett be, amikor az információs igények nemcsak mennyiségileg, de minőségileg is növekednek. Ebben a helyzetben a könyvtárakra fokozódó felelősség hárul állományépítő munkájukban, mind a nemcsak relatív csökkenő pénzeszközök optimális felhasználása, mind pedig az állomány tervszerű fejlesztése során.

Feltétlenül szükséges a rendelkezésre álló anyagi eszközök leghatékonyabb egyesítése.

Az állománygyarapítás, s ezen belül is elsősorban a folyóiratbeszerzések terén az együttműködés már eddig is igen széleskörű volt. Eredményei ismertek. A további koordinálás, véleményem szerint, már nem hozhat számottevő eredményt. Az alközpontok a megye területére járó folyóiratok többes példányait lemondták, e téren már elérték az optimumot, s csak egyedi esetekben, elsősorban az új indítású periodikák, ill. új szakmák jelentkezése esetén célszerű a beszerzések egyeztetése.

Az ily módon keletkezett feszültséget a beszerzések koordinálásával párhuzamosan az állománygyarapítás korszerűvé tételével lehet feloldani.

Mit értünk az állománygyarapítás korszerűségén?

A korszerű állománygyarapítás elvét a korábbi ösztönös és hagyományos állományfejlesztéssel állíthatjuk szembe. Azzal a gyakorlattal, melynek jellemző hiányossága az, amikor a fő- és mellékgyűjtőköröknek megfelelő egyes folyóiratokat, vagy egyes sorozatok folytatását megszokásból rendelünk meg; vagy amikor egyes, a könyvtár feladatai közé már nem tartozó szakterületek gondozását tradícióból tovább végezzük, nem figyelve fel arra, hogy az olvasók már nem igénylik azt.

Ezzel szemben a korszerű állománygyarapítás alapja az adott könyvtár gyűjtőkörének megfelelő tudományterületen legsűrűbben használt, következésképpen a legfontosabb szakirodalom megállapítása. A rendelkezésre bocsátás érdekében a dokumentumbázis olymódon történő kialakítása, hogy főként azokat a dokumentumokat tartalmazza, amelyekre a bibliográfiák leggyakrabban hivatkoznak, s ezért ezekből a legtöbb szakirodalmi kérés kielégíthető.

Az állománygyarapítás korszerű gyakorlatának kialakítását a gépesített tájékoztató rendszerek elterjedése tette és teszi szükségessé. A számítógéppel készített Index Medicus és Excerpta Medica publikált kiadványai már eddig is lényegesen módosították a beszerzendő primér irodalom körét. A számítógépes SDI szolgáltatások dinamikus elterjedése további mennyiségi és minőségi követelményt jelent a szakirodalom gyűjtése és másolatban történő kölcsönzése terén. Bujdosó Imre tegnap elhangzott előadása jelezte, hogy a közeljövőben nálunk is várható a számítógépes szelektív információterjesztés beindítása. Hogy ez milyen új feladatot jelent, azt az is mutatja, hogy míg az OOKDK jeladó és referáló szolgáltatása által feldolgozott folyóiratok száma 800 - 850, addig bármely számunkra rendelkezésre álló SDI szolgáltatás bevezetése esetén ennek többszörösét, de legalább 2000-2400 periodika cikkanyagát kellene másolat formájában biztosítani saját állományból az igénylők részére. Ez a szám csak a legrangosabb, legfrekvenciáltabb, a legnagyobb információs értékű folyóiratokat jelenti.

Ebből közvetlenül adódik a feladat: megvizsgálni a dokumentumbázis növelésének módját, meghatározni a hiányzó folyóiratok körét és elkészíteni a beszerzendő folyóiratok listáját. A fő kérdés természetesen az, hogy miként lehetne ezt a várhatóan nagyszámú periodika-féleséget biztosítani.

Az egészségügyi ellátást támogató szakirodalmi dokumentum-bázis biztosításában kulcsszerepe a négy egyetemnek és a hálózati központnak van. Nyilvánvaló, hogy ez az összehangolt fejlesztés csak koordinálással, az együttműködés fokozásával lehetséges. A koordinálás nem az egyetemek által párhuzamosan rendelt folyóiratok bármelyik egyetem részéről történő lemondását célozná, mert ez ily módon megbénítaná az adott egyetemen folyó oktató és kutató munkát, s emellett az országos ellátásban is visszaesést eredményezne. Nyilvánvaló, hogy más megoldást kell találni.

A mikrolap előnyeit kellene fokozottabb mértékben kihasználni. Székely elvtárs a fejlesztési tervek között említette a Pentakta-rendszer bevezetését. Ennek üzembeállítása még mintegy egy-másfél évet vesz igénybe. Célszerű lenne a dokumentumbázis növelése érdekében ezt megelőzően is lépéseket tenni.

Erre, véleményem szerint már most két lehetőség is kínálkozik.

Az egyik: ismeretes, hogy hálózatunk folyóiratbázisának valamivel több mint fele egy, ill. két példányban érkezik az országba. Köztük nagy számban találhatók azok, amelyek reprográfiai eszközökkel nem rendelkező könyvtárak tulajdonába kerülnek. Amennyiben az OOKDK átkölcsönzés után ezekről a kurrens folyóiratokról mikromásolatot készíttetne és másolná, ez egyrészt a könyvtárközi kölcsönzések hatékonyságát növelhetné, másrészt a központi szolgáltatások alapját képező periodikabázist is jelentősen növelhetné.

A dokumentumbázis szélesítésének másik útja a Medinform-rendszer nyújtotta lehetőség kiaknázása. A külföldi társintézetekkel kötött kétoldalú szerződések révén pár száz kurrens folyóirat cikkanyagának mikrokópiáit lehetne csereképpen megkapni. Ez a folyóiratbázis tervszerű növelését is biztosítaná.

Midnkét megoldás viszonylag kevés anyagi ráfordítást igényelne. Egyetlen feltétele, hogy az OOKDK rendelkezék egy darab R-100-as Pentakta leolvasó és eredeti méretű másolatot szolgáltató géppel, amelynek beszerzési ára kb. 140.000 Ft. A Kenézy Könyvtár már rendelkezik egy ilyen géppel.

Hozzászólásomban a folyóiratok beszerzésével kapcsolatos problémákra tértem ki. Ugy érzem, hogy a dokumentumbázis egybehangolt fejlesztésében a legfontosabb feladat az optimális periodikaállomány biztosítása. Ennek sikeres megvalósításához kívántam szerény javaslatommal hozzájárulni.

Az állománygyarapítás és az állomány területi

hasznosítása

P Á S Z T O R Imréné

a Fővárosi István Kórház Orvosi Könyvtárának vezetője

A fővárosi tanácsai kórházak orvosi könyvtárainak jelenlegi szervezete és helye a hálózaton belül:

Alközpontok:

A területi megoszlás elve alapján 1961 és 1970 között a 6 vezető kórház orvosi könyvtára vált alközponti könyvtárrá: István, János, Péterfy, Tétényi uti, Weil Emil és Bajcsy Kórház. Az alközpontok a vezető kórházak nagysága, régisége, állománya, az állományfejlesztésre fordított összegek, a könyvtárosok száma és főleg a tagkönyvtárak száma tekintetében nagy aránytalanságot mutattak. A helyzet az elmúlt 20 év alatt sem sokat változott, s így megállapíthatjuk, hogy az alközponti könyvtárak csak nagy nehézségek árán, gyakran egymást kiegészítve tudták betölteni funkcióikat. Az alközponti szervezetben a helyi megoszlás, a tagkönyvtárak viszonylagos közelsége megkönnyítette az együttműködést, segítséget.

Integrált intézmények:

Az addigi alközponti könyvtárak, mint az integrált intézmények központi könyvtárai változatlan könyvtárosi létszámmal, változatlanul szűk könyvtári férőhellyel és óriásira nőtt feladatokkal kénytelenek működni: az egész terület állományfeldolgozása, a közös állománygyarapítás és kiterjesztett szolgáltatások. Jónéhány tagkönyvtár is egy-egy integrált intézmény "központi könyvtárává" vált annak elenére, hogy könyvtári állománya, könyvtárhelyisége kicsi és nincs függetlenített könyvtárosa. Ilyen pl. a Balassa Kórház, vagy a Csepeli Kórház.

A fővárosi tanácsai egészségügyi intézmények könyvtárainak adatai:

Ha a könyvtári kritériumokat vennénk alapul: önálló könyvtárhelyiség, függetlenített könyvtáros és 2000 köteten felüli állomány, akkor nagyon kevés könyvtárunkat tekinthetnénk valódi szakkönyvtárnak. A legnagyobb ritkaság, hogy minden feltétel adott legyen. Az állomány nagyságától és elhelyezésétől függetlenül azokat a kórházi

vagy rendelőintézeti szakkönyvtárakat tekintjük könyvtárnak, amelyek működésüket tekintve betöltik az adott intézmény könyvtárának funkcióját. Ebben az értelmezésben 39 orvosi könyvtárról tudunk számot adni, amelyek a következőképpen oszlanak meg:

15.000 kötetten felül	1 könyvtár
10.000 - " -	1 "
5.000 - " -	4 "
2.000 - " -	12 "
1.000 - " -	13 "
500 - " -	8 "

Az alközpontok nagyságrendje:

	intézmények száma	állomány	könyv- táros	alapte- rület
1. István Kórház	11	17.763 db	2	40 m ²
2. János Kórház	11	9.436 "	1	46 "
3. Péterfy S.u. Kórház	4	9.102 "	2	138 "
4. Tétényi uti Kórház	7	6.756 "	2,5	49 "
5. Weil Emil Kórház	4	5.308 "	1	68 "
6. Bajcsy Zs. Kórház	1	3.772 "	1	42 "

Megfelelő könyvtárhelyiség tekintetében a nagyobb állománnyal rendelkező szakkönyvtáraink állnak a legrosszabbul. Fejlesztésük érdekében - egy-két kivételtől, mint a Péterfy vagy Heim Pál Kórház könyvtára eltekintve - nem történt semmi. Az elavult fővárosi kórházak rekonstrukciója során a legritkábban kerül sor könyvtárbővítésre. Az új építkezések ellenére sem megfelelő a Tétényi uti, vagy a Bajcsy Kórház orvosi könyvtárának elhelyezése.

Könyvtáraink személyi ellátottsága:

Minden alközponti és néhány tagkönyvtárban van függetlenített könyvtáros. Egy-két helyen részmunkaidős könyvtáros, a legtöbb esetben azonban megbízott, szakképzetlen könyvtárkezelők.

István Kórház + 8 tagkönyvtár: 1 egyetemet végzett
1 főiskolát végzett
5 középfoku szakképzett
2 adminisztrátor
1 nyugdíjas tanár
1 orvos

Péterfy S.u.Kórház + 9 tagkönyvtár:	1 egyetemet végzett 2 középfoku szakképzett 1 tanfolyamos 1 adminisztrátor 1 könyvelő 1 orvos
Weil Emil Kórház + 5 tagkönyvtár:	2 középfoku szakképzett /1 részmunkaidős/ 1 nyugdíjas 1 előadó 1 röntgenasszisztens
János Kórház + 6 tagkönyvtár:	3 középfoku szakképzett 1 gazdasági vezető 2 orvos
Tétényi uti Kórház + 5 tagkönyvtár	2 középfoku szakképzett 1 adminisztrátor 1 raktáros 1 nővér 1 nyugdíjas
Bajosy Zs.Kórház /tagkönyvtár nincs/	1 középfoku szakképzett

Az állománygyarapítás megoszlása 1978-1980-ban:

1978: 28 intézmény által beküldött statisztikai jelentések alapján a fővárosi tanácsai hálózat 4 567 718.- Ft-ot fordított állománygyarapításra. Az állomány nagysága: 111 429 kötet volt. A kurrens folyóiratok száma: 2 028 db.

1979: A megrendelt kurrens folyóiratok száma 1 186. 1978-hoz viszonyítva 51 külföldi folyóiratot mondtunk le a duplikátumokból és 25 új folyóirattal növeltük a féleségeket. A könyvkeretet a legtöbb kórházi könyvtárnál 50 %-al csökkentették, ami a külföldi könyvrendelések teljes leállítását jelentette. Köztudott az a tény, hogy az évek óta változatlan könyvkeretek mellett is milyen mértékben csökkent a beszerzések példányszáma. Az 50 %-os könyvkeret csökkenése mindenképpen a szolgáltatások minőségi és mennyiségi csökkenéséhez vezet.

1980: A jövő évi külföldi folyóiratrendelések alkalmával az István Kórház 20, a János Kórház 21 folyóiratot kényszerült lemondani. Ezek egy része az integrált egységekben még fennálló duplikátumokat érintette, de pl. a János Kórházban 1-2 éve rendelt folyóiratokat is, ami a féleségek csökkentését jelenti. Mindannyian nagyon jól tudjuk, hogy mit jelent az évtizedes sorozatok megszüntetése, vagy mennyire nem hasznos szakmailag és gazdaságilag az 1-2 éves folyóirat rendelés.

A külföldi folyóiratfőléteségek gyakorisága 1979-ben:

A fővárosi Tanácsi egészségügyi intézmények számára megrendelt 1186 folyóiratból 917 nyugati és 269 népi demokratikus. A folyóiratfőléteségek száma: 476. Ezeket a számadatokat vizsgálva megállapíthatjuk, hogy az országos adatokhoz képest nem állunk rosszul.

Néhány adat a folyóiratok megoszlásáról:

20 pld.	Lancet
18 "	Deutsche med. Wschr.
16-16 "	Zbl. Chir., Zbl. Gynäkol.
15 "	JAMA
14 "	Schweiz. med. Wschr.
13-13 "	Fortschr. Röntgenstr., Geburtshilfe
12 "	Amer. J. Obst. Gynecol.
11 "	Z. ges. Inn. Med.
10-10 "	Chirurg, Kinderärztl. Praxis, Münch. med. Wschr., Radiol. Diagn., Zbl. allg. Pathol.

Az alközponti könyvtárak forgalma 1978-ban:

	olvasók s z á m a	látogatók	kölcsön- zés	könyvtárközi kapott adott
István Kórház	472	2.680	10.153	128 957
János Kórház	132	1.116	2.612	28 6
Péterfy S.u.Kórház	222	1.590	8.860	- -
Tétényi u.Kórház	168	1.560	2.696	28 5
Weil Emil Kórház	216	577	4.406	68 27
Bajcsy Zs.Kórház	234	1.532	4.950	120 60

Ha ezeket a számadatokat összehasonlítjuk a pár évvel korábbiakkal, kitűnik, hogy az olvasói létszám, a látogatottság, a kölcsönzések száma stagnál, sőt csökken. Néhány esetben azonban, mint a Péterfy, Bajcsy, Heim Pál Kórház esetében nagymértékben emelkedett. Ha megvizsgáljuk, hogy mi van a számok mögött, megállapíthatjuk, hogy ahol könyvtár bővítés történt, ott javult a forgalom, nőtt az állomány kihasználtsága.

Szembevetendő eltéréseket találunk azonban a könyvtárközi kölcsönzések adataiban, amelyek nincsenek összhangban az elhelyezéssel vagy a munkakörülményekkel. Tény az, hogy pl. a János Kórház decentralizált állománya, mostoha munkakörülményei miatt nem képes a könyvtárközi kölcsönzések teljesítésére. Viszont a hasonló helyzetben lévő

István Kórház viszonylag kis állománya és szűkös férőhelye ellenére segítőkészen vesz részt a könyvtárközi kölcsönzésben.

A könyvtárközi kölcsönzések fontosságát azért hangsúlyozom, mert a jövőben minden jel szerint nemcsak a tagkönyvtárak segítségét kell maradéktalanul megoldani, de csökkentett anyagi lehetőségeink miatt még az alközponti könyvtárak egymásközti összehangolt állomány-beszerzését és fokozottabb könyv- és folyóirat cseréjét is.

Az alközponti könyvtárak szolgáltatásai:

	kölcsön- zés	körö- zés	máso- lás	irodalom kut.	kiad- ványok
István Kórház	x	x	x	x	x
János Kórház	x	x	-	x	x
Péterfy S.u.Kórház	x	-	-	x	-
Tétényi u.Kórház	x	x	-	x	-
Weil Emil Kórház	x	x	-	x	-
Bajcsy Zs.Kórház	x	-	x	x	-

A számítógépek korában, az információüzön áradatában, amikor a szakkönyvtárak fokozott jelentőségéről, a fejlesztés ugrásszerű szükségességéről beszélünk, disszonánsnak tűnik, hogy legnagyobb fővárosi orvosi könyvtáraink szolgáltatásaiból még a legegyszerűbbek sem mindenütt megvalósíthatók. Szükségtelen hozzátennem, hogy az eredménytelenségről nem mi, könyvtárosok tehetünk.

A jelenlegi helyzet értékelése.

A könyvtárak elhelyezése, a férőhely problémák a tagkönyvtárak nagy részében megoldódtak, de az alközpontok közül csak a Péterfy S. u.Kórházról mondhatjuk el ugyanezt. Különösen égetőek a helyiség-gondok a János Kórházban és az István Kórházban.

A szakképzett könyvtárossal betöltendő státuszok szervezése a hetvenes években lelassult, pedig a nagyobb kórházak állománya olyan mértékben emelkedett, hogy 2 sőt 3 létszámemelésre is szükség lenne. Néhány kisebb könyvtár állománygyarapodása is indokoltá tenné, hogy a megbízott könyvtárkezelő helyett függetlenített szakembert alkalmazzanak.

Tapasztalataink szerint problémát jelent továbbra is a szakképzett munkaerők kérdése. A középfoku tanfolyamok jelentős mértékben segítették a könyvtáros utánpótlást, s bár az elmúlt 20 év alatt több könyvtáros generáció nőtt fel, ezek nagy része búcsút mondott az egészségügynek, sőt a könyvtárügynek is. A legnagyobb ritkaság, hogy egyetemet végzett könyvtáros a rosszul fizető, mostoha körülmények között működő egészségügyi szakkönyvtárakat választja munkahelyéül. Ismerjük az országos vitákat a könyvtárosképzésről, az elképzelésekről, a közeli és távoli jövő megoldatlan problémáiról. Amíg azonban országos szinten megnyugtató módon megoldódik a középiskolai és felsőszintű könyvtárosképzés, addig is módot kell találni a szakképzésre.

A leglényegesebb területen, az állománygyarapításban az alközpontokon belül fokozatosan kialakult a koordinált beszerzés, különösen a külföldi folyóiratok esetében. Az integráció nagyobb lehetőséget adott a tervszerű, minden dokumentumfajtára kiterjedő, szelektált állományfejlesztésre.

Feladatok:

Munkánk előterébe olyan kérdések megoldását helyezzük, amelyek javíthatnak helyzetünkön, összhangban vannak a könyvtárügy általános fejlődésével és lehetőséget adnak a közeljövő színvonalasabb munkájára.

1. Az alközpontok, ill. az integrált intézmények központi könyvtárainak erősítése. A centralizáció adta ésszerű gazdálkodás lehetővé teszi az eddigieknél sokkal eredményesebb összehangolást, változtatást és árnyaltabb állományfejlesztést. Ennek érdekében meg kell nyernünk felsőbb szerveink támogatását a könyvtári keretek viszonylagos stabilitásának biztosítására, sőt egyes esetekben a fejlesztésre is. Legalább néhány nagyobb könyvtár töretlen fejlesztésére van szükség, de az egyes kórházak pillanatnyi gazdasági lehetőségei szinte minden esetben a könyvtári keretek csökkentését eredményezik.

Ugyancsak felsőbb könyvtári fórumok támogatását kérjük a szakképzettség megszerzésének, a munka melletti könyvtárosképzésnek folyamatos biztosítására.

2. Külföldi könyvmegrendelések erősebb szelektálása. A fentiekben említett könyvtárak, mint az István, János, Weil Emil és Heim Pál Kórházak könyvkeretét az elmúlt 1-2 évben 50 %-al csökkentették

annak ellenére, hogy éppen ebben az időszakban próbálták kiterjeszteni szolgáltatásaik egységes színvonalát az integrált egységekben is. Ez a pénzügyi megszorítás nehéz helyzetbe hozta a könyvtárosokat és a rendeléseket elbíráló tudományos fórumokat is. Természetesen vannak olyan orvosi könyvtárak, kisebb tagkönyvtáraink, ahol nem csökkent a könyvkeret és megengedhetik maguknak, hogy ugyanabból a könyvből - devizás beszerzéssel - 2-3 példányt is megrendelnek. Erre sajnos még a legutóbbi időben is van példa. Nem kívánjuk vissza azt az időszakot, amikor a külföldi megrendelések felülbírálása a mi területünkön a fővárosi főkönyvtáros hatáskörébe tartozott, de ilyen pazarlásnak nem szabad előfordulnia. Az alközponti könyvtárnak a fővárosban nincs tudomása a megrendelésekről és nincs is joga beleszólni az egyes tagkönyvtárak beszerzéseibe, mégis azt tanácsolhatjuk a tagkönyvtáraknak, hogy megrendeléseik előtt informálódjanak az alközponti könyvtárnál és próbálják megoldani a koordinált könyvrendelést.

3. A folyóirat-körözés kiterjesztése. A legutóbbi országos értekezleten ismertettem az István Kórház ilyen irányú tevékenységét. A jelenlegi felmérés azonban azt mutatta, hogy a példa nem sok követőre talált a fővárosi tanácsai kórházak körében. Minden módszer elterjedéséhez kell bizonyos kifutási idő. Így bizom abban, hogy jelenlegi kényszerű helyzetünk és csökkent pénzügyi lehetőségeink beláttatják könyvtáros kollégáinkkal, hogy az információ gyors terjesztésének, az állomány jobb kihasználásának mind házon belül, mint a tagkönyvtárak részére, a körözés az egyik bevált módszere.

4. A kölcsönzési idő megszigorítása és esetleges gyorsítása. Meg kell szüntetni azt a - ma még gyakori - lazaságot, amely egyes könyvtárakban, részben a könyvtáros, részben az olvasó hanyagsága miatt még mindig bevett gyakorlat, hogy nem tartják be a kölcsönzési időt. Gyakran kapunk olyan könyvtárközi kérést, néha több könyvtár továbbításával, hogy a kért mű ki van kölcsönözve. De még sohasem kaptam olyan választ, hogy előjegyezve. Pedig ez a módszer is létezik, csak ritkán élünk vele.

Az integráció lehetővé tette, hogy a decentralizált pénzüsszegek egy kézbe kerüljenek, lehetővé tette a szakzerű, sokoldalú igényt kielégítő állománygyarapítást. De a megnövekedett igények miatt még nagyobb szükség van a szelektált beszerzésre, a többpéldányos meg-

rendelések elkerülésére, s a meglévő állomány gyorsabb forgatására. A költsézházi idő betartatása nem mindig népszerű feladat. Ajánlatos lenne egy-két kirívó esetben igazgatói körlevelekben felhívni az olvasók figyelmét a könyvtári fegyelem betartására.

5. A tartós letétek megszigorítása. A tartós letétek kialakulásának, ki nem használtságának és fokozatos felszámolásának történetét már ismertettem az előző országos értekezleten. Szinte minden kórházi osztályon létesült ilyen kis kézikönyvtár, amelyet egy kisebb kollektíva, de inkább egy-egy osztályos főorvos használ. Az ilyen, viszonylag elfekvő állomány mozgatása, csökkentése, sőt fokozatos felszámolása a megnövekedett igények miatt nagyon indokolt, de mindenképpen ajánlatos csak meghatározott időre kiadni a könyveket egyes osztályokra is.

6. Az ETT pénzek fokozottabb könyvtári célra történő felhasználása. Kialakult az a gyakorlat, hogy az ETT keretek évvégi elköltése - jobb híján - a könyvtáros feladata. Ebben az esetben nincs lehetőség, sem idő, sem választék a megfelelő és valóban indokolt könyvbekészítésre. Anyagi lehetőségeink felmérésekor, év elején, a külföldi könyvrendelések elbírálása előtt célszerű az ETT kerettel rendelkező olvasók meggyőzése, hogy bizonyos összeget - az illető szakterület fejlesztése érdekében - könyvrendelésre fordítsanak. A tapasztalat azt bizonyítja, hogy ez is járható út, bár ritkán élünk vele.

Az elmondottak valószínűleg nem tartalmaznak újat. Részeredményekről és sokszor hangoztatott megoldatlan problémákról kellett ismételtelen számot adni. A meglévő hiányosságok egy részéről tehetnek a könyvtárosok, akiktől a megnövekedett feladatok még több szívósságot, kitartást, energiát és hivatásszeretetet követelnek. Említettem azokat a nehézségeket, amelyek nem teszik vonzóvá hivatásunkat: a rossz munkakörülmények, a nem mindig arányos anyagi megbecsülés és a hosszú - néha hiábavaló - küzdelem a könyvtár és az olvasók érdekében. Ennek ellenére a tanácsai kórházak könyvtáraiban egy-két kivételtől eltekintve a könyvtárosok 15-20 éve végzik lelkiismeretesen munkájukat, segítik a hálózati együttműködést és emellett saját intézményük tudományos, társadalmi tevékenységében is aktívan részt vesznek.

A problémák megoldásának nagy része nem a könyvtárosok hatáskörébe tartozik. A Fővárosi Tanács Egészségügyi Főosztályának foko-

zottabb figyelmét és támogatását kérjük. Módszertani központunk gyakoribb ellenőrzése és számonkérése is nagyban befolyásolná az egyes intézményvezetők könyvtárral kapcsolatos nézetét. Állományunk tetemes és igen értékes. Könyvtárosaink is készek még többet és még jobban dolgozni, de minimális feltételekre, mint könyvtárbővítés, státuszfejlesztés, egy-egy könyvtártechnikai berendezés - feltétlenül szükségük van. Mindezt nem a saját, hanem az állomány jobb kihasználása, az olvasói igények maradéktalan kielégítése érdekében.

Hozzászólás

"Az állománygyarapítás és az állomány területi hasznosítása"

című előadáshoz

T H U R Á N S Z K Y Lászlóné
a László Kórház Orvosi Könyvtárának vezetője

A László Kórház orvosi könyvtárának állománygyarapításáról, az állomány kórházi és hálózati felhasználásáról szeretnék pár szót szólni.

Állománygyarapításunk jól kidolgozott rendszer szerint történik évek hosszú sora óta. Főgyűjtőkörünk a fertőző betegségek irodalma, ezen belül a gyermekgyógyászat, a belgyógyászat és a kiegészítő háttérterületek irodalma. 1978-ban 110 könyvvel 133 bekötött folyóirattal és 192 db diapozitívvel növekedett az állományunk. Ez a növekedés évekre visszamenően átlagosnak mondható. Eddig minden évben módunkban állt szakterületünk fontosabb kézikönyveit és monográfiáit külföldi viszonylatban is beszerezni. A beszerzett könyvekről természetesen tájékoztattuk a fővárosi tanácsai kórházak főkönyvtárosát és a KC-t, hogy könyveinket ne csak kórházon belül, hanem a hálózathoz is bárki kölcsönkérhesse. Folyóiratok vonatkozásában szintén nagyon jól ellátott volt a könyvtár. A főbb általános orvosi lapok, a gyermekgyógyászati és a fertőző betegségek szaklapjai megtalálhatók könyvtárunkban. Összesen 43 nyugati 23 népi-demokratikus és 34 magyar folyóirat jár még az idén is könyvtárunkba. Kórházi felhasználásukat házi dokumentációval segítjük elő. 90 fertőző témát figyelő szemmel nézem át a naponta érkező folyóiratokat és az érdekelt cikkek adatait azonnal kigépelem. Így naprakész irodalomfigyeléssel várjuk az osztályokról jövő igen elfoglalt orvosokat, amit ők igen hálással fogadnak.

Folyóiratainkkal szintén részt veszünk könyvtárközi kölcsönzésben. Évente kb. 100 kérést elégitünk ki és kb. mi is 100 alkalommal fordulunk más intézmények könyvtáraihoz.

Diapozitíveink a kórház beteganyagából készülnek. A diapozitíveket regisztrálva tároljuk, előadásokhoz vagy bemutatásokhoz sokszor kölcsönözzük kórházon kívülieknek is.

Ez idáig mind szép és jó volt. De mivel az állománygyarapítás legeslegelső feltétele a pénz, így egészen új és nehéz korszak elé került orvosi könyvtárunk.

Ez év májusában a könyvekre költhető pénzkeretünket felére kellett csökkentenünk. Most szeptemberben pedig hetek óta másról sem folynak a tárgyalások, mint hogy mit lehetne folyóirataink közül a legfájdalom-mentesebben lemondani, ti. a júniusban megrendelt folyóirataink közül az összeg felének megfelelő folyóiratokat le kell mondanunk. Tehát a folyóiratok vásárlására költhető összeget is 50 % - kal csökkentették.

Háziaszszonyi gyakorlatból vett példával azt is mondhatnám, hogy amikor az ember kevés pénzzel indul vásárolni, akkor kétszer annyit kell a fejét törni azon, hogy mit is vegyen, hogy az elég is legyen és jó is legyen. Ilyen megnövekedett fejtöréseket kíván tőlünk most kórházunk is. De szintet tartani azokkal a módszerekkel, mint ahogy eddig dolgoztunk, lehetetlen lesz. Megnövekedett árak mellett felére redukált pénzzel! A megoldás egyetlen módja a jól összehangolt integrálás. Kórházunk könyvtára eddig még nem tartozott az integrált intézmények közé. A jelenlegi folyóirat-lemondásokat úgy igyekeztem előkészíteni, hogy a "földrajzilag" közelben levő /tehát a Nagyvárad téri és Gyáli út közelében levő/ orvosi intézményekhez járó orvosi folyóiratokkal összehangoltuk a hozzánk járó és esetleg lemondható folyóiratokat.

Az állománygyarapítás, a forrásmozgósítás és a
feltárás jövője az alközpontokban

Dr G Y Á R F Á S Ágnes
a Miskolci Vezető Kórház Orvosi Könyvtárának
vezetője

Mondanivalóban az állománygyarapítással és a szakirodalom forrásmozgatásának jövőbeli lehetőségeivel kell foglalkoznom. Lényegében a könyvtár életének kulcskérdéseivel, tehát az alközponti könyvtárak szakmunkájának jövőjével. Székely Sándor értékes előadásában már felvázolódott mindannyiunk előtt egy kép, méghozzá konkrét kép arról, hogy hálózatunk általános életében milyennek tervezhetjük a jövőt. A lehetőségekről és megoldásokról is tájékozódunk. Az alközpontok munkája lényegében nem más, mint a parcellákra osztott hálózat ránk eső részének megművelése. Ha tehát a jövőről beszélünk, elsősorban azt kell figyelembe vennünk, hogyan bontakozik ki a jövő képe a központi irányítás szemszögéből, melyek azok a lehetőségek, amelyekbe bekapcsolódhatunk, hol tudunk a közös programhoz adatokat, anyagot adni, s milyen legyen a ritmus, amely megfelel a központi célkitűzéseknek éppúgy, mint a saját területünket igénybevevő orvosoknak.

Az általános nagy képen belül az alközpontok feladatai mindig - így a jövőben is - rendelkeznek valamiféle speciális arcúval amelyet az intézmény jellege, az ott dolgozók érdeklődési köre és nem utolsósorban az igényeket kielégítő könyvtáros személyisége határoz meg. Azt hiszem, természetes az a belőlem fakadó szubjektív indíték, hogy az alközponti könyvtárak jövőjét saját könyvtárunk jövőbeli képével azonosítom. Már csak azért sem érzem ezt idegennek, mert ismerve az ország orvosi könyvtárainak életét és mozgását, nagyon sok hasonló jelenség van, egynek érzem magunkat az orvosi könyvtárak közösségével.

Mostanában különösen sokat foglalkoztatott az a kérdés, hogy a jövő életének csirái hol életképesebbek. A gépesített nyugati könyvtárak lehetőségeiben vagy a manufaktúrális színvonalon működő hazai könyvtárakéban. Az év elején a Magyar Nemzet hasábjain sokat

foglalkoztak a hazai könyvtárak helyzetével élénk vitaforumot teremtve. E vita egyik kicsengése az a nyilatkozat, melyet a miskolci Műszaki Egyetem könyvtárosa, Zsidai József tett az egyik helyi lapban. Legfőbb mondandója az volt, hogy a fejlett nyugati szakkönyvtári rendszerek példájára teljesen központosítják az adatszolgáltatási rendszert a kohászati irodalomban. Nemcsak az egyetem, hanem az üzemek könyvtárai is a központi adatbankból kapják meg a témához kért információt adatokban és forrásművekben. E rendszer náluk már kialakulóban van, nyomon követhettem tehát munkájuk hatékonyságát, rendszerük munkastílusát. Kevésbé volt vonzó a gyakorlat képe a leírt álomvilágnál. A központi adatbank egyrészt a nem teljes gépesítés, másrészt pontosan a gépesítésből adódó mechanikus melléfogások miatt nehézkes és az esetek nagy százalékában ütképtelen. Éppen a szakkönyvtári munkánál nagyon lényeges és a kutató által megadott gépbe be nem ültethető személyes szempontok sikkadnak el, és az összegyűjtött irodalom java része fölöslegessé válik. Valószínűleg ezek a szempontok adták a gondolatot a clevelandi orvosi könyvtár igazgatójának ahhoz a kijelentéshez, hogy a jövő képe a nyomtatott katalógusoké és az intelligens könyvtárosoké. Ha összevetjük ezt a háromféle lehetőséget, ami ma egyrészt tényszerűen megvan, másrészt valahol a világban gyakorlat, harmadsorban azt a sajátos igényességünket, hogy igyekezzünk az olvasó szempontjai szerint megválogatott anyagot összeszedni, úgy vélem egy fix pont van, amire támaszkodhatunk: ez az Index Medicus és szakrendszere. Olyan kifogástalan, minden igényt kielégítően precíz és rugalmas szakrendszerrel, mint amit a NLM több mint száz éves élete során kialakított, egyetlen tudományág sem rendelkezik. E rendszer megfelel az orvoslás elméletének, gyakorlatának, magában foglalja a határterületeket és betürendes volta a legegyszerűbb utánkeresési módot teszi lehetővé. Bizonyára mindnyájan ismerik a Betegségek nemzetközi osztályozása c. magyar nyelven kiadott munkát. Kezdő könyvtáros koromban több esetben szerettem volna tanácsot kérni ettől a kiadványtól. Soha sem kaptam megfelelő választ. Kérdéseimre viszont készen állt, mint egy szépen rendberakott adattár az Index Medicus januári Subject kötete. Itt jegyzem meg, hogy a Magyar-Petrányi féle Belgyógyászat alapvonalai c. kézikönyv tárgyszójegyzéke - magyar nyelven - méltó vetélytársa a kitűnő Index Medicus rendszernek. Talán azt is mondhatnám, testvére. Amennyiben tehát a kutatáshoz szükséges tezaurusz adott, s

amennyiben e tezaurusz útján, mint a mesebeli elhullatott fehér kavicsok nyomvonalát követve eljutunk a forrásig, ugyanazt tesszük Miskolcon, Kecskeméten vagy Kaposvárott, amit ismeretlen kollégáink a világ bármely más orvosi könyvtárában. Ami plusz adottság megvan még a világ gazdaságilag legfejlettebb kapitalista államaiban az az a kiváltság, hogy a forrás-adatok kutatása nem a több évi nyomtatott bibliográfia böngészése során áll össze, hanem összesítve gép nyomtatja ki az irodalomjegyzéket. Ugyanezt a gépet fölhasználják katalógusszerkesztés céljaira is, s ha hinni lehet Jablonkay András szavainak, a clevelandi könyvtárban 5.000 címet katalógizálnak évente, melyből 30 % a saját anyaguk, a többi mint a hálózat beszerzését készen kapják. Ugy veszem ki tehát, hogy az a bizonyos központi katalóguskérdés minden nagyobb orvosi könyvtárban megtalálható. Ezen elgondolkoztam. Az 5.000 cím 30 %-a 1.500 könyv, ennyit magunk is címleirünk és feldolgozunk. Ha uram bocsá a technikai fejlődés olyan csúcsára jutnánk, hogy közvetlen vonallal hívhatnánk az OOKDK katalógizálásiosztályát, akkor percekben belül tájékozódhatnánk az országban fellelhető összes orvosi könyv adatairól. Ez esetben tehát a jövő útja a jelen technikai és szellemi lehetőségeinek összehangolása.

Mindez onnan adódik, hogy kis ország vagyunk és nemcsak anyagiakban kell gazdaságosan gondolkodnunk, hanem a tudomány emberre szabott módjában is. Mikor e kérdésről elbeszélgettem egy pár világot látott jeles orvostudóssal és nem utolsósorban dr. Szabó István megyei főorvossal, egymástól függetlenül, mégis egymással összhangban úgy vélekedtek, hogy tudományos kutatást kis országban a világtól elszigetelt módon nem érdemes végezni. Tehát elsősorban nem a tudományos kutatáshoz szükséges információrendszer maximális hazai gépesítése a lényeges, hanem a tudományos emberfők világszínvonalu képzése és tudományos látásmódja. A finnek példáját venném alapul. Jeles ifjainkat elküldik a világ minden sarkába, ahol egy-egy tudományág jól kiforrott elméleti és gyakorlati alapot kapott. Mint a méhek, összegyűjtik a tudást, a hozzá tartozó dokumentumokat, a gyakorlat mozzanatait és hazajövet saját speciális területükön érvényesítik. Nos, a könyvek, amelyek a jövőbeni orvosi könyvtárak változatlan legfőbb adathordozói lesznek, arról kell, hogy szóljanak, amit ők ott láttak, hallottak, tapasztaltak. Eljutottunk tehát

egy speciális könyvtári kérdéshez, az egyik adatforráshoz, a könyvhöz. Már ma is az, de a jövőre nézve mindenképpen követelmény, hogy a könyvre ne a hosszúra nyúlt nyomdai átfutás és a reprezentatív külső legyen jellemző, hanem a gyors megjelenés és az ehhez társuló lehetőség szerinti esztétikum. Amióta az ember él és gondolkodik, kialakította a szükséges és elegendő fogalmát. Minden, ami több ennél, fölösleges és minden, ami alatta van, visszahúz. A szükséges és elegendő diktálja, hogy egysíkon legyünk a világ tudományával, hogy ez a tudomány minden szakember számára a munkakörétől függően elérhető legyen, s ha akad gondolat, amely túllép a világban kialakult tudomány és gyakorlat jelenlegi határán, ez a gondolat úgy épüljön be a világ népének ösztudományába, hogy az embert, aki a gondolatot világra hozta, ne sérelem és gáncs, ne fölösleges harcok és orrbaütések ériék mondanivalója kimondásáért, hanem természetesen simuljon bele a tudományt előrevivő gondolatok összességébe. Az új, egyetemes tudomány "területre kiszabott" székhelye kell, hogy legyen a jövőbeni alközpont, minthogy indulataiban és bizonyos módszereiben már ma is az. És szolgálja az egyénekben és tömegekben egyre kiforrottabb tudományos emberfők igényeit. Nem szerek általánosságban beszélni, ezért konkrétan mondom meg, mi az a kiadványtípus, amelyik formájában és tartalmában már ma is megcélozta jövőbeli elképzeléseimet. Mindnyájan ismerik "Az orvostudomány aktuális problémái" c. kiadványsorozatot. Évente három szám jelenik meg olcsó áron, egyszerű formában és valóban aktuális tartalommal. Volt ennek a sorozatnak egy elődje, amelyet valószínűleg szintén ismernek: a "Modern Treatment". 1975-ben a sorozat megszűnt, mert kifult; mint a kiadók írták: majd 10 év múlva, ha újabb kezelési módszerek meghonosodnak, folytatják.

"Az orvostudomány aktuális problémáinak" mindig van aktuális mondanivalója. A jövőben, úgy képelem, a fenn vázolt tartalmi háttérrel gazdagítva jelenne meg, s azzal a szükségszerű igényességgel, hogy az orvosláson belüli szakterületek gondozása meghatározott csoportok feladatát képezné. Ezért szükséges, hogy az egyetemek egymás között felosszák a feladatokat, vagyis a tudomány mezejét parcellázzák. Egy-egy csoport világszinvonalon és a nemzeti felelősségvállalás szintjén gondozza a hitbizományba kapott mezőt. Mivel az orvosok nagy részének ma is, s véleményük szerint egy jó darabig

a jövőben is sok minden mást megelőzve főként kézikönyvekre, tankönyvekre, gyakorlati útmutatókra van szükségük, a szakterületet ápoló közösségek 3-5 évenként adják ki olcsón, gyors átfutással, elegendő példányszámban területük kézikönyvbe foglalandó anyagát. Mindennek alapja a jó emberi kapcsolatok kiépítése külföldön és idehaza és az egyéni adottságok figyelembevételével valóban az orvos-tudomány, az orvoslás lényegének szolgálata.

Miért foglalkozom ezzel a kérdéssel? Mert a könyvtárak léte a tudomány függvénye, s mert csak akkor tervezhetünk jövőbeni könyvtárat, ha kitapintottuk a tudomány jövőbeni mozgásformáit. Nem vagyok benne biztos, hogy a még fejlettebb technika oldja meg a könyvtárak létének jövőjét. A technika új eszközeinek megragadása mellett jelentősebb lesz az az odafigyelés, amely a szellemi életet mozgatja, a tudományos központok életét szabályozza. Olvasmányaim és tudósokkal folytatott beszélgetésekre hivatkozva merem kimondani, hogy a technikai fejlettség napjainkban elérte azt a szintet, mely az ember életének alapvető igényeit kiszolgálja. A jövőben nem a technikában, hanem az ezzel élni tudó jó emberségben, okos munkamegosztásban kell keresni a fejlődés útját. Ha az ember naggyá tudott válni gépeiben, képesnek kell lennie arra is, hogy az emberi lények kifejlesztésében ugyancsak naggyá váljon. E pillanatban, mind a tudományban, mind a tudományt szolgáló könyvtári gyakorlatban a bennünk rejlő értékek kiaknázására és kisugárzására van elsősorban szükség és csak másodsorban gépekre. Ennek elsődleges feltételei az önművelés szellemi és lelki lehetőségeinek, az ésszerűen átszervezett tudományos élethez való kapcsolódás szellemi mozgatóinak kitapintása, s a hozzá való alkalmazkodás. Meggyőződésem, hogy a technikai adottságokat a gazdaságosság elve mellett fogjuk alkalmazni, a gazdaságosság elvét pedig a filozófiailag kimunkált és a már említett "szükséges és elegendő" fogalom módszeres követése határozza meg, és ez a módszer nem a mindenképpen való takerékosságból, hanem a lényegre törés alapszabályából indul ki. A tudományos lényegyet fogjuk forgalmazni, elhagyjuk a lényegtelenet, mert a tudósok maguk sem igénylik a mindenképpen való irogatást, mert ők is a lényegre törnek, mert előbb utóbb érvényesülni fog a két évszázada megfogalmazott swifti mondás, amely szerint fölösleges a szó, ha nem igaz a beszéd.

A jövő magja a jelen; már akkor a jövőnek dolgozunk, ha bíráljuk azt, amit a jelenben fölöslegesen vagy rosszul csinálunk. Viszont a jövő számára dolgozunk akkor is, ha jól átgondolva a lényegét megragadjuk a jelenben meglévő lehetőségek közül, mutatóul a jövő számára. Ezért merem mondani, vállalva kijelentésem minden ódiumát, hogy könyvtári hálózatunk munkája ebben a pillanatban, ha nem is rendelkezik fergeteges technikai ellátással, olyan tisztességes emberi hozzáállással igen /és azokat az ésszerű lehetőségeket aknázza ki az orvosok informálásához/, amely mint tiszta és jó alap elbirja a jövő terheléseit. Előbb-utóbb mindannyian kiöregszünk, s elhagyjuk a fészket. Ha semmi mást nem is, rendezett gazdasági képet és letisztult gondolataink nyomát kell itthagynunk szerény cédulákon, kézzel bütykölt regisztrátorokban, összehordott irodalomjegyzékekben, mert bármi lesz a jövőben, csak akkor lesz jó, ha tőlünk, a jelen munkásaitól alapként a minden oldalról körbejárható tiszta és egyértelmű munkát kapják örökségül.

Hozzászólás

"Az állománygyarapítás, a forrásmozgósítás és a feltárás jövője az alközpontokban" című előadáshoz

B E N I C Z K Y Gáborné

a szekszárdi Megyei Kórház Orvosi Könyvtárának vezetője

A könyvtári állomány gyarapítása eddig sem tartozott a könnyű feladatok közé. Mielőtt a jövőjét terveznénk, nézzük meg a jelenlegi helyzetet, mert erre kell építenünk, ehhez kell igazítani elképzeléseinket.

Könyvtári állományon könyvek, folyóiratok és egyéb dokumentumok összességét értjük. Az orvostudományi szakkönyvtári hálózatban - a legutóbbi felmérés szerint - a periodikák képezik az állomány 35-40 %-át. Egyéb szakkönyvtárakkal összehasonlítva ez a részarány magas. Az orvostudomány területén, ahol a gyors ütemű fejlődés következtében a tudomány állása szinte egyik pillanatról a másikra változik, feltétlenül szükség van a folyóiratok nagy számára. A folyóiratok rugalmasabbak, gyors részleteredményeket közölnek, - amelyekre az összefoglaló munkák, monográfiák nem térnek ki - és előállításuk átfutási ideje is lényegesen rövidebb a könyvekénél. Tapasztalataink szerint olvasóink is szívesen fordulnak a folyóiratokhoz irodalomkutatásuk során, mert azokból friss információkat kapnak. Ehhez az igényhez alkalmazkodva mutatkozik a megrendeléseknél az állományt szaporító folyóiratok viszonylag magas száma.

1978-ban a hálózatba kb 1900 féle folyóirat érkezett be vétel és csere útján, kb. 10 ezer példányban. Ez nagyjából ötszörös átfedés, de a területi eloszlás nem egyenletes. A periodikák nagy része az egyetemi könyvtárakhoz és az országos intézményekhez jár, lényeges eltérés mutatkozik a megyei alközpontok és tagkönyvtáraik szakirodalmi ellátásában. A folyóiratok könyvtárközi csereforgalmával az információterjesztés részben megoldott. Az eddiginél jobb együttműködéssel, az elutasított kérések számának csökkentésével a jövőben tovább javítható.

Könyvekkel ennél rosszabbul állunk. Évente kb. két és félezer féle művet rendelünk 4 ezer példányban. A jó könyv ennek többszö-

rőse, tehát ez a beszerzés kevés. Ráadásul ezek mind bázisművek, nem körözhetők, ezért az olvasók kis száma jut csak hozzá.

Tekintettel arra, hogy a kórházak költségvetési kerete meghatározott, és növelésére már a takarékosági szempontok miatt sem kerülhet sor, a folyóiratok köteteinek megtartása és folyamatos rendelkezése mellett egyre kisebb összeg marad könyvvásárlásra. A cseretevékenység nem fokozható, mivel önálló kiadványként csak az évkönyvek jelennek meg.

Megoldási módok:

a./ A könyvtárközi együttműködés, ami korlátozott. Kézikönyvet, standard műveket a könyvtárosok nem adnak kölcsön, ezek csak helyben olvashatók. Épp ezt az egészségtelen centralizáltságot kellene feloldani és ezeket a műveket is hozzáférhetővé tenni más könyvtárak számára is. Sokszor nincs is szükség a könyv teljes terjedelmére, hanem annak csak bizonyos fejezetei érdeklik az olvasót. Ezek kijegyzetelése vagy a másolatok elkészítése rövid időt vesz igénybe. A választék ezáltal bővülne, és néhány napig nélkülözni lehet a legfontosabb könyveket is.

Ehhez persze az szükséges, hogy a könyvtárosok szigorúan betartsák egyrészt a határidőket, másrészt pontosan jelentsék új beszerzéseiket a KC /központi cédulakatalógus/ nyilvántartásába. Hasznos lenne a KC nyomtatott katalógus formájában való megjelentetése, mert ennek birtokában közvetlenül fordulhatnánk a kölcsönadó könyvtárhoz, nem kellene minden könyvkérést az OOKDK-hoz küldeni.

Az együttműködéssel új beszerzések nélkül is a választék bővítését érnének el, hasonlóan a folyóiratok nagy számú könyvtárközi forgalmához.

b./ A másik mód; olyan külföldi intézményekkel való kooperáció, amelyek - némi térítés ellenében - elküldenek saját kiadványaikat. Különösen jó évkönyvekkel rendelkeznek a skandinávok. Disszertációkhoz, hasznos tudnivalókhoz juthatnánk hozzá ily módon. Az előfizetés egyéni szervezést igényelne.

Az egészségügyi integráció a kórházakban működő orvosi könyvtárak feladatait is módosítja. Különösen befolyásolja az állomány alakítását. Milyen változásokat idéz elő, mennyiben hat a jövő teendőire az alközpontok vonatkozásában?

Tagkönyvtárainkkal eddig is együttműködtünk, de költségvetési keretével ki-ki önállóan gazdálkodott. A területi integrálás után ez

a helyzet megváltozott. Folyóíratállományunkat összehasonlítottuk a tagkönyvtárakéval és a következő évi tőkés megrendelést már az egyeztetés után állítottuk össze. Az évenként emelkedő folyóirat árak minden megrendelés elkészítése előtt arra késztettek, hogy alaposan fontoljuk meg, mit rendelünk és vizsgáljuk felül a folyóiratok kihasználtságát. Ezt most már az összevont intézmények egészére vonatkoztatva végezzük. Arra törekszünk, hogy a választékot növeljük, ne a példányszámot. Minden folyóiratot egy példányban rendelünk, de gondoskodunk arról, hogy minden érdeklődő hozzájusson szakterülete irodalmához, a lehető legrövidebb időn belül. Ez alapos szervezést, pontos nyilvántartást, tájékoztatást és együttműködési készséget kívánt, de a gyakorlatban jól bevált.

A korszerű technikai eszközök alkalmazása lehetővé teszi az információk minél szélesebb körben való gyors terjesztését. Ma már olyan másolóberendezések kaphatók a kereskedelemben, amelyekkel pillanatok alatt sokszorosítható az eredeti dokumentumban található cikk, ábra, - sőt mikrofilmen akár könyv-terjedelmű információ is rögzíthető.

Külföldön - főleg Amerikában - sok könyvtár készíti el központi katalógusát mikrofilmen és kérésre másolatot ad igény szerint mikrofilmen, vagy katalógusrészletekről 1:1 méretű másolatban. Különösen kedvelik ezt azok a nagykönyvtárak, amelyekhez sok fiókkönyvtár kapcsolódik. Példaként megemlíthetem az egyik amerikai repülő társaságot, ahová 12 fiókkönyvtár tartozik. Elhatározták, hogy mikrofilmre veszik a központi katalógust és valamennyi fiókkönyvtárnak adnak belőle másolatot. A katalógusokat félévenként adják ki, az újabb adatokkal bővített mikrofilmen. Az új katalógusrendszert követően 40 %-kal nőtt a könyvtár használata; a kért könyv 1 nap alatt megérkezik a hálózat bármelyik könyvtárából. Egyes könyvtárakban a kölcsönzött könyvek egynegyede a hálózat más könyvtárából származik.

A magas olvasói igények szembeállítására a beszerzést korlátozó gazdaságossági szempontokkal nagy gondot rónak a könyvtárosokra, ha munkájukat jól akarják végezni.

A jelenlegi helyzetben is, de a jövőben különösen sok mulik majd a könyvtáros képzettségén, rátermettségén. A hálózati központ gondoskodik továbbképzésükről, a szükséges instrukciókat megkapjuk, de az eredményeket saját területünkön kell produkálni, s ehhez nekünk kell egyengetni az utat.

Hozzászólás

"Az állománygyarapítás, forrásmozgósítás és a feltárás jövője az alközpontokban" című előadáshoz

H O R V Á T H Attiláné

a kecskeméti Megyei Kórház Orvosi Könyvtárának munkatársa

Könyvtárunk, a Bács-Kiskun megyei Tanács Kórház-Rendelőintézet Orvosi Könyvtára. Az orvostudományi könyvtári hálózaton belül alközpontja a megyében működő négy városi kórház könyvtárának. A könyvtárban függetlenített, szakképzett könyvtáros vezetésével a szervezett munka 1962 óta folyik. 17 év alatt az állomány hétszeresére nőtt. 1978. december 31-én 11 503 dokumentumot tartottunk nyilván. A könyvek és folyóiratok azonos mennyiségben szerepelnek: ez az arány a folyóiratok javára fog emelkedni, ugyanis a költségvetési keret felhasználásánál már 1:18-hoz aránynál tartunk. Ezen feltétlenül változtatnunk kell, mert az új külföldi szakkönyvek beszerzésénél az állománygyarapítás klasszikus munkafolyamataiból a művek kiválasztásán azt kell értenünk, hogy az orvosok által benyújtott igények közül melyeket teljesíthetjük, és nem azt, hogy a kínálatból melyeket válasszuk. A beszerzésre fordítható összeg nagyobbik részét a folyóiratok előfizetési ára és az évről-évre ismétlődő drágulás köti le. A könyv-vásárlásra fordítható összeg egyre kisebb lesz. A magyar kiadású szakkönyvek egy-egy példányát természetesen beszerezzük, ezen kívül külföldi könyvet az elmúlt évben 34 db-ot vásároltunk. A viszonylag nagy szám a kórházakban folyó szerződéses munkák kereteinek terhére történő vásárlásból adódott. Ez utóbbi megoldás - bár nem állandó és végleges lehetőség - több könyv és folyóirat beszerzését tette lehetővé. Nehéz a helyzet, mert az igények sokkal nagyobbak, mint amit teljesíteni tudunk. Tagkönyvtárakkal koordinálni a könyvvásárlást sokkal kevésbé lehet, mint a folyóiratok esetében. Monográfiákat, kézikönyveket a szakemberek nem végigolvasásra, hanem esetenkénti beleolvasásra használják, tehát könyvtárközi kölcsönzéssel nem lehet kielégítő megoldást találni. Az előadásban elhangzott lehetőség hazai előállítású, gyors nyomdai átfutású és olcsó kiadványokra - valószínűleg nagy mértékben megold-

daná a kézikönyvek problémáját. Ennek megvalósítása azonban napjaink problémáját nem oldja meg, csak a távolabbi jövő lehetőségeként említhetjük.

Könyvtárunkba 221 féle folyóirat jár. Az évenként megrendezésre kerülő Alközponti Könyvtári Tanácsülés egyik állandó napirendi pontja a folyóiratok megrendelésének koordinálása. A forrásmozgósítás tagkönyvtáraink esetében - gyorsmásoló gépek hiányában - csak eredeti dokumentumok küldésével, illetve a folyóiratok körözésével lehetséges. A körözött folyóiratok számát a jelentkező igényeknek megfelelően bővítjük. Könyvtárközi kölcsönzésben az elmúlt évben 412 esetben fordultunk más könyvtárhoz átkérőlevéllel, míg könyvtárunk állományára 226 esetben tartottak igényt. Ezek a számok azt tükrözik, hogy a közeljövőben még igen nagy szükség van az alközpontok állományának mozgósítására.

A reprográfias eljárások kevés helyen adóttak. Ha a VI. ötéves terv során az Egészségügyi Szakmai Információs Rendszer keretében létrejövő decentrumok központi szolgáltatásai során az állományokban lévő dokumentumokat hozzáférhetővé teszik, ez a probléma valószínűleg enyhülni fog. A módot azonban, ahogyan ezekhez az információkhoz hozzáférhetünk, pontosan és egységesen kell kidolgoznunk. Mindenképpen másolatok kölcsönzéséről lehet szó, vagy gyorsmásolat vagy mikrofilm formájában. A "xeroxot", vagyis az eredeti méretű másolatokat sokkal jobban kedvelik a használók, mint a mikrofilmet. De az is problémát jelent, hogy ezek a szolgáltatások egyéni vagy közösségi érdeket szolgálnak-e. Pontosabban, ki fizet érte: a könyvtár vagy az olvasó? És mennyit fizet? Egyikért 4 Ft-ot, a másikért 5 Ft-ot, ha harmadik helyről kérjük: 6 Ft-ot. Miért? Nehéz erre elfogadható magyarázatot adni, amikor mi sem vagyunk vele tisztában.

A reprográfias eljárások másik általánosan használt formája a mikrofilm. Kórházunk 1975 óta - a kórlapok korszerű rögzítése és tárolása céljából - rendelkezik egy Pentakta rendszerrel, mely A/6 méretű 105 x 148 mm-es mikrolap előállítását biztosítja. Könyvtárközi kölcsönzéseink során több esetben előfordult, hogy orvosaink a megkért dokumentumokból mikrofilmesekkel kifotóztatták a cikkeket, illetve fejezeteket. Legtöbbször azonban még idegenkednek ezektől a másolatoktól, mivel a leolvasók miatt helyhez kötött a használatuk. Arra törekszünk, hogy ezt a kórházunkban adott lehetőséget megkedveltessük orvosainkkal, ezáltal is pótolva a meg nem vásárolható irodalom egy részét.

Az irodalomban való tájékozódás segítői a bibliográfiák. A MOB-ot egyre több olvasónk forgatja, valamint nagyon kedvelt az Index Medicus mellett a Current Contents tartalomjegyzék kiadvány is. Sajnos az eredeti dokumentumok hozzáférhetősége eléggé nehézkes. Főleg az országba kevés példányszámmal járó, egyetemi vagy tudományos intézetek által előfizetett folyóiratokhoz nehéz hozzáférni. Többször előfordult, hogy kérelmünket még másolat formájában sem tudták teljesíteni. A jövőben, reméljük, megvalósul az a már 10 éve kitűzött feladat, hogy "a primér dokumentumok alapján a nagy könyvtárakra támaszkodva meg kell szervezni az orvosok xerox másolatokkal való ellátását".

A feltárás jövője szempontjából ugyancsak 10 éve még az az álláspont volt ésszerű, hogy "a computeres visszakeresésre egyelőre nem gondolhatunk". Ma azonban azt kell mondanunk, hogy igenis kell gondolnunk. A technikai fejlődés igen gyors. A számítógépes tájékoztató tevékenység mind a hazai, mind a külföldi információk feldolgozására, fogadására és a bevitt anyag különböző szempontok szerinti felhasználására már nem a távoli jövő szolgáltatása. Az ESZTIK számítógépeit követően talán rövidesen sor kerülhet szélesebb körben is beállításukra. Amennyiben kórházunkban beszerzésre kerül egy számítógép, szakember által kidolgozott kész terv áll rendelkezésünkre a könyvtár gépesítésére. A rendszer célja a könyvtár iránti igények korszerű, gyors és pontos kielégítése, a könyvtár mechanikus munkájának hatékony csökkentése, a könyvállomány számítógépes nyilvántartása, az intézmény dolgozói részére sokoldalú, részletes, pontos könyvtári információ szolgáltatása. Szükség szerint gyarapodási jegyzék összeállítása, valamint az éves leltár elkészítése is korszerű és gyorsan megoldhatóvá válik.

Tennivalók bőven vannak, jelenleg és a távlatokat tekintve is. Az alközpontban dolgozó könyvtáros úgy érzi, hogy munkájának ellátása érdekében a nagyobb műveltség elsajátítása elsősorban az orvosi terminológia, illetve az orvostudomány mélyebb megismerése, a nyelvismeret és a tájékoztatás-gépesítés terén válna hasznossá. A személyes szorgalom és tenniakarás bennünk megvan, de ezen túlmenően szükségünk van a munkánkat egységesen szervező, szakmai irányvonalunkat meghatározó, lehetőségeinket megteremtő, problémáinkban segítőkész 30 éves központunkra.

Hozzászólás

"Az állománygyarapítás, a forrásmozgósítás és a feltárás jövője az alközpontokban" című előadáshoz

SZEPESVÁRINÉ G R U N D I K Zsuzsa

a miskolci Csabai kapu-i Kórház Orvosi Könyvtárának vezetője

Hozzászólásomban dr. Gyárfás Ágnes előadásához mintegy kiterjesztésül szeretnék egy-két gondolatot hozzáfűzni.

Elsősorban a jelen, mint a közeljövő gondjainak hordozója érdekel. A közeljövő képe valahonnan kibontakozik a fejlettebb technikával rendelkező országok könyvtárainak gyakorlatában és kibontakozik bennünk, akik ismereteink alapján fölmérhetjük, mi a jó, követendő, s mi az elvetendő gyakorlatunkban. Igaz, hogy hazánkból elég kevés könyvtári szakember jut külföldre konkrét tapasztalatszerzési céllal, de különböző forrásokból értesülhetünk az új eredményekről, tapasztalatokról.

Ami elsőnek feltűnik és amit mindenképpen szükséges követendő gyakorlatnak érzek, az az egységes szakrendszer kérdése. Tudjuk, hogy a század elején egy elképzelt világkatalógus megsejtesztéséhez dolgozták ki az ETO-t, amely nevében hordozza az egyetemesség elvét. S tudjuk azt is, hogy ez a szakrendszer ma már elavult és kisebb méretű közkönyvtárak kivételével semmilyen könyvtárra nem érvényes. A harmincas szakrendszer, melyet a "harminc éve" megalakult orvosi könyvtár a gyakorlat egyszerű szabályaihoz méretezett, jelenlegi igényeinket nem elégíti ki, különösen nem akkor, ha nem csak a hazai szempontokat nézzük provinciális módon, hanem valahol igyekszünk bekapcsolódni a világ orvosi könyvtárainak egységes ritmusába. Ha valaha meghonosodik nálunk is a gépesítés, csak úgy képzelhető el, ha kódjaink ugyanazok, mint a londoni vagy new-yorki géprendszert használó könyvtáraké.

A könyvek ma és a jövőben nélkülözhetetlen dokumentumai a könyvtárnak, ezért lényeges kérdés a könyvek lehetőleg nemzetközileg egységes szakozása. Megfigyeltem, hogy a külföldi könyvek nagyrésze szakszámmal van ellátva, olyan összefüggéseket és jeleket tartalmaz-

nak, amelyeket a tanultak alapján nem tudok visszaolvasni. Hasznosnak vélném, ha kapnánk egy visszaolvasási segédletet, mert fölöslegesnek érzem azt, hogy egy egységes szakozási rendszer mellett mi újabb szákszámmal lássuk el a könyveket. A Műszaki Kiadó ugyancsak szákszámval látja el könyveit, a Medicina és az Akadémiai Kiadó csak ISBN számokat tüntet fel. Ezek a könyv általános adatait tartalmazzák, nem utalnak finomított beosztásra.

Természetes és helyes követelmény központunk részéről a könyvtárainkban meghonosítandó tárgyszókatalógus. Lényegében minden megvalósított és használatban bevált kiskönyvtári tárgyszókatalógus egy lépés az egyetemes könyvtári rendszer kialakításához. Ha másban nem, gondolkodásmódunkban, a fogalmak tárgyszavakban való lebontásában, majd a tárgyszavaknak újra egy rendszerbe való beépítésében a gépi kódolás módszereit gyakoroljuk. Egymás között is és nyilvánosan is többször megállapítottuk, hogy a legjobb tárgyszórendszer a National Library of Medicine-ben kialakított osztályozási elvek alapján álló Index Medicus tárgyszórendszere. A világ sok nagy könyvtárában - csatlakozva a NLM komputeréhez, vagy saját rendszert kidolgozva - ezzel a jól használható tezaurusszal dolgoznak. Erre a szakrendszerre, mivel a gyakorlatban jól bevált, széles körben alapozhatnánk. Hogy milyen jó a rendszer, egy véletlen is bebizonyította: a miskolci megyei kórház orvosi könyvtárában megszerkesztették "Az Orvostudomány aktuális problémái" című sorozat cikkeinek tárgyszókatalógusát. Utólag egyeztetve a Subject Index tárgyszavaival kiderült, hogy hasonlóképpen gondolkoznak, mint az Index Medicus szerkesztői.

Nem egy tagkönyvtárban, de még az alközponti könyvtárban sem képzelhető el a jövő képe a világ egységes könyvtári szemléletéből és gyakorlatából kiszakítva. Hogy mennyire az egységes szemlélet kell, hogy domináljon, azt alátámasztja a legutóbbi könyvtári törvény tartalma és célkitűzése. Bennünk a készség megvan ahhoz, hogy bekapcsolódjunk az ésszerű, egységes hálózati munkába, de hogy ez létrejöjjön, ahhoz a megfelelő koordinálásra van szükség. Ez pedig nem annyira a távoli vagy közeljövő, hanem sürgetően a jelen feladata lenne.

A jövő képe úgy alakulhat ki, ha a jelenkori avultságokat felszámoljuk, túllépünk rajta. Nem elég, ha a könyvtáros mint egy, az általánosból kiszakított egyediség törekszik a frissességre, s igyekszik az információ rendszerében a legujabbat, a legjobbat is adni. A mi megújító gondolatainknak kapcsolódniuk kell a könyvkiadás, a folyóiratszerkesztés, sőt még a folyóiratokban fellelhető különböző információkat hordozó rovatok új szellemben való átszervezéséhez is. Nem világrengető dolgokról van szó, pusztán csak arról, hogy pl. a magyar folyóiratokban található külföldi könyvrecenziók ne két évvel ezelőtti könyvek ismertetését tartalmazzák. Ha ezek a recenziók olyan mély értékű elemzést hordoznának magukban, mint pl. az irodalmi lapok bírálatai, valahol magyarázható lenne ez a késés. Az orvosi recenziók nagy része azonban inkább tájékoztató jellegű, a késés indokolatlan. A mi munkánkat az segítené, ha a könyv megjelenésével szinte egy időben olvashatnánk ezeket. E néhány résztema kiragadása után, összegezve: úgy tekinthetünk a jövő elé nyugodt lelkiismerettel, ha a jelenkori szétszórtságokat megszüntetjük, és igyekszünk egységes könyvtári szemléletet kialakítani.

A korszerű és a hagyományos szolgáltatások
egymásra épülése

Dr. B O R S Y Tamás
az OOKDK osztályvezetője

Néhány évvel ezelőtt még bizonyára sokan felkapták volna a fejüket ilyen cím hallatán: A korszerű és a hagyományos szolgáltatások egymásra épülése. "Miért kell építenünk az elavultra, a korszerűtlenre, a hagyományosra?" - kérdezhették volna. A hagyományosra, ami nem más, mint /idézem a Magyar Nyelv Értelmező Szótárát/ "a hagyomány által fenntartott, igen régi eredetű". Talán ezt a kérdést is sokan feltették volna: "miért nem vetünk el minden régi típusú szolgáltatást, ha ismerünk újabbat, ha van helyette korszerű", ami /ismét az Értelmező Szótárát idézem/ "a kor szellemével, törekvéseivel egyező, szükségleteinek, izlésének megfelelő".

A tudományos tájékoztatást végzők szemléletében az elmúlt évtizedben bekövetkezett változás az oka annak, hogy ilyen kérdések ma már nemigen merülnek fel senkiben. A hagyományos szolgáltatások iránti megbecsülést korántsem a finansiális nehézségek belátása tartja egyedül ébren, tehát nemcsak az a felismerés, hogy a modernizálást éppen annak igen költséges volta miatt még a hazánknál lényegesen gazdagabb országokban is gondos tervező és szervező munkának kell megelőznie, - hanem egyre inkább tartalmi szempontok érvényesülése is. Egy biztos, hogy /szemben az Értelmező Szótár definíciójával/ semmiképpen sem a hagyománytisztelet. Ragaszkodunk tehát a régi megoldáshoz is, ha az jó,

ha nincs jobb, vagy

ha van is, de a jelenben, a közeljövőben elérhetetlen.

Napjainkban más típusú kérdések vetődhetnek fel: "mit nevezünk hagyományos és mit korszerű információszolgáltatásnak?" "Hol van a választóvonal?" Röviden válaszolva: ilyen határmezsgyét felállítani nem lehet.

Hagyományos és korszerű: e két fogalmat szakmai köreinkben is gyakran szembeállítják, holott ezek nemcsak nyelvészeti-filozófiai

szempontból nem képezik egymás ellentétét, hanem az információszolgáltatások gyakorlata terén sem. A korszerűnek nem a hagyományos az ellentéte, hanem a korszerűtlen; a hagyományosnak pedig a tőle eltérő, tehát az új, ami nem szükségszerűen korszerű.

Ha tehát adott esetben a régi is lehet korszerű; ha egy eljárás, egy módszer a társadalomtudományi tájékoztatásban modernnek, ugyanez a természettudományiban elavultnak tekintendő; sőt ha ugyanennek a megítélése a különböző természettudományi diszciplínákon belül is változó, és változó annak függvényében is, hogy azt egy ágazati információszolgáltatás központ, vagy – csunya kifejezéssel élve – egy hálózati alegység, egy információszolgáltatási nagyhatalom, vagy mondjuk egy gazdaságilag közepesen fejlett kis ország alkalmazza, – egyszóval ha a korszerűség fogalma ennyire relativ, mi irányíthatja értékítéletünket ebben a kaotikusnak látszó helyzetben?

Mint sok esetben, itt is segít a rendszerszemléletű megközelítés.

A szakirodalmi információszolgáltatási rendszer célja a tudományos alkotómunka információkkal történő alátámasztása, elsősorban információszolgáltatások formájában. Az egyes szolgáltatások különböznek egymástól abban is, hogy előállításuk hány lépésben történik. A bonyolultabbak esetében több munkafázis kapcsolódik egymáshoz, ezek az információszolgáltatási rendszeren belül önmagukban egy-egy alrendszerként képeznek, saját inputtal és outputtal. Az adottságoktól függően azonos értékű kimenő információkhoz többféle technikai megoldás is elvezethet aszerint, hogy a szóbanforgó fázisban milyen a manuális és az automatizált munka aránya. Ez egy bizonyos határig csak a szolgáltatás előállításához szükséges időt befolyásolja, egy bizonyos adatmennyiségen felül azonban egyes folyamatok a gyakorlatban csak magasfokú automatizáltsággal hajthatók végre. Végül is az információszolgáltatási rendszer technikai színvonalát az egyes alrendszerek műszaki teljesítőképességének összessége határozza meg, persze nem önmagában /a rendszer ugyanis mindig több, mint az azt alkotó részek összessége/, hanem az egyes alrendszerek kapcsolódására irányuló és az egész rendszer célkitűzéseit szem előtt tartó intellektuális, azaz tervező és szervező munka is. Ez azonban már nemcsak a minket csak másodszorban érdeklő technikai nívót befolyásolja, hanem azzal együtt a szolgáltatás szakmai színvonalát, korszerűségét is, és számunkra ennek van döntő jelentősége.

Mikor minősíthetjük tehát az információs szolgáltatást korszerűnek? Röviden fogalmazva: akkor, ha megvalósítja a szakirodalmi információs rendszer célját, ami - mint mondtuk - nem más, mint a tudományos alkotómunka hatékony támogatása.

Gyakran a szolgáltatás korszerűségét kizárólag "belső" mutatókkal mérik, tehát csak azt nézik, hogy milyen az információ teljessége, mekkora az alapjául szolgáló dokumentumbázis, általában, hogy mennyire tesz eleget valamiféle elképzelt teljességnek. Ez persze előfeltétele a korszerűségnek, ugyanakkor az információs rendszer "külső" hatékonyságának szem előtt tartása elengedhetetlen. Így meg kell nézni, milyen hatást gyakorol a kutatók alkotó tevékenységére, vagy a tudományág tényleges fejlődésére. Az alkotómunka két kritériuma: az újszerűség és a társadalmi hasznosság. Az újszerűség kérdésében viszonylag könnyebb döntené. A társadalmi hasznosság megítélése, mérése általában nem könnyű. Itt nem kell feltétlenül edisoni mércét alkalmazni, az eredményt Röntgen, Fleming vagy Sabin felfedezésével összevetni. Különösen igaz ez az orvostudományi kutatás területén. Csak egy példa: ma még a legtöbb rákféleség terápiája megoldatlan. Mégis eredménynek kell tekintetnünk a rákkutatás területén minden olyan apró lépést, mely esetleg kiindulópontul szolgálhat olyan vizsgálódásoknak, melyek végül is célhoz vezetnek. Ki merné ma még bármelyik ezzel kapcsolatos apró felismerésre rábújni a haszontalanság bélyegét?

Azáltal, hogy a szakirodalmi információs szolgáltatás korszerűségének fő kritériumaként a társadalmi hasznosságot neveztük meg, egyúttal az objektív információs szükségletek kielégítését fölébe is helyeztük a szubjektív felhasználói igények kielégítésének. A csupán "kérdés-válasz" modellel dolgozó tájékoztató szolgáltatás csak az utóbbi igényeknek tesz eleget. Igaz, hogy egy orvostudományi kutatási téma szakirodalmát legjobban maga a kutató ismeri, ezért az általa tudomásunkra hozott információs igényeket ki kell elégíteni. Sőt az egyik legmodernebb szolgáltatás, a kész mágnesszalagra alapozott szelektív információterjesztés nem is lehetne meg az őt felhasználó kutató állandó visszajelzése nélkül. Ezeken túlmenően azonban az ideális könyvtáros már ma is figyelemmel kísér minden beérkezett új információt, olyan szempontból is, hogy az a kutatási irányoknak miként felel meg és gondoskodik arról, hogy tudomására

jusszon mindenkinek, aki azt felhasználhatja a kutatási cél érdekében. Magyarul: aktív szolgáltatást is kell nyújtani. Ez egy kisebb könyvtárban, például egy városi kórházban, minden különösebb gépesítés nélkül megoldható, mégis aki megteszi, korszerű szolgáltatást nyújt. Itt tesztek említést az "aktív dokumentációnak" nevezett irányzatról /Piganiol: A jövő dokumentációja c. cikkében írt erről nemrégén/, amelyik szerint a tájékoztatási szakember feladata nem szorítkozhat a releváns dokumentumok kiválasztására, hanem mélyebben kell vizsgálni az ismereteket, azok rejtett elemeit, határterületi kérdéseit. Ez lenne a dokumentáció - ma még utópisztikusnak tűnő - heurisztikus funkciója, amely sohasem válhat gépesíthetővé.

A bevezetőben említettem, hogy - mivel a szolgáltatás korszerűségét nem előállítási módja, hanem tartalma határozza meg - ugyanazon szakterületen belüli ugyanazon típusú szolgáltatás, ugyanazon technikai módszerrel történő megvalósítása is lehet korszerű is, pl. attól függően, hogy a hálózat egy kisebb könyvtáráról vagy egy többtíz - vagy többszáz ezres nagyságrendű állománnyal rendelkező intézményről van szó.

A hagyományos kézi lyukkártyák - amennyiben a dokumentumok száma nem haladja meg a 15 - 30 000 egységet - olyan hatásfokú irodalomkutatást tesznek lehetővé, amely a számítógépes produktumokkal is kiállja az összehasonlítást, lévén a nagymélységű tartalmi feltárássra, sokszempontú visszakeresésre igen alkalmasak. Helyi vonatkozásban ezért ez ma is korszerű eljárás. Központi szolgáltatást azonban már nem lehet lyukkártyákra építeni, elsősorban a nagyságrendi korlátok miatt.

A legmagasabb szintű technikát képviselő elektronikus számítógép elsősorban a műszaki és természettudományi, orvostudományi tájékoztatásban hozott óriási fejlődést és kecskétet további lehetőségekkel. A számítógépes információs rendszer nem automatikus, hanem automatizált, vagyis hibátlan működése az emberi intellektuális tevékenység függvénye. A 8-10 évvel ezelőtti magyar könyvtári szakirodalmat lapozgatva kitűnik, hogy a humán tényezőben, a szellemi előkészítés éretlenségében látták a számítógépes szolgáltatások hazai terjedésének legfőbb kerékkötőjét. Napjainkra a pénzügyi problémák megoldása vált kulcskérdéssé. Gépesített nemzetközi szolgáltatások átvétele az orvostudományi tájékoztatásban is elkerülhe-

tetlen. A fejlett nagyhatalmakat leszámítva ugyanis egy ország nem lenne egyedül képes a világ biomedicinális irodalmát feldolgozni; feladata a nemzeti szakirodalom bibliográfiai ellenőrzése és nemzetközi kompatibilitással rendelkező gépi adathordozókra történő feldolgozása, azaz az input részének szolgáltatása s a teljes output potenciális fogadása. Az orvostudományt egyetemes, az egész emberiségre érvényes jellege egyenesen predesztinálja a nemzetközi informatikai együttműködésre, talán minden más tudománynál jobban, hiszen az un. egzakt tudományok, pl. a matematika univerzalitását jelen szempontunkból ellensúlyozza a műveléséhez szükséges eszközrendszer s a metodikai leírások kevésbé terjedős volta; s az a tény, hogy a valódi felfedezések gazdái akár "családi körben" is kicserélhetik gondolataikat. Világszerte sok, rendkívül fontos és kiváló műszaki információs rendszer működik, a hazai tájékoztatás is e téren alkalmazza a legkorszerűbb technikát. Orvosi elfogultságomban mégis megkockáztatom, hogy ezen rendszerek egyetemes használhatósága - legalábbis az alkalmazott műszaki tudományok terén - elvileg elmarad egy jó nemzetközi orvostudományi információs rendszer egyetemes használhatóságától. Minden ország rá van kényszerítve pl, hogy a termelés különböző területein új technológiákat dolgozzon ki, gazdasági helyzetének, nyersanyagkészletének függvényében. A közgazdaságtudomány utjai mások a szocialista, mások a tőkés, mások a fejlődő országokban, megint mások lehetnek azokon belül is. S ha időnként például egy szocialista ország át is vesz, mondjuk, a kapitalizmusban már bevált, de a szocialista társadalmi rendszer lényegét nem érintő gazdasági szabályozó elemeket, nem valószínű, hogy ezeket az egyébként korántsem lebecsülendő közgazdasági szakirodalmi tájékoztatás juttatta el hozzá ... Természetesen még az ideológiai és egyéb okokból nehezen egyetemesíthető társadalomtudományok területén is vannak igényes nemzetközi számítógépes rendszerek, ezek jelentősége szempontjából azonban nem versenyezhetnek műszaki vagy orvostudományi társaikkal.

Minden számítógépre alapozott információs szolgáltatást központi tájékoztatási intézetben célszerű beindítani. A lehetőségek bővülésével fokozatosan kell felkészíteni a hálózatot egyrészt a szolgáltatások modernebb információhordozókon történő fogadására, másrészt az előállításban való résztvállalásra. Csak így biztosítható

a rendszer kompatibilitása. A hazai műszaki tájékoztatásban több helyen párhuzamosan, decentralizáltan is kidolgoztak számítógépes szolgáltatásokat, melyek sem egymással, sem a nemzetközi rendszerekkel nem kompatibilisek. Ezeket helyi vállalati ambíció hozta létre, igen magas költségen, sokszor tetemes kárt okozva a népgazdaságnak. Mondhatjuk az ilyen információs szolgáltatásra, hogy korszerű? Az egészségügyi költségvetés elosztási rendszerének ismeretében az orvostudományi tájékoztatás terén hasonló "veszélytől", decentralizált kezdeményezésektől nem kell tartanunk. Ismételten hangsúlyozom, számítógépes megoldásokról beszélek. Ezen a téren a hazai orvostudományi tájékoztatás messze lemaradt, összességében pedig korszerűtlen, nem kis részben éppen az automatizálás hiánya miatt. Persze az orvosok nem az automatizált szolgáltatást, mint olyat igénylik, hanem a jó szolgáltatást. Ez utóbbi azonban országos szinten ma már csak a legkorszerűbb technikával állítható elő. A hagyományosság — korszerűség összefüggésének szempontjából vizsgálva, az orvostudományi tájékoztatás feladatait elsősorban korszerű nemzetközi szolgáltatások adaptálásával tudja teljesíteni. A speciálisan hazai feladatok egy részét szintén a legkorszerűbb technikai módszerekkel, másik részét hagyományos eszközökkel fogjuk megoldani. Előbbiekre példa a MOB komputeres előállítás. A hagyományos szolgáltatások elsősorban a lokális jelentőségű könyvtárakban maradnak nélkülözhetetlenek még akkor is, ha a központi szolgáltatások /gépi irodalomkutatás, SDI stb./ "áldásában" ezek a könyvtárak már részesülnek. Ez a könyvtáros és a gyakorló orvos közötti személyes kapcsolatteremtés lehetőségéből és szükségességéből is adódik. Mindaddig ugyanis, amíg nem működik olyan komplex orvostudományi számítógépes információs rendszer, amely érzékeny olyan szempontokra is, mint a felhasználó egyénisége, pillanatnyi lelkiállapota és elfoglaltsága, családi gondjai, s nem utolsósorban szakmai képzettsége, amíg ilyen nem lesz, addig szükség lesz ilyen interperszonális kapcsolatokra. Márpedig ilyen rendszer nem lesz, hiszen — komolyra fordítva a szót — ezeket a személyes jegyeket és szempontokat megint csak le kellene a gép nyelvére fordítani valakinek, olyan valakinek, aki jól ismeri az információ igénylőjét. A relevancia tehát nem minden, mert csak a tárgyra vonatkozik, annak és a dokumentumnak egybevágóságát méri, és a gépi eljárás tökéletesítésével — igaz, embe-

ri intellektuális tevékenységgel történő tökéletesítésével - fokozható. A "testreszabottság" minőségét ezen túlmenően mindig a könyvtáros és a felhasználó - egy bizonyos felhasználó - kapcsolata határozza meg. Azt hiszem, a gyakorlatban így valósítható meg a pertinencia elve. A fogalmat Foskett állította szembe a relevancia fogalmával és kb. így definiálta: pertinens az a dokumentum, amely alkalmas egy meghatározott olvasó meghatározott gondolatmenetének a továbbvitelére. Ebből is látszik, hogy a gépi uton előállított szolgáltatások hagyományos, manuális további feldolgozásának mindig lesz létjogosultsága.

A tagkönyvtár, pl. egy kórházi könyvtár, hogy a legelterjedtebb típust említsem - ugyanakkor a legmodernebb központi szolgáltatások korában sem függetlenítheti magát attól a tényről, hogy állománya körülhatárolt, hogy a központi szolgáltatásban jelzett dokumentumoknak csak töredékét tudja saját anyagából prezentálni. Ezért állományát hagyományos módszerekkel fel kell tárnia, nyilván kell tartania. Változatlanul jelentős marad a kórház illetve a könyvtár által előállított vagy beszerzett fordításokról, recherche-ekről, a helyi referáló ülések anyagáról történő tájékoztató szolgáltatás, valamint a faktográfiai tájékoztatás. A beérkező könyvekről, szemlekiadványokról aktív jeladó tájékoztatást kell nyújtani. Folyóiratokról sokszorosított tartalomjegyzék tájékoztathat, sőt szelektív információterjesztés is végezhető hagyományos módszerekkel, vagyis a megbeszélte témába vágó cikkek címének vagy szövegének eljuttatásával. Ez a módszer nem versenyezhet a mágneses adathordozóra alapozott SDI-vel, de bizonyos igényeket kielégíthet, és nem drága. A számítógépes információ-szolgáltatás bevezetése általában nem befolyásolja a hagyományos kölcsönzést, könyvtárközi kölcsönzést, folyóiratkörözést; ezek jelentősége a reprográfiai lehetőségekkel fordítottan arányos. Kézi lyukkártyás kereső-rendszerek bizonyos kautélákkal megélnek a számítógép mellett is; erről korábban már részletesebben szóltam.

Több fejlett országban már a gyakorlat is bizonyította, hogy a jól működő számítógépes információs tevékenység mellett a hagyományos szolgáltatások is fennmaradnak. Éppen ezért az információs rendszer - legyen az országos vagy ágazati - legfontosabb feladata nem lehet valamiféle abszolút megoldásbeli egységességre való

törekvés, hanem a korszerű és hagyományos szolgáltatások koordinálása, és a párhuzamosságok kiküszöbölése a funkciók pontos kijelölése révén. Az így kialakított rendszer rugalmas és dinamikus, egyes részeiben fokozatosan korszerűsíthető. Ezt az utat választotta például a Szovjetunió tudományos és műszaki információs rendszere. Az orvostudományi tájékoztatás terén Anglia példáját emliteném, ahol bár részben az állam, részben magántársaságok működtetik az orvostudományi tájékoztatásban fő szerepet játszó intézményeket - amelyek közül nem is mindegyiknek a medicina a fő profilja -, az orvostudományi információs szolgáltatások mégis igen magas színvonalon állnak, mert a meglévő különböző korszerűségi szinten álló adottságokat igen körültekintő intellektuális szervező munkával hangolják össze; egyben természetesen törekednek az automatizálás további fokozására is. A hazai orvostudományi tájékoztatásnak is meg kell majd oldania olyan szervezési és módszertani problémákat, amelyek a feltehetőleg és remélhetően nem egyetlen rendszeren alapuló számítógépes szolgáltatás és a hagyományos szolgáltatások összehangolása és tovább sugárzása terén jelentkeznek. Feladatok természetesen addig is adódnak bőven, nemcsak a korszerűsítés előkészítéséből, hanem abból is - s ez az egész hálózatra áll -, hogy a hagyományos szolgáltatások iránti megnövekedett igényeknek színvonalasan tudjunk eleget tenni. Hogy ennek súlyát és fontosságát könyvtárosaink érzik, azt az országos értekezleten eddig elhangzott hozzászólások messzemenően bizonyítják.

Hozzászólás

"A korszerű és hagyományos szolgáltatások egymásra épülése" című előadáshoz

Dr M É S Z Á R O S Istvánné

a sümegi Kórház orvosi könyvtárosa

Korszerű és hagyományos szolgáltatásokról beszélni orvosi könyvtárosok körében - 10 perces hozzászólás formájában - több okból is igen nehéz. Nehéz azért, mert az előadás szinte minden kérdésre kitért; nehéz azért, mert felkért hozzászóló létemre itt és most hallottam először Borsy Tamás gondolatait, - de főleg azért nehéz feladat ez, mert az orvostudományról van szó. Arról a tudományról, melynek definícióját az Orvosi lexikon így adja meg: "elméleti és gyakorlati tudomány ... a természet- és társadalomtudomány határterülete".

A könyvtári szolgáltatások - bármely fajtáját tekintjük - funkció szempontjából azonos feladatot látnak el: az olvasót, könyvtárhaználóat ismeretekhez juttatják. A szakkönyvtárak elsődleges feladata, hogy az olvasót megismertesse tudományának legújabb eredményeivel, illetve egy-egy speciális vagy aktuális téma esetén a téma szakirodalmát biztosítsa. Azaz: biztosítsa a korszerű információt.

Napjainkra érte el a könyvtártudomány azt az állapotot, hogy helyesen látja a modern és hagyományos eszközök, módszerek felhasználásának arányát a könyvtári-információs gyakorlatban.

Az információ-ellátásnak három fő eleme van: a tájékoztatás, a szakirodalom, a felhasználó. A könyvtártudományi szakirodalom kiemeli a felhasználó kitünttetett voltát úgy, hogy hangsúlyozza a három elem együvé tartozását. Mindebből következik, hogy ha eleget akarunk tenni a kívánalmaknak, korszerű információt akarunk biztosítani, szemléletünket kell a fentieket figyelembe véve megváltoztatni. Erről szerenék néhány szót szólni.

A szemléletváltozás megkívánja a felhasználó aktív bevonását a könyvtár tájékoztató munkájába. A felhasználó ismerje meg az igényeket, s ennek ismeretében döntsön a szakirodalom beszerzéséről, a

hagyományos és modern tájékoztatási eszközök, módszerek megválasztásáról, ezek arányáról. A felhasználó részvétele természetesen kiterjed a szükséges anyagi erők mozgatására is.

A tájékoztatás az információ ellátásnak legkritikusabb területe: itt találkozunk a tájékoztató az olvasóval. Jó tudni, hogy a gépesített információ szolgáltatás nem csökkenti, hanem növeli a hagyományos tájékoztatás iránti igényt. A számítógépes irodalomfigyelő szolgáltatással rendelkező intézetek számoltak be arról, hogy e tájékoztatási forma mennyire megnövelte a hagyományos szolgáltatások iránti igényt: a retrospektív témabibliográfiák, az eredeti közlemények, a reprográfiai szolgáltatások számát. Ez a jelzés felhívta a figyelmet arra, hogy a korszerű tájékoztatás érdekében itt is szemléletváltoztatásra van szükség. Hagyományos információs módszereinket tökéletesítenünk, bővítenünk kell. Fel kell kutatnunk a szakmai információt rejtő lehetőségeket, s ki kell aknázni ezeket. Fel kell készíteni olvasóinkat is a szemléletváltásra, elsősorban a szelektív tájékozódás módszereinek megismerése, alkalmazása felé irányítva őket.

A szakirodalom - mint forrás, vagy állomány - a tájékoztató könyvtáros, és a szakirodalom felhasználója számára egyaránt alapkérdés. Minden új módszer alkalmazásának célja az idővel való takarékoskodás, a felesleges hivatkozások illetve közlések elkerülése. Ezért egyre nagyobb szerepet kapnak a gépi úton előállított szelektív indexek, s mellettük, vagy velük együtt a referáló lapok, amelyek lehetővé teszik a nemkívánt irodalom kiszűrését, még azok beszerzése előtt. Mindezek olyan feladat elé állítják a könyvtárost, amelyet hagyományos szemlélettel megoldani nem lehet.

Az orvostudomány jellegénél fogva rendkívül fontos, rendkívül széles határterülettel rendelkező tudomány. Ennek megfelelően információ igénye túllépi a hálózat kereteit. Mindezeket az alábbi példákkal szeretném érzékeltetni.

A MTA VEAB - amely 6 megye tudományos tevékenységét hivatott irányítani - minden évben meghirdeti akadémiai pályázatát. Az 1978-as év 27 értékelte pályamunkája közül 5 /18,5 %/ volt orvosi témájú. A bizottság 8 szekcióban osztott díjakat, egy szekcióra átlagosan 3,3 dolgozat jut. Az orvosi dolgozatok száma /5/ jelzi az orvosoknak a tudományuk művelése iránti igényét, - aminek természetesen

könyvtári, tájékoztatási vetülete is van. A dolgozatok témáját vizsgálva azt találjuk, hogy az 5-ből két pályamunka irodalmi igénye meghaladja az orvostudomány kereteit, határterületek irodalmi anyagát nagy mennyiségben használja fel. Megjegyzem azt is, hogy az öt pályamű közül e kettő kapta a legértékesebb minősítést.

Az orvostudomány határterületi irodalmának beszerzése már könyvtári hálózatok közötti együttműködést kíván. Klinikai kémikus olvasóm enzimológiával foglalkozik. A szakirodalom figyelésére a hálózat nyújtotta lehetőségek minimálisak. /Az OOKDK Gyorstájékoztató szolgálat 29, 31-es témáját is figyeljük./ A téma - bár rendkívül fontos klinikai vonatkozásai vannak - elsősorban biokémiai, analitikai kémiai irodalomban érhető el. Így legfőbb forrásunk a Chemical Abstracts nyomtatott kiadása lett. A címszót a MÁFKI könyvtára egyezségünk értelmében xerox másolaton folyamatosan szállítja. /A CAC elérhető lenne a VVEKK szakirodalmi szolgáltatásai keretében, de az anyagi kiadásokon kívül egyéb, technikai okok miatt döntöttünk a hagyományosabb szolgáltatási forma mellett./

Külön ki kell emelnem az index referáló jellegét, ami lehetővé teszi a szelektálást, s így fölösleges munkára nem kényszeríti a könyvtárost. A CA alapján beszerzett irodalomban egyetlen felesleges adat sem volt.

Ha valahol, az orvosi szakkönyvtárban különösen érezzük annak a szemléletváltásnak a szükségességét, amelytől a szakirodalmi ellátás felgyorsulását, a releváns irodalmi adatok megszorodását várjuk. Mindehhez hagyományos és modern szolgáltatási eljárásokra egyaránt szükség van. Ezért gondoltunk arra a VEAB Könyvtártudományi Munkabizottságában, hogy felmérjük a területünkön lévő szakirodalmi bázisokat, s megszervezzük azok jobb felhasználását - elsősorban az orvosi szakkönyvtárak segítése érdekében.

Hozzászólás

"A korszerű és a hagyományos szolgáltatások egymásra épülése" című előadásához

Dr. T Ó T H Sándorné

a gyöngyösi Kórház Orvosi Könyvtárának vezetője

Amióta a komputer-medicina korszakába léptünk, a könyvtárosok is - szóban és írásban - foglalkozni kezdtek az orvostudományi tájékoztató munka gépesítésének kérdésével. Konferenciákon, értekezleteken és a szakajtóban egyre többet és többször volt szó az utóbbi időben elterjedő könyvtári gépesítésről, az elektronikus adatfeldolgozó gépek könyvtári alkalmazásáról, a számítógépes tájékoztató rendszerekről.

VIII. országos értekezletünk is fő témájának tekintette a jövő könyvtáraiban folyó munkák körvonalazását, a magas szintű előadások és korreferátumok az információáradatból a modern eszközök felhasználásával keresik a kivezető utat.

De míg a központi és nagy könyvtárakat az integrált orvosi információs szervezet létrehozásának illetve a meglévőkbe való bekapcsolódásának problémája foglalkoztatja, mi, tagkönyvtárosok kissé riadtan állva úgy érezzük magunkat, mintha egy nagy folyó másik partján lennénk a magunk mindennapi, ezekhez képest csekélynek tűnő problémáival.

A magyar orvosi könyvtári hálózat tagkönyvtárainak száma közel 300. Ezek a hálózat legkisebb egységei, melyek mind más és más körülmények között, más és más anyagi és személyi feltételek mellett működnek. A mi problémáink között még olyanok szerepelnek, mint helyiség, vagy a legelemibb berendezési eszközök hiánya stb.

/Nem egy könyvtárközi kölcsönzést kérő lap jött vissza hozzánk azzal, hogy a könyvtár jelenlegi áldatlan helyzetében /sajnos/ nem áll módjában kérésemet teljesíteni./

Felmerült bennünk a kérdés, kell-e, érdemes-e nekünk ezzel - a számunkra igen távoli jövővel - érdemben foglalkozni?

A válasz egyértelmű: kell és érdemes!

Természetesen nem olyan formában, hogy holnapra már minden tagkönyvtárosnak legalább kibernetikusnak kell lennie, hanem meg kell vizsgálni azokat a lehetőségeket, hogy hogyan tudunk mi, a bázis, a tagkönyvtár, olyan megfelelő munkát végezni, amellyel a hálózat felsőbb és legfelső könyvtárainak munkájában részt tudjunk venni, kimerítve a "korszerűség" kritériumát.

Egy biztos: még igen sokáig szükség lesz a könyvtárak hagyományos szolgáltatásaira, különösen kis könyvtárak esetében. Örömmel értesülhettünk azonban arról, hogy a hagyományos szolgáltatások újbóli megbecsülésének idejét éljük és fogjuk élni. Szükség van és szükség lesz rá.

A mi legfontosabb feladatunk abból áll, hogy a klinikus, a gyermekorvos - aki térben és időben kissé elszigetelve dolgozik - általában nem nagy mélységű tudományos munkához, hanem a mindennapi tevékenység folyamán felmerülő kérdéseire adandó választ lehetőleg hagyományos dokumentumok formájában minél hamarabb megadjuk. Hogy a dokumentumokhoz való gyors, rendszeres hozzájutás mennyire nem megoldott nemcsak a kis könyvtárakban, nemcsak Magyarországon, hanem világszerte, legjobban bizonyítja az UNESCO-nak, a kiadványok elérhetőségére vonatkozó programja. S ez a könyvtári élet lehető leghagyományosabb programja.

Mégis mi az, amit e gépesített korban tőlünk, tagkönyvtáraktól elvárhatnak és elvárnak? Az egyedi igények kielégítése a munkahely közvetlen közelében. A hagyományosra épülő korszerű szolgáltatás, a könyvtári munka fejlődési iránya az aktív tájékoztatás, a figyelő-szolgálat. De nem analitikus feldolgozást, bibliográfiák szerkesztését kívánják meg tőlünk, hanem az olyan korszerű szolgáltatást, ami a lehetőséghez képest legjobban igénybe véve a központi gépi eljárásokat, kielégíti a kis könyvtárakban felmerülő mindennapi egyedi igényeket. Azaz, az olvasó elé tesszük a számára szükséges dokumentumot. A hagyományos dokumentumot.

Nálunk az olvasók legnagyobb részének nincs - és a közeljövőben nem is lesz - arra ideje és energiája, hogy mikrolapokat, mikrofilmeket a könyvtárba beülve olvasson. Többségük az ügyeletet - esetleg pár szabad percét - használja fel szakmai, irodalmi ismereteinek bővítésére, felfrissítésére.

Hogy ezeket az egyedi igényeket kielégíthessük, a korszerű tájékoztatás alapját megvethessük, modern tájékoztató munkát végezhesünk, csak rendezett, feltárt állomány mellett képzelhető el.

Tanáruk: Pálffy Gyula bácsi szerint: "a katalógusok a könyvtár név- és tárgymutatói". Az információkeresést a számítógépek meg fogják oldani, az egyedi, hagyományos tájékoztatás továbbra is a mi feladatunk marad. Ehhez ki kell építeni a könyvtár katalógus-rendszerét; megalkotnunk egy olyan - hagyományos és új /fordítás, fordításmásolat, fotokópia, stb./ információhordozókról készült tárgyszókatalógust, az irodalomkutatás és témafigyelés olyan hagyományos dokumentálását, amelynek alapján bármelyik pillanatban áttérhessünk - a körülményeink javulásával - a tagkönyvtárba is bevezethető korszerű szolgáltatásokra.

Nem elérhetetlen anyagi és szellemi befektetéssel már folyik kis könyvtárban pl. a témafigyelés fénylyukkártyán való feltárása.

Benda Mária-tól olvastam, hogy "a tudományos könyvtárak feladata, hogy a pillanatnyi és közvetlen hasznosság követelményei mellett a távlati céloknak is megfeleljenek."

Ehhez meg kell ismernünk a gépesítés, a jövő könyvtáraiban alkalmazandó korszerű rendszereket. "Meg kell ismernünk a változó tényeket" és tisztában kell lennünk a körülöttünk lévő, bennünket is érintő körülményekkel.

Székely igazgató elvtárs mondta, hogy az OOKDK lépéshátrányban van a többiekhez képest. Nekünk igen nagy ugrásra, sőt inkább hidra lenne szükségünk hátrányunk behozásához. De igyekeznünk kell, hogy még jobban ne távolodjunk el. A folyó túloldalon állunk. Keresnünk kell és keressük is a hidat.

Ehhez kívánok mielőbbi sikereket mindnyájunknak.

Az értekezlet napirendjéhez a következők szóltak hozzá:

Teleki Lajosné, Heim Pál Kórház, Bp.;
Dr Zallár Andor, SZOTE Központi Könyvtára;
Dr Mészáros Istvánné, Sümeg;
Sárosi Mihályné, Pest megyei Kórház, Bp.;
Dr Kis Béláné, Tétényi uti Kórház, Bp.;
Dr Sarlós Istvánné, Székesfehérvár;
Hajdu István, SZOTE Központi Könyvtára;
Dr Bán András, Zalaegerszeg;
Thuránszky Lászlóné, László Kórház, Bp.;
Dr Vajda Erik, OMKDK, Bp.;
Dr Schwanner Endréné, OKI. Bp.;
Dr Benda Mária és
Dr Székely Sándor OOKDK.

A hozzászólások kicsengése egyöntetűen az volt, hogy az eddiginél sokkal jobban meg kell valósítani az együttműködést, ki kell aknázni a koordinációból adódó előnyöket, meg kell javítani a kapcsolatot a könyvtár és a fenntartó intézmény, a könyvtáros és az olvasók között. A hagyományos szolgáltatásokra a korszerű, gépesített szolgáltatások mellett szükség van.

Az OOKDK Hálózati és Módszertani Osztálya az előadásokban és a hozzászólásokban elhangzottakat az értekezlet után elemezni fogja, a meglévő hibák kijavítását napirendre tűzi, a javaslatokat pedig továbbítani fogja az illetékesekhez.

Az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ a hálózatban régóta működő és kiváló teljesítményt nyújtó könyvtárosok kitüntetésére a fenntartó intézményeknek, az Egészségügyi és a Kulturális Minisztériumnak javaslatot tett. A következők kaptak kitüntetést:

Szocialista Kulturáért kitüntetésre:

Dr Gyárfás Ágnes, Miskolc, Kórház
Dr Magyar Miklósné, Veszprém, Kórház
Dr Ruzsás Lajosné, POTE

Kiváló Munkáért kitüntetésre:

Danis Mihály, Kecskemét, Kórház
Darányi Istvánné, Bp. Péterfy Kórház
Dr Fehérvári Tiborné, Bp. Főv.Tanács EU.Oszt.
Dr Hőnig Vilmosné, Bp. Traumatológiai Int.
Mátyus Lászlóné, Salgótarján, Kórház
Melly Márta, Bp. SOTE
Dr Schwanner Endréné, Bp. OKI.
Dr Takács Ádámné, Zalaegerszeg, Kórház
Vilmon Gyuláné, SOTE
Wagner Imre, Pécs, Kórház

Miniszteri dícséretre

Dr Arató Lászlóné, Bp. OOKDK
Dr Bán András, Zalaegerszeg, Kórház
Dr Becságh Péter, Balassagyarmat, Kórház
Bicskey Endréné, Tatabánya, Kórház
Dr Budai József, Bp. László Kórház
Dr Lusztig Gábor, Kecskemét, Kórház
Dr Méhes Károly, Győr, Kórház
Dr Mészöly Istvánné, Bp. OTKI.
Dr Mihályi Györgyné, Bp. Onkol.Intézet
Dr Mohay Jenőné, Veszprém, Gyógyszertári Központ

A hálózati központ kitüntető oklevélben
részesítette a következő kollégákat:

Bérczi Zoltán, Debrecen, Kórház
Dr Benda Mária, Bp. OOKDK
Bukovszky Ilona, Bp. OOKDK
Dr Cseplák György, Salgótarján, Kórház
Dr Dékány Sándorné, Bp. OOKDK
Dr Dörnyei Sándor, Bp. OGYI
Dufla Istvánné, Bp. OOKDK
Egry Tamásné, Bp. OOKDK
Dr Fodor Lorántné, Bp. ORFI
Glósz Imréné, Bp. OOKDK
Ipolyi Keller Tamásné, Bp. OOKDK
Dr Iványi József, Gyula, Kórház
Dr Katona Lászlóné, Bp. Orsz. Ideg- és Elmeógyógyint.
Kerényi Lászlóné, Bp. Egészségnevelési Int.
Kupecz Vilmosné, Bp. OOKDK
Dr Németh Lászlóné, Szombathely, Kórház
Pálffy Gyula, Szeged
Roskoványi Ernőné, Bp. SOTE
Dr Sarlós Józsefné, Székesfehérvár, Kórház
Sárosi Mihályné, Bp. Pest m. Kórház
Szalay Zsuzsa, Szombathely, Kórház
Dr Tóth Sándor, Parád-fürdő, Kórház
Dr Zallár Andor, SZOTE

Az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs

Központ évfordulójára

Dr Jan P E Š K A

a prágai UVLI igazgatója

Ebben az évben ünnepli 30 éves évfordulóját az orvostudományi információ központi intézménye a MNK-ban és a CsSzSzK-ban: az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ /OOKDK/ Budapesten és az Orvostudományi Információs Intézet Prágában. Harmincéves tevékenység bizonyára minden munkahely számára jelentős évforduló. Ezek az évtizedek a mi esetünkben közös szakmai és társadalmi munkánkat, az elért eredményeket teszik értékké és magának a szakmának fejlődését és színvonalát bizonyítják. Ugyanakkor megtestesül bennük tiznél többszörösen több ember tevékenysége, szakmai fejlődésük és életcéljaik, ambícióik megvalósulása.

A magyar és csehszlovák információs intézet létezésének harminc éve ugyanakkor a kölcsönös együttműködés jelentős időszaka a könyvtári és információs tevékenység legkülönbözőbb területein. Ez az együttműködés a hatvanas évek elején kezdődött, amikor a vezető munkatársak kölcsönös találkozóira került sor, amelyeken megtárgyalták az információs anyagok cseréjének lehetséges formáit. A tudományos szakfolyóiratok cseréje volt az első lépés ebben az együttműködésben, ami még, ha nagyrészt a világnyelveken kiadott folyóiratokra korlátozódott is, mégis számunkra és különösen orvosaink számára mindig nagy hozzájárulást jelentett; hiszen a magyar orvostudomány egész sor tudományágban az első helyek közé tört utat magának. Minőségi nyomású és műszakilag igen jól kidolgozott monográfiái ismertek és használtak információs hálózatunkban. Másrészt - természetesen - számunkra, csehekre a magyar nyelv hallására igen érdekes, de teljesen hozzáférhetetlen és meg nem érthető. Nincs kétségünk afelől, hogy Magyarországon ugyanez a tapasztalat a cseh nyelvvel. Szerencsére kedvezőbb a helyzet Szlovákiában, ahol számos orvos tud magyarul és kíséri figyelemmel a magyar orvosi folyóiratokat.

A kölcsönös tapasztalatcsere is jelentős haszonnal járt mindkét fél számára. A budapesti intézet látogatásai értékes tanulságokhoz juttattak főleg az információs hálózat módszertani irányításának megszervezéséhez az egészségügyben. Csodálattal viseltetünk nemcsak az orvosi könyvtárak egész hálózatának módszertani irányítása iránt, hanem egyáltalában a működése, mint rendszer iránt, amit a budapesti központ munkatársainak és a megyei alközpontok irányítóinak magas szakmai színvonala és áldozatos tevékenysége tett lehetővé.

Intézetünk elsőrendű feladata volt mindig a csehszlovák orvosi és egészségügyi szakirodalom feldolgozása és közzététele a nemzeti orvosi bibliográfiában. Magyar kollégáink is nagy gondot fordítanak a nemzeti orvosi szakirodalom bibliográfiai feldolgozására, erről tanuskodik az általuk kiadott bibliográfiák magas színvonala. Ezek a bibliográfiák reprezentatív áttekintést nyújtanak a magyar orvostudomány helyzetéről és haladásáról. Az OOKDK által nyújtott bibliográfiai-információs szolgáltatások további eredményei közül érdeklődést vált ki bennünk a referáló és az SDI gyors tájékoztató szolgáltatás biztosítása. Általában az OOKDK által teljesített tevékenység és feladat kiterjedtsége, tekintetbe véve a korlátozott térbeli és személyi kapacitást, tiszteletreméltó és nemcsak a munkatársak jó szervezési és szakmai munkájáról tanuskodik, hanem arról is, hogy mennyire részt vesz az intézet a magyar egészségügy fejlesztésében.

Együttműködésünk külön fejezetét képezi a Medinform orvostudományi nemzetközi információs rendszer közös tervezése és kiépítése. A magyar fél már a hatvanas évek kezdetétől aktívan tevékenykedik ebben az irányban. Az OOKDK részvétele nagy mértékben hozzájárul a rendszer kifejlesztéséhez. A részvétel a tudományos fejlesztési tervben sokoldalu, érinti "A Medinform rendszer működésének és fejlesztésének tervét", a tervezési és a szervezési intézkedések megvalósításának kérdéseit. A rendszer első megvalósult szolgáltatásaihoz már 4 év múlva hozzájutottunk a külföldi periodikák igen hasznos katalógusainak formájában, amelyeket éppen a magyar fél ad ki.

A két intézet közötti kétoldalu együttműködés tervét 1975 óta teljesítjük, amikor az eddig többé-kevésbé spontán és a szakemberek személyi kapcsolatainak alapján kifejlesztett együttműködés a kétoldalu egyezmény megkötésével szervezetterv szerű alakot öltött.

Ez lerögzíti az együttműködés alapelveit, kiindulva a Medinform rendszer kiépítésében való részvételükből és a két intézmény kölcsönös szükségleteiből, amelyek az információ-politika specifikumból adódnak. A folyamatosan aktualizált egyezmény megvalósításánál nemcsak a specializált információs eszközök és anyagok cseréje játszott szerepet, de a célkitűzések koordinálása is az adott területen és a szakemberek kölcsönös tanulmányi kiküldetései is. Az együttműködés további fejlődése szempontjából fontosak azok a konkluziók, amelyek a prágai Orvostudományi Információs Intézet igazgatójának és a magyar intézet igazgatójának 1978 júniusában megtartott tárgyalásából következnek. Azzal a követelménnyel összhangban, hogy az erőket és eszközöket a nagy horderejű problémák megoldására kell összpontosítani, az együttműködés súlypontja azoknak a gyakorlati tapasztalatoknak a cseréje, amelyek a Medinform rendszer tagjaiként szereplő nemzeti szervek funkciójának teljesítésével kapcsolatosak. Másrészt az együttműködés mindenekelőtt tapasztalatcseréből, kölcsönös konzultációkból, a szakemberek devizát nem igénylő cseréjéből, tudományos kutatómunkák közös megoldásából, primér és hagyományosan, későbbi időben automatizálással feldolgozott szekundér információk cseréjéből áll. Ezzel együtt fontos számunkra a magyar központ 1990-ig tartó fejlesztésének feltételezett koncepciója, amelyből az Orvostudományi Információs Intézet gyakorlati számára is értékes felismerések egész sora nyerhető. Fontos vezérfonal a részleges együttműködés számára a hasonló szervezeti struktúra és a két intézet szolgáltatásainak hasonló jellege.

Az OOKDK munkatársaival bennünket nemcsak egyező szakmai érdeklődésünk köt össze, de személyes barátságunk és a kölcsönös megértésre való törekedésünk is. A MNK-ban lezajlott tanulmányutak résztvevőit mindig őszinte szívélyességgel fogadták és a tanulmányutak jó eredményei a program gondos előkészítéséről tanuskodnak, amelyben helyet kapott az érdekes kulturális rendezvényeken való részvétel is. Talán semmilyen más társ-intézettel nincsenek ennyire baráti kontaktusaink és nem túlzás, hogy Budapesten úgy érezzük magunkat, mint otthon, talán még jobban is. Az összes munkatársak közül, akik számunkra sokszor megnyilvánították barátságukat és rokonszenvüket, megemlítenénk legalább dr. Székely Sándor igazgatót, helyettesét dr. Benda Máriát, aki nálunk sok jó baráttra tett szert

- nemcsak az intézetben -, továbbá a könyvtár vezetőjét, Egry Tamásnét, a bibliográfiai osztály vezetőjét Szilágyi Vilmosnét, a recherche-osztály munkatársait, dr. Pollák Zsuzsát és dr. Kelemen Attilánét és természetesen minden kollégát, aki a Medinform rendszer szakember-csoportjaiban dolgozik.

A felettes csehszlovák szervek azon törekvéseivel összhangban, hogy a tanulmányutak továbbemeljék az együttműködés minőségét, a további időszakban még inkább ráirányul célkitűzésünk a szelektivitásra és konkretizálásra a megfigyelt problémák megközelítésénél és a progresszív tapasztalatok szélesebbkörű alkalmazására saját gyakorlatunkban. Az együttműködés egyik jó formája a tudományos konferenciákra való meghívás is, ilyen volt pl. a szlovák Társadalom- orvostudományi Társaság egészségügyi tudományos információs szekciója által Losoncon szervezett konferencia, amelyen részt vett dr. Benda Mária, vagy a MNK-ban tartott rendezvények csehszlovák szakemberek részvételével. Ezt az irányzatot folytatni kell és támogatni kell, mint vitafórumot az egészségügyi informatika és könyvtárügy fontos problémái számára. Felvetések a továbbhaladáshoz a kölcsönös együttműködés terén bizonyára még nagyobb számúak lehetnének - de közös nevezőjük továbbra is az információs probléma megoldásának szükségessége marad az egészségügy területén az adott specifikumok tekintetbevételével.

Sok szerencsét kívánunk a jubiláló OOKDK-nak annak a munkájának folytatásában, amely az orvostudományi információs rendszer MNK-ban való kifejlesztésére irányul és ugyanakkor szívélyesen gratulálunk eddig elért eredményeihez. Ez alkalommal kifejezzük még azt a meggyőződésünket, hogy kölcsönös együttműködésünk továbbra is teljes mértékben fejlődik és elmélyül annak elérése érdekében, hogy információs rendszereink minél jobban hozzájáruljanak testvéri nemzeteink optimális egészségügyi ellátásának biztosításához.

K ö z l e m é n y e k - H i r e k

Dr. Magyar Miklósné befejezte életét.

Elbúcsúzott a földtől, s most mi búcsúzunk tőle. Élete a dolgozó nők és anyák élete volt, gond, fáradtság, öröm, munka. Akik ismertük Margit nénit, tudtuk, hogy két dolog drága előtte: a családja és a könyvtár.

Életének egyik legnagyobb megpróbáltatása után, - három fiának nevelése és életrebocsajtása közben bontakozott ki az a pálya, mely a közösségünkbe vezette. Férje - a kórházunk első pathologus főorvosa, egykori elődöm - a koreai magyar kórházban töltött kiküldetése alatt halt meg 23 éve, s Margit néni 18 éve lett az akkor még kicsiny könyvtárunk vezetője. És az évek folyamán kórházunk e könyvraktárából lett az a könyvtár, ahová a szakmabeli vendégeinket mindig elvihettük, mert dicsekedtünk vele. Pár hónapja az angol klinikai-pathológusok delegációja járt az osztályomon s nem leplezték meg-elégedettségüket a könyvespolcom láttán is.

Fáradozott, hogy a korlátozott anyagi lehetőségeket a legjobban, leg-ésszerűbben használják ki, harcolt, hogy a könyvtár olvasóterme ne csak jó, hanem kellemes, szép is legyen.

Sokan tudjuk, hogy nem ismert fáradtságot, amikor az idősebb vagy a legfiatalabb orvos, vagy szakdolgozó a szakirodalom kutatása közben elakadt és tanácsot, segítséget kért. Segített a szárnyait bontogatónak és segített a kandidaturára készülőnek. Emléke névtelenül ezekben a művekben is él tovább. Szobámban van számtalan szakirodalmi összeállítás - a legutolsó az idei ajkai orvos-gyógyszerész napi előadásomhoz készült, amit meghallgatni már nem tudott elhatalmasodó betegsége miatt - s ezeken az összeállításokon csak annyi van szerényen, hogy kórházunk könyvtárának dolgozói készítették.

Szerették és tisztelték őt nemcsak itthon a megyénkben, hanem hazánk orvosi könyvtárosai, s ezeket a kapcsolatait is kamatoztatta - értünk. Nem ismert lehetetlent. Amire szükségünk volt, azt megszerezte és velünk együtt örült, ha közreműködésével szerzett új információ elérte célját: jobb, korszerűbb lett a betegellátás, jobban tudtunk segíteni embertársainkon, életeket tudtunk megmenteni - az ő segítségével.

Nagyon szerette a munkáját, és ezt nemcsak az újságírónak mondta pár évvel ezelőtt a vele készített beszélgetésben. Nem tudom, hogy a könyvtár varázsolta meg őt, vagy ő tette ilyenné a könyvtárunk hangulatát: jó volt a könyvtárba menni. Hitt abban, hogy ment a könyvek által a világ elébb. Gyönyörű, teljes volt az élete s kár, hogy a "Szocialista kulturáért" kitüntetését már csak a betegágyánál adhatták át.

Fájdalmas itt lennem, szeretett Margit nénink koporsójánál, fájdalmas búcsúznom tőle a Veszprém Megyei Kórház-Rendelőintézet és a veszprémi egészségügyi intézmények dolgozói nevében is.

Alig négy hónapja, amikor a betegsége első napjaiban irt nekem és meglátogattam Pécsen az idegsebészeti klinikán, éreztem, hogy nem sokáig marad köztünk, de elhessegettem ezt a gondolatot, s most itt vagyunk.

Szomorú szívvél állok itt, s az sem könnyíti helyzetem, hogy nekem nem kell a költővel mondanom most: "s elmondja nem azt, aki csakugyan volt, hanem akinek kellett volna hogy legyen".

Dr. Magyar Miklósné élete értékes volt. Értéket szórt otthonában és munkahelyén, barátainak, tisztelőinek, munkatársainak és idegeneknek. Tehette, mert volt miből adjon. Köszönjük azt a szüntelen lángolást, lelkesedést, amit kaptunk.

Fájó szívvél búcsúzunk, búcsúzom.

Ezt a búcsúbeszédet mondta el Dr. Timár Károly, Veszprém megyei patológus főorvos, a kórház orvosi könyvtárának támogatója és barátja. Ehhez a lírai, meleg hangú búcsúhoz nem is tudunk mit hozzátenni. Margitot szerettük. Margitot mintának állítottuk alközpontvezetőink és minden orvosi könyvtáros elé, Margit barátunk volt, kedves kollégánk. Mosolygó, meleg lénye nagyon fog hiányozni.

Az Országos Központ és az egész hálózat nevében búcsúzunk.

Summary of the contents of present issue

On September 18-19, 1978, the Hungarian Medical Library and Documentation Centre held its 8th national conference for medical librarians and medical advisers, in Budapest. The conference celebrated, at the same time, the 30th anniversary of the network centre and on this occasion its activity was evaluated and criticised. The conference was organized according to the Programme published as contents at the beginning of present issue.

Imre Hutás, Deputy Minister of Health dealt with the importance of medical information and spoke in praise of the activity performed by the Hungarian network centre. Then, Péter Zircz, deputy director-general of the National Széchényi Library treated the connection of activities between the medical libraries and the National Széchényi Library: in which way do medical libraries report their new acquisitions and data of their old holdings to the Union Catalogue; what kinds of legal deposit copies does the National Széchényi Library hand over to medical libraries, etc.- Ernő Bujdosó, senior member of the Library of the Hungarian Academy of Sciences presented the ISI and the services offered by it, with special regard to the Science Citation Index. Among the services, offered by the Library of the Hungarian Academy of Sciences, the lecturer evaluated, with lantern slides, the ASCAR services, interesting in particular for physicians and drew the attention to the experimental services to be started in 1980.

Following above lectures, the representatives of different library types: medical librarians, librarians of national research institutions and librarians working in regional hospitals, assessed the period of the last thirty years mentioning both the results and the errors.

On the second day of the conference the lectures given started with the increase of prices for books and journals available from abroad; then, the modern and real acquisition policy, a more exact determination of demands and measures connected with them were treated, such as: the regional utilization of stock, the circulation of documents, the interlibrary loan, the up-to-date and traditional services built on each other, as well as their right proportions.

120 persons participated on the conference and besides the co-rapporteurs, 13 contributors took the floor.

The Hungarian Medical Library and Documentation Centre analysed and assessed the lectures and contributions; the documents will be utilized by the Centre in its future work. The Network and Methodological Department summarized the comments and proposals in the following main points:

1. It is necessary to measure the information content of the periodicals, to investigate their wide reading, utilization, as well as to examine the demands for professional literature and for services. All these should be performed with centrally directed, divided and compared researches the results of which should be introduced as widely as possible (e.g. in university and hospital annuals, etc.).

2. Different methods of ordering periodicals for foreign currency must be surveyed. Subscription of periodicals for several years does not exist in the network, though this would be more economical. E.g. in the case of a three years subscription some periodicals are obtainable at reduced rates.

3. The most various forms of cooperation must be applied to a higher extent, both in the network and outside of it. It would be of great importance if e.g. network libraries dealing with pharmaceutical literature, cooperate with libraries and information institutions of pharmaceutical factories in acquisition and in the division of services. The matter of a co-ordinated utilization of literature from adjoining subject fields, is of likewise importance and should be investigated, too. In the Veszprém County, for instance, a better utilization of biochemical literature could be organized with the assistance of external institutions.

4. Literature-research lists of libraries, but in particular those of sub-centres, should be published, first of all those which were prepared for running research topics of the maintaining institutions. Similarly, it would be worth the trouble to draw into the central services (such are e.g. the services offered by the eye-hospitals) the results of activities in the performed fields of thematic observations and literary research which are carried out by institutions attending to the special literature of small disciplines.

5. Cooperating groups should be established either between the libraries belonging regionally to neighbouring administrative units or between libraries with likewise subject specialization.

6. The circulation of periodicals should be extended over all regional units; the observance of lending time should tighten up, a waiting system should be instituted. The quality and quantity of "lasting deposits" should be re-examined.

7. The distributional system of legal deposit copies must be re-examined. Hospitals generally receive materials from the county library unfit for use.

8. Libraries functioning more effectively must be strengthened; first of all the flexible development of sub-centres must be cared for.

9. Since the information-oriented work must take over, more and more, the processing-oriented activity, the more important libraries must be prepared for the reception and transmission of up-to-date information carriers.

10. Extension training of librarians must be ensured in organized courses.

11. It must be achieved that somebody should accept responsibility for storage and collecting of medical documents, published between 1900 and 1950.

Краткое изложение содержания настоящего номера

18-19 сентября 1978 года в Будапеште состоялась VIII. конференция венгерских медицинских библиотекарей и врачей-консультантов, организованная Центральной Библиотекой и Институтом Информации Медицинских Наук; одновременно отмечалась 30. годовщина центра сети и по этому поводу была оценена его работа. Конференция проводилась по Программе, описанной в передней части журнала в виде содержания.

Заместитель Министра Здравоохранения Имре Хуташ подчеркнул важное значение медицинской информации и высоко оценил работу центра венгерской сети. Заместитель генерального директора Центральной Библиотеки им. Сечени Петер Зирц говорил о взаимосвязи между деятельностью Центральной Библиотеки им. Сечени и медицинскими библиотеками, о формах заявления новых поступлений и данных старого фонда медицинскими библиотеками Центральному Каталогу, об обязательных экземплярах, отправленных Центральной Библиотекой им. Сечени медицинским библиотекам, и т.п. Старший сотрудник Библиотеки Венгерской Академии Наук Эрнё Буйдошо показал ISI и предоставленные им службы, в частности Science Citation Index. Среди служб Библиотеки Академии Наук более подробно излагал службы ASCA, особенно интересные для врачей, проецируя иллюстрируя доклад и обратил внимание на начинающиеся в 1980 году пробные службы.

В дальнейшем представители библиотек различного типа: библиотекари библиотек медицинских университетов, центральных научно-исследовательских институтов и территориальных больниц оценивали 30-летний прогресс, результаты и ошибки.

На второй день конференции каждый докладчик исходил из повышения цен поступающих из зарубежных стран книг и журналов при рассмотрении проблем по современному и реальному увеличению фонда, учитывая важность более эгзактного установления потребностей и связанные с этим мероприятия: освещены вопросы о территориальном использовании фонда, о передаче документов, о межбиблиотечном абонементе, затем

затем о насаивании современных и традиционных служб, о правильных соотношениях.

На конференции участвовали 120 человек, помимо корреспондентов выступили 13.

Прослушанные в докладах и во время дискуссий ЦБИМ анализировал, оценивал и использует в работе ближайшего будущего. Сетевое и Методическое Отделение подытоживало замечания и рекомендации в нижеследующих:

1. Необходимо определить информативность журналов, проводить исследования читаемости, использования журналов, а также претензий к спецлитературе и службам, а именно проводить центрально руководимые, распределенные и координированные исследования, а также ознакомить по возможности широкие круги с результатами этих исследований /например, в ежегодниках университетов, больниц, и т.п./.

2. Необходимо анализировать различные способы заказов девизных журналов. В сети не пользуются подписками на несколько лет, хотя они более экономны. Например, при подписке по меньшей мере на три года можно получить уступку в цене по некоторым журналам.

3. Необходимо лучше пользоваться с разными видами сотрудничества внутри и вне сети. Так, например, важное значение имело бы сотрудничество библиотек сети, занимающихся фармакологической спецлитературой и библиотек, информационных институтов аптек по поступлениям и по распределению служб. Подобно следует учесть и возможность координированного использования литературы смежных специальностей. Так, в области Веспрем можно было бы организовать лучшее использование биохимической спецлитературы при помощи наружных учреждений.

4. Необходимо опубликовать библиографические списки отдельных библиотек, а в частности подцентров, особенно те, которые составлены по постоянным научным темам поддерживающих институтов. Подобно, целесообразным было бы включить результаты наблюдения тем и решершной активности учреждений, занимающихся спецлитературой узких специальностей, в центральные службы /таким являются например службы

офтальмологических клиник, и т.п./.

5. Необходимым было бы создание кооперирующих кружков либо из библиотек территориально близких населенных пунктов, либо из библиотек аналогичного профиля.

6. Необходимым было бы распространение передачи журналов на все территориальные единицы, укрепление дисциплины по времени абонемента, внедрение в практику системы приема заказов, пересмотр качества и количества "продолжительных депозитов".

7. Имеется необходимость в пересмотре системы распределения обязательных экземпляров. Больницы в основном получают непригодный материал от областных библиотек.

8. Необходимо поддерживать эффективно действующие библиотеки, прежде всего заботиться о постоянном развитии подцентров.

9. Имея ввиду, что подчеркивание важности переработки должно замениться подчеркиванием важности информации, имеющие большее значение библиотеки должны подготовиться к приему и распространению современных носителей информации.

10. Необходимо обеспечить усовершенствование библиотечарей в рамках организованных курсов.

II. Необходимо добиться выделения хозяина для сбора и хранения медицинских документов, опубликованных в период от 1900 до 1950 гг.

1-2.szám 80.- Ft.